ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Θεσμικό Πλαίσιο Προστασίας της Πολιτιστικής Κληρονομιάς από φυσικές καταστροφές

Πτυχιακή εργασία

Μαρία Λυρατζή

Αθήνα, 2019

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΏΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Όνομα επιβλέποντος:

Γεώργιος Μπάλιας

Αν. καθηγητής, τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο

Δελλαδέτσιμας Παύλος

Καθηγητής, τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Μαυρομάτης Γεώργιος

Επίκουρος καθηγητής, τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Η Μαρία Λυρατζή

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.

2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή μου κ.Γ.Μπάλια διότι με ενέπνευσε να ενδιαφερθώ και να ασχοληθώ με μια πτυχή των καταστροφών που απειλούν το πολιτιστικό απόθεμα της χώρας μας , αυτό του νομικού πλαισίου. Στην δεκάχρονη ενασχόληση με τη διαχείριση καταστροφών σε πολιτιστικά ιδρύματα, δεν είχα δώσει τη δέουσα βαρύτητα σε αυτή την πτυχή η οποία μου άνοιξε νέους ορίζοντες για έρευνα σε διάφορα σχετικά πεδία.

Ευχαριστώ ακόμη, για την άψογη συνεργασία μας και την πολύτιμη καθοδήγηση του.

Του αφιερώνω με κάθε σεβασμό και εκτίμηση το πόνημα αυτό.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη στα Ελληνικά……. 7

Περίληψη στα Αγγλικά……. 8

Κατάλογος Εικόνων……. 9

Κατάλογος Πινάκων……. 10

Συντομογραφίες……. 11

Λεξικό όρων…… 13

Εισαγωγή……. 15

Κεφάλαιο 1. Εννοιολογική παρουσίαση όρων, που χρησιμοποιούνται στον τομέα της διατήρησης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς……. 16

Κεφάλαιο 2.Σύντομη ιστορική αναδρομή στη σταδιακή αναγνώριση του θεμελιώδους ρόλου των πολιτιστικών αγαθών στη κοινωνία……. 21

Κεφάλαιο 3.Αναζητώντας το μίτο της ιστορίας των μουσείων…… 23

Κεφάλαιο 4.Ίδρυση ανεξάρτητων και εξειδικευμένων θεσμικών οργάνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς –Εισαγωγικά…… 26

Κεφάλαιο 5. Οι πρώτοι νομικοί κανόνες προστασίας πολιτιστικών αγαθών έως το 1954……. 30

Κεφάλαιο 6. Νομικοί κανόνες προστασίας πολιτιστικών αγαθών από το 1954 έως σήμερα. 34

6.1. Διεθνείς συμβάσεις-ίδρυση διεθνών οργάνων…… 34

6.2.Η καταστροφή σταθμός: Φλωρεντία 1966- Σύντομο ιστορικό της καταστροφής…….. 37

6.3. Καταστροφών …συνέχεια……. 43

Κεφάλαιο 7.Διεθνείς Συμβάσεις μετά το 1970…… 45

Κεφάλαιο 8.Κλιματική αλλαγή –Απειλή καταστροφών του πολιτιστικού αποθέματος-Διεθνής κινητοποίηση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς…… 49

8.1.Κλιματική αλλαγή `-Εισαγωγικά……. 51

8.2. Κίνδυνοι και φθορές πολιτιστικών αγαθών από ακατάλληλες τιμές ή απότομες διακυμάνσεις περιβαλλοντικών παραμέτρων…… 53

8.3.Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής στο πολιτιστικό απόθεμα…….. 60

8.4.Διεθνής κινητοποίηση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από την κλιματική αλλαγή…… 64

Κεφάλαιο 9.Το πλαίσιο δράσης «Hyogo Framework For Action 2005» και η Διακήρυξη του Sendai……. 68

Κεφάλαιο 10.Δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την προστασία του ευρωπαϊκού πολιτιστικού αποθέματος……. 73

Κεφάλαιο 11.Δράσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης…… 74

Κεφάλαιο 12.Δράσεις της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης…… 78

12.1.Μηχανισμοί …… 78

12.2.Οδηγίες…….. 79

12.3.Χρηματοδότηση στη Έρευνα και την καινοτομία μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων…… 83

Κεφάλαιο 13.Ελλάδα-Πολιτιστική κληρονομιά και Προστασία…… 93

13.1.Η πρώτη νομοθετική προστασία…….. 94

13.2.Ο νόμος 3028/2002 …….. 102

13.3. Νομοθεσία και διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει η Ελλάδας για την πολιτιστική κληρονομιά…….. 104

Συμπεράσματα…… 107

Βιβλιογραφία…….. 110

Περίληψη στα Ελληνικά

Τα τελευταία χρόνια στο επίκεντρο της διεθνούς προβληματικής βρίσκεται η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές.

Ο όρος **πολιτιστική κληρονομιά** περιλαμβάνει μνημεία αρχιτεκτονικής , αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους , αντικείμενα, έργα τέχνης, χειρόγραφα, βιβλία κ.α, με αρχαιολογικό, ιστορικό, καλλιτεχνικό ενδιαφέρον. Συμπεριλαμβάνονται , κτήρια που έχουν προσαρμοστεί για να προστατεύουν και να εκθέτουν όλα τα παραπάνω, όπως είναι οι βιβλιοθήκες τα αρχεία και τα μουσεία και χώροι που έχουν σημαντικό αριθμό ακίνητων και κινητών μνημείων διαφόρων κατηγοριών , προσδιοριζόμενα ως ιστορικά κέντρα.

Η πολιτιστική κληρονομιά, σε παγκόσμιο επίπεδο, κινδυνεύει να καταστραφεί από διάφορες αιτίες ανθρωπογενούς(πολεμικές συρράξεις, κλοπές, βανδαλισμούς) ή και φυσικής προελεύσεως (πλημμύρες, φωτιές, σεισμούς κ.λπ.). Σημαντικές καταστροφές πολιτιστικών ιδρυμάτων στο παρελθόν, οδήγησαν σε απώλεια ποτιστικού αποθέματος στερώντας την ανθρωπότητα από αναντικατάστατα τεκμήρια πληροφοριακής, αισθητικής, καλλιτεχνικής και ιστορικής αξίας.

Η προστασία της Πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνει μία σειρά διαδικασιών επιστημονικού, τεχνικού, διοικητικού και νομικού χαρακτήρα.

Στόχος της παρούσας εργασίας , είναι η παρουσίαση **διαδικασιών και κειμένων νομικού χαρακτήρα σε διεθνές, ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο**, μέσω των οποίων μπορεί να προστατευτεί η υλική πολιτιστική κληρονομιά από φυσικές καταστροφές.

Για την επίτευξη του εν λόγω στόχου θα πραγματοποιηθούν:

Εννοιολογική παρουσίαση όρων, που χρησιμοποιούνται στον τομέα της διατήρησης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς .

Σύντομη ιστορική αναδρομή στη σταδιακή αναγνώριση του θεμελιώδους ρόλου των πολιτιστικών αγαθών στη κοινωνία, με ταυτόχρονες αναφορές σε κείμενα νομικού περιεχομένου προστασίας τους από διάφορα είδη καταστροφών .

Τεκμηρίωση της αναγκαιότητας προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσα από ιστορική αναδρομή των καταστροφών που έπληξαν το πολιτιστικό απόθεμα με ορόσημο την Πλημμύρα στη Φλωρεντία το 1966. Θα εξεταστούν: η δραστηριοποίηση υπαρχόντων οργανισμών και θεσμικών οργάνων καθώς και η δημιουργία νέων μη κυβερνητικών και διακυβερνητικών διεθνών οργανισμών προστασίας που ώθησαν στην ανάπτυξη, υιοθέτηση και θέσπιση ενός νομικού πλαισίου προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς διεθνώς.

Θα ακολουθήσουν:

Η Αναγνώριση των κινδύνων που προέρχονται από φυσικές πηγές και απειλούν **σήμερα , πολιτιστικά ιδρύματα και αγαθά** με καταστροφές, καθώς και οι τρόποι μετριασμού ή και αποφυγής των καταστρεπτικών αποτελεσμάτων τους. Η παρουσίαση του Νομικού πλαισίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Η παρουσίαση της ελληνικής νομοθεσίας περί προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικές καταστροφές.
Μια κριτική μελέτη της εφαρμογής του διεθνούς και ελληνικού δικαίου στον εν λόγω τομέα.
Λέξεις κλειδιά: [προστασία, πολιτιστική κληρονομιά , νομοθεσία, οργανισμοί]

Summary

Cultural heritage is vulnerable to the adverse impacts of natural disasters and climate change which introduce new or intensified risks to cultural heritage assets and threatens their integrity and their value. This paper presents:
A brief summary of the historical development of the term cultural heritage from ancient years until today as the development of the international cultural heritage law from the seventeenth century until today .
International governmental and intergovernmental organizations in the field of protection of the world cultural heritage and their actions. These actions led to several initiatives, conferences, and collaborative agreements that focused on cultural heritage protection in response to natural disasters and climate change. Actions undertaken, also including the development of a Strategy for Reducing Risks from Disasters at World Heritage Properties, the organization of technical workshops and the publication of resource materials, as well as the provision of International Assistance mechanisms.
This thesis also presents the role of the European Union in the field of the protections of the world cultural heritage, the European Commission's support due to several international research projects on the triggering mechanisms and behavior of natural and man-made disasters, their effects and possible preventive and remedial measures.
Finally, the Greek legal framework for the protection of Greek cultural heritage from natural disasters, is presented.

Key words: Cultural heritage, protection, international low

Κατάλογος Εικόνων

Εικόνα 1 : Συλλογή αξιοπερίεργων αντικειμένων(cabinets of curiosities)	22
Εικόνα 2: Σημαίες των κρατών μελών της UNESCO	29
Εικόνα 3 : Η Δρέσδη μετά το βομβαρδισμό της το 1945	33
Εικόνα 4: Το έμβλημα της Μπλε Ασπίδας	
Εικόνα 5: Αρχαιολογικός χώρος Φιλίππων	36
Εικόνα 6: Πλημμύρα στη Φλωρεντία 1966	37
Εικόνα 7: Από τα πρώτα βιβλία που εκδίδονται μετά την πλημμύρα στη Φλωρεντία	39
Εικόνα 8:εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ICOM	40
Εικόνα 9: πληροφοριακό υλικό από το AIC	40
Εικόνα10:Οδηγίεςγια αντιμετώπιση καταστροφών στο site του NDCC	40
Εικόνα11:οδηγός στο site του ICCROM	40
Εικόνα 12: Σεμινάριο για τη διαχείριση καταστροφών σε Π.Ι	41
Εικόνα13: Σεμινάριο στο V&A για πρόληψη	41
Εικόνα 14: Πρόγραμμα του ICCROM για ανασυγκρότηση ΠΙ μετά από καταστροφή	41
Εικόνα15: πρόγραμμα του ΤΕΙ&ΙΔΒΕ για διαχείριση καταστροφών σε Π.Ι	41
Εικόνα 16:Το ICORPως θυγατρική δομή του ICOMOS	41
Εικόνα 17: Πλημμύρα στη Φλωρεντία το 1966	42
Εικόνα 18: Μετέωρα	48
Εικόνα 19 : Λιώσιμο των πάγων στους πόλους	52
Εικόνα 20: Οι δέκα παράγοντες φθοράς	54
Εικόνα 21: In this image made from video posted on a militant social media account affiliated with the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), a militant takes a sledgehammer to a relief at the site of the ancient Assyrian city of Nimrud. (Associated Press)	59
Εικόνα 22: online οδηγός για την ανακαμψη ΠΚ μετα από καταστροφή στο	67

prevention web	
Εικόνα 23 :Online εγχειρίδιο διαχείρισης καταστροφών της πολιτιστικής κληρονομιάς, έκδοση του ICCROM στο prevention web	67
Εικόνα 24: το εγχειρίδιο «Heritage and Resilience:issues and Opportunities for reducing disaster risks»	71
Εικόνα 25: το εγχειρίδιο « Protecting the Cultural Heritage from Natural Disasters»	82
Εικόνα 26: Τμήμα από την εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1834 που αφορά σε θέματα προστασίας των αρχαιοτήτων	96
Εικόνα 27:Τμήμα από την εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1899 που αφορά σε θέματα προστασίας των αρχαιοτήτων	97
Εικόνα 28: Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 1975 , Σύνταγμα της Ελλάδος	99
Εικόνα 29: Το άρθρο 24 του Συντάγματος	100

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 : Τμήμα πίνακα με καταστροφές Π.Ι στις ΗΠΑ	44
Πίνακας 2: Απόσπασμα έρευνας που αφορά σε ενέργειες μετά από καταστροφή σε Π.Ι	45
Πίνακας 3: Επιπτώσεις στην Π.Κ από αλλαγή επιπέδων υγρασίας στην ατμόσφαιρα	61
Πίνακας 4: Επιπτώσεις στην Π.Κ από αλλαγές στην θερμοκρασία	62
Πίνακας 5: Επιπτώσεις στην Π.Κ από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας	62
Πίνακας 6: Επιπτώσεις στην Π.Κ από ανέμους	63
Πίνακας 7: Επιπτώσεις στην Π.Κ από ερημοποίηση	63
Πίνακας 8: Επιπτώσεις στην Π.Κ από ρύπανση	63
Πίνακας 9: Επιπτώσεις στην Π.Κ από βιολογικές μεταβολές	64

Συντομογραφίες

Ακρωνύμιο	Πλήρες Όνομα Αγγλικά	Πλήρες Όνομα Ελληνικά
ICORP	International Scientific Committee on Risk Preparedness	Διεθνής Επιτροπή για την ετοιμότητα αντιμετώπισης κινδύνων
OWHC	Organization of World Heritage Cities	Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς
AIC	American Institute for conservation	
RH	Relative Humidity	Σχετική Υγρασία
T	Temperature	Θερμοκρασία
Pests	Pests	Βιολογικοί παράγοντες φθοράς/ΒΠΦ
Dissociation	Dissociation	Αποσύνδεση από την τεκμηρίωση
WHC	World Heritage Committee	Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization	Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών για την Εκπαίδευση, την Επιστήμη και τον Πολιτισμό
CULT-STRAT	Assessment of Air Pollution Effects on Cultural Heritage - Management Strategies	Αξιολόγηση των συνεπειών της ατμοσφαιρικής ρύπανσης στην πολιτιστική κληρονομιά - στρατηγικές διαχείρισης
YSPASW	Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World	
Φ.Ε.Κ		Φύλλο Εφημερίδας της Κυβέρνησης
DRR	Disaster Risk Reduction	Μείωση Κινδύνου Καταστροφών
Κ.Π.Σ.		Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΕΛΣΤΑΤ		Ελληνική Στατιστική Αρχή
ICOM	International Council of Museums	Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων
ICOM-CC	International Council of Museums-Committee for Conservation	
CCPM	Community Civil Protection Mechanism	Κοινοτικός μηχανισμός πολιτικής προστασίας
ICCROM	International Centre for the Study of the Preservation and	Διεθνές Κέντρο για την Διατήρηση και Αναστύλωση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς

	Restoration of Cultural Property	
ICOMOS	Iinternational Council on Monuments and Sites	Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών
NDCC	Northeast Document Conservation Center	
IUCN	International Union for Conservation of Nature	Διεθνής Ένωση για την Διατήρηση του Φυσικού Περιβάλλοντος
WHO	World Meteorological Organization	Παγκόσμιος Μετεωρολογικός Οργανισμός
PH		Ενεργός Οξύτητα
YSPASW	Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World	
UNISDR	United Nations International Strategy for Disaster Reduction	Διεθνής Στρατηγική για τη Μείωση των Καταστροφών
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change	Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή
SFDRR	Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030	Το πλαίσιο δράσης του Sendai
GIS	Geographical Information System	Γεωγραφικό Σύστημα Πληροφοριών
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change	Διακυβερνητική Επιτροπή για την Αλλαγή του Κλίματος
HFA	Hyogo Framework for Action	Πλαίσιο Δράσης Hyogo

Λεξικό όρων

Ο παρακάτω πίνακας αποτελεί τμήμα εν εξελίξει εργασίας που στόχος της αποτελεί η παράθεση συναφών όρων όπως χρησιμοποιούνται γενικά στη Διαχείριση Καταστροφών και ειδικότερα στη διαχείριση καταστροφών σε πολιτιστικά ιδρύματα. Οι όροι, όπως παρατίθενται για τα πολιτιστικά ιδρύματα, έχουν δάνεια από τους γενικούς ορισμούς.

Ορισμός στα Αγγλικά	Γενικός Όρος - περιγραφή	Όρος στην Ελληνική γλώσσα για Πολιτιστικά Ιδρύματα
Hazard	Επικινδυνότητα (Σαπουντζάκη, Δανδουλάκη, 2015,2.21) είναι ένα απειλητικό φαινόμενο, μια απειλητική ουσία, απειλητική ανθρώπινη δραστηριότητα ή κατάσταση που είναι δυνατόν να προκαλέσει απώλειες ζωών, τραυματισμούς ή άλλες επιπτώσεις στην υγεία, ζημιές στις περιουσίες, απώλειες στα μέσα διαβίωσης και στις υπηρεσίες, κοινωνική και οικονομική απορρύθμιση, ή/και περιβαλλοντικές βλάβες. Οι επικινδυνότητες μπορεί να έχουν φυσική προέλευση, περιβαλλοντική ή τεχνολογική, και προκαλούνται από μια τεράστια ποικιλία γεωλογικών, υδρολογικών, μετεωρολογικών, ωκεάνιων, βιολογικών και τεχνολογικών πηγών και διαδικασιών, που σε ορισμένες περιπτώσεις ενεργούν συνδυαστικά. Ο ποσοτικός προσδιορισμός των επικινδυνοτήτων επιτυγχάνεται με την εκτίμηση της πιθανής συχνότητας συμβάντων διαφορετικών εντάσεων σε διαφορετικές περιοχές που βασίζεται σε ιστορικά δεδομένα ή επιστημονικές αναλύσεις. Έτσι κάθε εκδοχή επικινδυνότητας χαρακτηρίζεται από τη θέση της, την έντασή της και την αντίστοιχη πιθανότητα εκδήλωσης	Επικινδυνότητα για πολιτιστικά ιδρύματα: Ένα δυνητικά καταστροφικό γεγονός, που μπορεί να οφείλεται σε φυσικά φαινόμενα ή ανθρώπινη δραστηριότητα αυξάνοντας τη συχνότητα ή τη σοβαρότητα των ζημιών που ενδέχεται να προκύψουν. Αποτελεί σύνολο παραγόντων στη λειτουργία ενός συστήματος που ενδεχομένως να προκαλέσει ανεπιθύμητες επιπτώσεις (δυνητικός κίνδυνος). Αναφέρεται μόνο στην πιθανότητα να συμβεί κάτι και όχι στα αποτελέσματά του. Θεωρείται μια επείγουσα κατάσταση που εμφανίζεται συνήθως ξαφνικά , δύναται να προκαλέσει μεγάλων διαστάσεων καταστροφές και να ακυρώσει τις διαδικασίες ελέγχου του ιδρύματος, έτσι που να μην μπορεί να αντιμετωπίσει τις προκύπτουσες καταστάσεις με τους χρηματικούς ή άλλου είδους πόρους που διαθέτει.
Risk	Διακινδύνευση[1] (UNESCO, 2010): Είναι μια έννοια που εκφράζει το συνδυασμό της πιθανότητας εκδήλωσης ενός κινδύνου σε συνδυασμό με τη σοβαρότητα (severity) των συνεπειών του σε ένα στοιχείο που εκτίθεται σε αυτόν. Η σοβαρότητα είναι σε συνάρτηση με το μέγεθος της βλάβης ή/και της ζημίας ή της	Διακινδύνευση[2](UNESCO, 2010) Η διακινδύνευση περιγράφεται ως « ο συνδυασμός επικινδυνότητας και τρωτότητας» και μέσω αυτού μπορεί να θεωρηθεί ως απειλή για τις συλλογές που ενδέχεται να οδηγήσουν σε συμβάντα έκτακτης ανάγκης η ακόμα και

[1]Διαθέσιμο λεξικό όρων στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225784(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
[2]Διαθέσιμο λεξικό όρων στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225784(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

	απώλειας.	καταστροφής. Οι επιπτώσεις, εν τέλει, εκφράζονται ως «απώλεια της αξίας του τεκμηρίου».
Disaster	Καταστροφή[3] : Σύμφωνα με το «Εγχειρίδιο Σύνταξης και Εναρμόνισης Ειδικών Σχεδίων ανά Καταστροφή σε Επίπεδο Υπουργείου ή άλλων Φορέων», καταστροφή είναι κάθε βραδείας ή ταχείας εξέλιξης φυσικό φαινόμενο ή τεχνολογικό συμβάν στο χερσαίο, θαλάσσιο και εναέριο χώρο, το όποιο προκαλεί εκτεταμένες δυσμενείς επιπτώσεις στον άνθρωπο καθώς και στο ανθρωπογενές ή φυσικό περιβάλλον. Η ένταση της καταστροφής καθορίζεται από το μέγεθος των ζημιών ή απωλειών που αφορούν στη ζωή, την υγεία την περιουσία, τα αγαθά, τις παραγωγικές πηγές και υποδομές.	Καταστροφή[4] (Stovel, 1998 ,pp.vii) Γεγονός που υπερβαίνει τις δυνατότητες του πολιτιστικού ιδρύματος να το διαχειριστεί.
Vulnerability	Τρωτότητα: «Επιρρέπεια σε απώλειες και αδυναμία ή ανικανότητα αποκατάστασης» (Σαπουντζάκη, Δανδουλάκη, 2015, 2.34) «Τα χαρακτηριστικά και οι συνθήκες μιας κοινότητας, ενός συστήματος ή κάποιου πόρου που καθίστανται ευάλωτα στις καταστρεπτικές επιδράσεις μιας επικινδυνότητας». (UNISDR, 2009)	Τρωτότητα (NPS, “Emergency Planning, ” pp.10:3), είναι η πιθανότητα μια συλλογή ενός πολιτιστικού ιδρύματος ,να υποστεί ζημιά εξαιτίας: -Της σύνθεσης των υλικών των αντικειμένων που φιλοξενεί . - Των δομών που στεγάζουν τα αντικείμενα. - Του επιπέδου κατάρτισης του προσωπικού. -Της κατάστασης ετοιμότητας του ιδρύματος.

[3]Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας-Διεύθυνση Σχεδιασμού & Αντιμετώπισης Έκτακτων Αναγκών/Τμήμα Ελέγχου και Παρακολούθησης Σχεδίων, Εγχειρίδιο Σύνταξης και Εναρμόνισης Ειδικών Σχεδίων ανά Καταστροφή σε Επίπεδο Υπουργείου ή άλλων Φορέων, Αθήνα 2008, σ. 18. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.gscp.gr/ggpp/site/home/ws/units/secondary+menu/files/sxediasmos(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[4]Διαθέσιμο λεξικό όρων στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.iccrom.org/sites/default/files/ICCROM_17_RiskPreparedness_en.pdf(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

Εισαγωγή

Ο όρος **"**Πολιτιστική Κληρονομιά" περιλαμβάνει όλα τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν μαρτυρίες της ανθρώπινης υπόστασης και δραστηριότητας στο πέρασμα των χρόνων και λειτουργούν ως πηγές συλλογικής μνήμης, ταυτότητας και έμπνευσης.

Κύριοι υπεύθυνοι για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι τα κράτη που οφείλουν να νομοθετούν, να χρηματοδοτούν, να κινητοποιούν και να ευαισθητοποιούν αρχές και πολίτες . Ωστόσο, σημαντική θεωρείται και η Ευρωπαϊκή και διεθνής συνεργασία μέσω ανταλλαγής πληροφοριών, τεχνικών γνώσεων & εξειδικευμένου προσωπικού, αλλά και οι διεθνείς οργανισμοί – διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί- που ασχολούνται με την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής Κληρονομιάς, διοργανώνοντας συνέδρια, εκπαιδευτικά σεμινάρια, προβαίνοντας στη σύνταξη συμβάσεων και διακηρύξεων καλώντας τα κράτη να υπογράψουν και να εφαρμόσουν, δημοσιεύοντας άρθρα και εκδίδοντας βιβλία (και online).

Συχνές είναι πλέον οι καταστροφές που πλήττουν το πολιτιστικό απόθεμα στον ελλαδικό ή διεθνή χώρο. Και είναι πάρα πολλά τα παραδείγματα του παρελθόντος με απώλειες, πολύτιμες και αναντικατάστατες. Το 1966 στην πλημμύρα της Φλωρεντίας, επλήγησαν εκατομμύρια έργα σε μουσεία και βιβλιοθήκες της πόλης. Το τσουνάμι του 2004 στην Ινδονησία ήταν αρκετό για να καταστραφούν σημαντικά αρχαιολογικά ευρήματα, ένας ανυπολόγιστος θησαυρός για τη χώρα(Μπούνια, 2009:136). Επιπλέον, βανδαλισμοί σε περίοδο πολεμικών συρράξεων όπως στο Ιράκ και στη Μέση Ανατολή το 2003, αλλά και στη Συρία τα τελευταία χρόνια, έχουν καταστρέψει τεκμήρια και μνημεία με ανεπανόρθωτες απώλειες για τη παγκόσμια κοινότητα. Τα παραδείγματα αυτά αποτελούν ελάχιστο δείγμα του συνόλου καταστροφών που έπληξαν το διεθνές πολιτιστικό απόθεμα. Όλα αυτά οδήγησαν τον ΟΗΕ, διεθνείς οργανισμούς, την ΕΕ και άλλους φορείς σε δραστηριότητες για τη μείωση των κινδύνων καταστροφών με δημιουργία νέων θεσμών, υιοθέτηση μέτρων, διακηρύξεων και συμβάσεων.

Σκοπός της εργασίας, είναι η παρουσίαση των θεωρητικών αρχών, νομικού πλαισίου και διαδικασιών, στρατηγικών διαχείρισης και κειμένων νομικού χαρακτήρα που συγκροτούν το πλαίσιο προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές, ευρωπαϊκό και ελληνικό επίπεδο, μέσω των οποίων μπορεί να προστατευτεί η υλική πολιτιστική κληρονομιά από φυσικές καταστροφές, καθώς και η ανάδειξη λύσεων για την αποφυγή ή τον μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων τους στο πολιτιστικό απόθεμα άμα τη εμφανίσει τους.

1. Εννοιολογική παρουσίαση όρων, που χρησιμοποιούνται στον τομέα της διατήρησης και προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η σημασία του όρου **πολιτιστική κληρονομιά** αποτελεί αντικείμενο έντονου προβληματισμού, καθώς στον όρο αναφέρονται τόσο οι ιστορικοί, οι αρχαιολόγοι, οι ανθρωπολόγοι, όσο κι εκείνοι που ασχολούνται με την διατήρηση και τη διαχείρισή της. Για παράδειγμα , στο άρθρο 4 της σύμβασης της UNESCO ως φυσική και απτή πολιτιστική κληρονομιά μιας χώρας αναφέρονται μεταξύ άλλων, τα κτίρια, τα ιστορικά μέρη, τα μνημεία, τα βιβλία, τα ντοκουμέντα, τα έργα τέχνης καθώς και τα έργα μικρότερης ή μηδενικής αξίας, όπου με το πέρασμα των χρόνων απέκτησαν πολιτιστική αξία. Ένας πιο ολοκληρωμένος ορισμός που δίδεται, είναι το κληροδότημα από φυσικά αντικείμενα και άυλα χαρακτηριστικά μιας ομάδας ή κοινωνίας, τα οποία έχουν κληροδοτηθεί από παλιότερες γενιές και διατηρούνται στο παρόν για να παραχωρηθούν στις επόμενες. Στη βιβλιογραφία και στα κείμενα συμβάσεων ή συστάσεων των αρμόδιων οργανισμών ο όρος πολιτιστική κληρονομιά συχνά ταυτίζεται με τον όρο πολιτιστικό αγαθό. (Ντόρα, 1995). Με την πάροδο των χρόνων ο **όρος «πολιτιστική κληρονομιά» εμπλουτίζεται και** περιλαμβάνει όχι μόνο την υλική κληρονομιά, ήτοι τα ακίνητα και τα κινητά, που παρουσιάζουν ιδιαίτερο αρχαιολογικό, ιστορικό, εθνολογικό, καλλιτεχνικό ή και επιστημονικό ενδιαφέρον, αλλά και την άυλη κληρονομιά, δηλαδή τη γλώσσα, τα ήθη, τα έθιμα, τις παραδόσεις, τη μουσική, την ποίηση, το χορό ακόμα και τις διατροφικές συνήθειες (Blake 2000, 83-84) .

Με την Διεθνή Σύμβαση της Ρώμης[5] του 1995 , εισάγεται ο όρος **«πολιτιστικά αγαθά»,** όπου κατά την έννοια της Σύμβασης, νοούνται τα αγαθά που για λόγους θρησκευτικούς ή μη έχουν σημασία για την αρχαιολογία, την προϊστορία, την ιστορία, την λογοτεχνία, την τέχνη ή την επιστήμη και ανήκουν σε μια από τις κατηγορίες που απαριθμούνται στο παράρτημα της Σύμβασης.

Σήμερα ό όρος αφορά σε σύνολο αντικειμένων ιδιαίτερης σημασίας για τις επερχόμενες γενιές το οποίο αποτελεί σύμβολο για την πολιτιστική ταυτότητα ενός λαού. Καλύπτει, δε, τόσο υλικά όσο και άυλα στοιχεία: Μνημεία και συγκροτήματα κτιρίων, χώρους αρχαιολογικής ή ιστορικής σημασίας, αρχαία έργα τέχνης (συμπεριλαμβανομένων ζωγραφιών των σπηλαίων), εθνογραφικά στοιχεία, θέσεις που σχετίζονται με την ανάπτυξη μιας τεχνολογίας ή

[5]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=E6wt5row0pI%3d&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 20/2/2019)

βιομηχανίας, τοπία , τάφους, ιερούς τόπους και τελετουργικούς χώρους, μουσικά όργανα, αντικείμενα που σχετίζονται με ορισμένους ιστορικούς χαρακτήρες, νομίσματα, σκαλιστά οψιδιανού ή ελεφαντόδοντου, απολιθώματα, σκελετικά υπολείμματα, και πολλά ακόμα(Μπιτσάνη, 2004).

Η Greenfield εξετάζει τη χρήση και την έννοια των όρων «πολιτιστικά αγαθά», «πολιτιστική κληρονομιά», «πολιτιστικά λείψανα» και «πολιτιστικός θησαυρός» , επιδιώκοντας να διαχωριστούν από τους πολιτιστικούς θησαυρούς, όσα αποτελούν «μόνο εξαιρετικά ή μοναδικά αντικείμενα ως ορόσημα», ενώ προσπαθεί να προσδιορίσει νομικά κριτήρια για την επιστροφή των αντικειμένων αυτών στην αρχική τους θέση. Επικεντρώνεται στην έννοια του κατάλοιπου ως αποδεικτικό στοιχείο του «πολιτισμού» (Greenfield, 1989, 225-255).

Στο 15^{Ο} τριετές συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Νέο Δελχί τον Σεπτέμβριο του 2008, το ICOM-CC ενέκρινε ψήφισμα σχετικά με την ορολογία που πρέπει να χρησιμοποιείται σε θέματα συντήρησης, προκειμένου να διευκολύνεται η επικοινωνίας στο διεθνή επαγγελματικό και δημόσιο λόγο.

Το ICOM-CC υιοθέτησε τους παρακάτω όρους[6]:

Η έννοια του όρου **«Συντήρηση»** περιλαμβάνει όλα εκείνα τα μέτρα και τις δράσεις που αποσκοπούν στη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από κάθε κίνδυνο, εξασφαλίζοντας παράλληλα την προσβασιμότητα στις παρούσες και μελλοντικές γενιές. Όλα αυτά θα πρέπει να σέβονται τη σημασία , τη μοναδικότητα και τις φυσικές ιδιότητες του τεκμηρίου της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η συντήρηση και η αποκατάσταση απαιτεί τη συνεργασία όλων των επιστημών και όλων των τεχνών, που μπορούν να συνεισφέρουν στη μελέτη και τη διάσωση της πολιτιστικής κληρονομιάς

Ο όρος **«Συντήρηση»** περιλαμβάνει την «**Προληπτική Συντήρηση»**, την «**Επεμβατική Συντήρηση**» και την **«Αποκατάσταση**».

Η **«Προληπτική Συντήρηση»** περιλαμβάνει όλα εκείνα τα μέτρα και τις δράσεις που έχουν ως στόχο την αποφυγή και ελαχιστοποίηση μελλοντικής επιδείνωσης ή απώλειας του πολιτιστικού αγαθού.

Εφαρμόζονται στο ίδιο το πολιτιστικό αγαθό ή στο περιβάλλον του , αλλά πιο συχνά σε μια ομάδα αγαθών, ανεξαρτήτως την ηλικίας και της κατάστασης τους. Αυτά τα μέτρα και οι δράσεις είναι έμμεσα δεν παρεμβαίνουν στα υλικά και τις δομές των τεκμηρίων και δεν τροποποιούν την εμφάνισή τους. Παραδείγματα προληπτικής συντήρησης αποτελούν δράσεις,

[6]Διαθέσιμο στην Αγγλική γλώσσα στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.icom-cc.org/242/about/terminology-for-conservation (τελευταία επίσκεψη 15/1/2019)

όπως η τεκμηρίωση ενός αγαθού, η ασφαλής αποθήκευση , η συσκευασία και η μεταφορά καθώς και ο έλεγχος περιβαλλοντικών παραμέτρων στις οποίες εκτίθεται ή είναι αποθηκευμένο το πολιτιστικό αγαθό (φως, υγρασία, ρύπανση, κ.λπ.),ο σχεδιασμός αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης, η εκπαίδευση του προσωπικού, η ευαισθητοποίηση του κοινού, η νομική συμμόρφωση .

Η «Επεμβατική συντήρηση» αφορά στις ενέργειες που εφαρμόζονται άμεσα σε ένα στοιχείο ή μια ομάδα στοιχείων αποσκοπώντας στην αναστολή της δράσης επιζήμιων για το στοιχείο διεργασιών ή ενισχύοντας τη δομή τους. Οι ενέργειες αυτές πραγματοποιούνται μόνο όταν τα στοιχεία βρίσκονται σε τέτοια εύθραυστη κατάσταση ή η διαδικασία φθοράς και επιδείνωσης της κατάστασης τους γίνεται με τέτοιο ρυθμό που οδηγούν σε ολοκληρωτική καταστροφή σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα. Οι ενέργειες αυτές μερικές φορές ενδέχεται να τροποποιήσουν την εμφάνιση των στοιχείων.

Παραδείγματα τέτοιων δράσεων είναι πχ, η απεντόμωση αντικειμένων πού έχουν κατασκευαστεί από οργανικά υλικά, η αφαλάτωση κεραμικών, η μείωση της οξύτητας του χαρτιού, η αφυδάτωση υγρών αρχαιολογικών υλικών, η σταθεροποίηση διαβρωμένων μετάλλων.

Η «Αποκατάσταση» είναι όρος που περιλαμβάνει μια σειρά διαδικασιών που εφαρμόζονται άμεσα σε ένα ενιαίο και σταθερό στοιχείο με στόχο τη διευκόλυνση της εκτίμησης, της κατανόησης και της χρήσης του. Οι ενέργειες αυτές πραγματοποιούνται μόνο όταν το στοιχείο έχει χάσει μέρος της αξίας ή λειτουργίας του, εξαιτίας παρελθοντικών αλλοιώσεων ή φθορών. Πραγματοποιούνται, δε, με σεβασμό στο αρχικό υλικό. Πιο συχνά, τέτοιες ενέργειες τροποποιούν την εμφάνιση του στοιχείου. Παραδείγματα αποκατάστασης είναι η συναρμολόγηση ενός σπασμένου γλυπτού, η συμπλήρωση χαμένων τμημάτων ενός αγγείου.

Οι διαδικασίες συντήρησης και τα μέτρα που λαμβάνονται συχνά εξυπηρετούν περισσότερους από έναν στόχους. Για παράδειγμα, η αφαίρεση ενός βερνικιού μπορεί να είναι τόσο αποκατάσταση όσο και επεμβατική συντήρηση. Η εφαρμογή προστατευτικών επιστρώσεων μπορεί να είναι τόσο αποκατάσταση όσο και προληπτική συντήρηση.

Ο όρος «Διατήρηση» περιλαμβάνει όλες τις ενέργειες, που θα πρέπει να λαμβάνονται και να υλοποιούνται, έτσι ώστε ένα αντικείμενο, ένα κτίσμα, ένα τοπίο ή ένας χώρος να μην απειλείται από φυσικούς, χημικούς, βιολογικούς ή οποιασδήποτε άλλης μορφής παράγοντες, που ενδέχεται να προκαλέσουν μία ανεπιθύμητη μεταβολή ή μετατροπή του στο πέρασμα του χρόνου. Με βάση λοιπόν τον ορισμό αυτόν, η διατήρηση περιλαμβάνει τις έννοιες της

συντήρησης, της νομικής προστασίας, της ανάδειξης, της αξιοποίησης κτλ. Στα πλαίσια της διατήρησης χρησιμοποιείται κάθε μέθοδος και τεχνική, ώστε το φυσικό αλλά και το οικονομικό-κοινωνικό περιβάλλον να παρέχει ευνοϊκές συνθήκες για τα πολιτισμικά αγαθά (Καραλή, 1998 ,9).

Ο όρος «Προστασία»: Η έννοια της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών αναφέρεται στη διαφύλαξη και το σεβασμό σε αυτά , εν καιρώ ειρήνης και στην αντιμετώπιση των κινδύνων που ενδεχομένως διατρέχουν από πολεμικές συρράξεις. Ο συγκεκριμένος ορισμός προέρχεται από την Σύμβαση της Χάγης. Η έννοια της προστασίας, περιλαμβάνει μια σειρά διαδικασιών επιστημονικού, τεχνικού, διοικητικού και νομικού χαρακτήρα . Συγκεκριμένα:

1) τον εντοπισμό, την επιφανειακή έρευνα και την ανασκαφή όπου είναι απαραίτητο,
2) την καταγραφή και την αρχειοθέτηση,
3) την μελέτη και την τεκμηρίωση,
4) τη διασφάλιση από καταστροφή, φθορά, αλλοίωση, κλοπή, παράνομη εξαγωγή κτλ.,
5) τη συντήρηση και την αποκατάσταση,
6) την αναβάθμιση και την διευκόλυνση της πρόσβασης του κοινού (Λάββας, 1991, 5-7).

Η έννοια της «**Διάσωσης»** επεκτείνεται στον προσδιορισμό, στη διαφύλαξη, στη συντήρηση, στην ανάδειξη και, τελικά στη μεταβίβαση στις μελλοντικές γενιές των αγαθών της πολιτιστικής και της φυσικής κληρονομιάς, κατά το δυνατόν αλώβητων. Η διάσωση αναφέρεται σε μια διαδικασία με χαρακτήρα συνήθως επιτακτικό(Λάββας,1991,11).

Διαδικασίες[7] επεμβατικής συντήρησης και αποκατάστασης

[7] Διαθέσιμη φωτογραφία στην ηλ. διεύθυνση: http://iekkef.mysch.gr/?cat=5&paged=2(τελευταία επίσκεψη, 24/2/2019)

Κεφάλαιο 2. Σύντομη ιστορική αναδρομή στη σταδιακή αναγνώριση του θεμελιώδους ρόλου των πολιτιστικών αγαθών στη κοινωνία

Η Ευρώπη του 20 ου αιώνα προέκυψε από μια σειρά διαδικασιών κι επαναστάσεων, που άλλαξαν τις κοινωνίες του 16 ου , 17ου και 18 ου αιώνα, όπου οι δομές εξουσίας της αριστοκρατίας και φεουδαρχίας άλλαξαν σταδιακά, ωθούμενες στη δημιουργία εθνικών κρατών με την πολιτιστική κληρονομιά να αποτελεί πρωταρχικό μέσο για την ανακάλυψη ή τη δημιουργία της εθνικής ταυτότητας.

Στους αιώνες που ακολούθησαν, μια νέα ιδεολογική θέση και διεθνιστική άποψη διαμορφώνεται, υποστηρίζοντας ότι η πολιτιστική κληρονομιά είναι διεθνής και ως εκ τούτου απαιτείται προστασία των «φυσικών και πολιτιστικών πόρων ως κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας», με καθοριστική τη Σύμβαση του 1972, που αντανακλά αυτές τις απόψεις (Merryman, 1986, 831).

Προκειμένου να κατανοήσουμε πως αναγνωρίστηκε σταδιακά, στο πέρασμα των αιώνων, ο θεμελιώδης ρόλος της πολιτιστικής κληρονομίας κάθε λαού, αρχικά στον καθορισμό της εθνικής του ταυτότητας μέχρι και τη διεθνιστική άποψη του 1972, θα γίνει μια σύντομη ιστορική ανασκόπηση, που θα αφορά στο πώς ξεκίνησε η διαδικασία της συλλογής ποιοι ήταν οι λόγοι που ώθησαν σε αυτήν και στη συνέχεια, πώς σταδιακά οι συλλογές αποκτούν ρόλους που σχετίζονται με τις εκάστοτε κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και τα ιδεολογικά ρεύματα των χρονικών περιόδων στις οποίες αναφερόμαστε. Θα εξεταστεί παράλληλα, πώς δημιουργήθηκε η ανάγκη προστασίας των συλλογών από διάφορους παράγοντες, αρχικά σε ιδιωτικό και στη συνέχεια σε δημόσιο επίπεδο με την κύρωση και την υπογραφή νομικών διατάξεων.

Κατά αρχάς ο άνθρωπος συνέλεγε. Οι πρώτοι άνθρωποι συλλέγουν είτε αντικείμενα της φύσης, είτε προσωπικά τους χειροτεχνήματα. Τι εννοούμε, ωστόσο, με τη λέξη «συλλέγω» και «συλλογή**» ;**

Το 'συλλέγειν' είναι το σύνολο των ενεργειών που κάνουν οι άνθρωποι, ως μια πτυχή της ατομικής και κοινωνικής πρακτικής η οποία είναι σημαντική τόσο στην ιδιωτική, όσο και στη δημόσια ζωή, διότι αποτελεί ένα μέσο για τη δόμηση της σχέσης μας με τον υλικό κόσμο και κατ' επέκταση με την ίδια μας τη ζωή. Η έρευνα του 'συλλέγειν' αποτελεί ουσιαστικά έρευνα σε μια σημαντική πτυχή της ανθρώπινης εμπειρίας(Pearce, 1995, 3-27).

Το “συλλέγειν” έχει μακραίωνη ιστορία που σχετίζεται με μια σειρά από σχέσεις που δημιουργούνταν μεταξύ των συλλογών και των αντιλήψεων της εκάστοτε εποχής για τη σημασία και το νόημα της συλλογής (των συλλογών), για τον συλλέκτη (τους συλλέκτες), για το ρόλο των συλλεκτικών δραστηριοτήτων, αλλά και γι΄ αυτές καθαυτές τις συλλογές που σχετίζονται με έννοιες όπως: «ο άλλος», «η υπεροχή», «η υποτακτικότητα». Το συλλέγειν είναι θεμελιώδης λειτουργία του ανθρώπου, με την ίδια έννοια που η συγκέντρωση τροφών είναι χαρακτηριστικό όλων των ζώων. Ωστόσο, με εξαίρεση ορισμένα είδη πουλιών, η συστηματική συγκέντρωση αντικειμένων που δεν καλύπτουν σωματικές αλλά πνευματικές ανάγκες περιορίζεται σε ορισμένους ανθρώπινους πολιτισμούς και στις αντίστοιχες κοινωνίες(Cannon –brooks, 1984, 115).

Συλλογή είναι μια ομάδα αντικειμένων τα οποία συγκεντρώνονται με κάποιο σκοπό και τα οποία μοιράζονται μια κοινή ταυτότητα. Κατά μία έννοια, η συλλογή θεωρείται από τον κάτοχό της ως εξαιρετικής σημασίας ή ως παρακαταθήκη(Pearce, 1995, 159).

Οι άνθρωποι συνέλεγαν ήδη από την Μέση Παλαιολιθική (100.000 – 40.000π.Χ) όπου κυριαρχεί ο Άνθρωπος του Νεάντερνταλ. Μεταξύ των κατασκευών και εξειδικευμένων τύπων εργαλείων που δημιουργεί, αρχίζει να θάβει τους νεκρούς του, τοποθετώντας τα πρώτα αντικείμενα στους τάφους τους. Χαρακτηριστικότερο επίτευγμα του ανθρώπινου πνεύματος αυτή την περίοδο είναι η επινόηση της τέχνης, με κορυφαίες εκδηλώσεις τις βραχογραφίες και τα ειδώλια. Η τέχνη αποτελεί την πρώτη (γνωστή, τουλάχιστον, σε μας) εκδήλωση της συμβολιστικής ικανότητας της ανθρώπινης σκέψης, ενώ οι καλλιτεχνικές συνθέσεις μαρτυρούν την ύπαρξη θρησκευτικών δοξασιών στις «πρωτόγονες» αυτές κοινωνίες. Τα πρώτα αυτά αντικείμενα που πιθανολογείται ότι έχουν θρησκευτική διάσταση για τον πρωτόγονο άνθρωπο αποτελούν τα πρώτα αντικείμενα συλλογής, που πιθανόν κατέχουν και περίοπτη θέση στη καθημερινότητα και χρήζουν προστασίας αφού εμπεριέχουν το μαγικό στοιχείο[8].

Εικόνα 1[9]: Συλλογή αξιοπερίεργων αντικειμένων(cabinets of curiosities)

[8] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ardin-rixi.gr/archives/197683 (τελευταία επίσκεψη 4/1/2019)
[9] Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://en.wikipedia.org/wiki/Cabinet_of_curiosities#/media/File:Frans_Francken_(II),_Kunst-_und_Rarit%C3%A4tenkammer_(1636).jpg (τελευταία επίσκεψη 4/1/2019)

Κεφάλαιο 3.Αναζητώντας το μίτο της ιστορίας των μουσείων

Η ιδέα του μουσείου είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την τάση της συλλογής αντικειμένων. Η λέξη «Μουσείο» πρωτοεμφανίζεται στην αρχαιότητα, όπου με τον όρο αυτόν, εννοείτο ο ναός των Μουσών, «το κατοικητήριο των Μουσών». Ο όρος, ακόμα, παραπέμπει στις κόρες του Δία και της Μνημοσύνης και αποτελεί την έδρα των Μουσών (Νάκου, 2001).

Τα μουσεία ξεκίνησαν την ύπαρξή τους ως «θησαυροφυλάκια», ως τόποι «γνώσης και πληροφόρησης», «διατήρησης της συλλογικής μνήμης», ή ως τόποι ιεροί, όπου φυλασσόταν κειμήλια, υλικά τεκμήρια του παρελθόντος. Αποτελούνταν, συνήθως, από αντικείμενα αξίας και προέρχονταν από προσφορές των πολιτών ή από πολέμους. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, κυρίως σε περίοδο πολέμου, μέρος των θησαυρών αυτών χρησιμοποιούνταν για να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες των κατόχων. Μετά την λήξη των κρίσεων, οι θησαυροί γέμιζαν πάλι από προσφορές αποτελώντας κατ αυτόν τον τρόπο δείκτη της οικονομικής ευημερίας της κοινότητας Οι θησαυροί, επομένως, αποτελούσαν συλλογή αντικειμένων στα οποία απέδιδαν οικονομική αξία .

Μολονότι το μουσείο με βάση την σημερινή του μορφή, δεν μπορεί να συνδεθεί με την αρχαιότητα, ωστόσο τα αντικείμενα που συγκροτούν το περιεχόμενο του αποτελούν έργα τέχνης ανθρώπων που δημιουργήθηκαν με την «έμπνευση των Μουσών». Μέσω αυτών των αντικειμένων κάθε μουσείο προσπαθεί να διαφυλάξει στην μνήμη μας το παρελθόν και να παρουσιάσει την εικόνα του(Νάκου, 2001, 111-112).

Κατά τη διάρκεια των **ελληνιστικών χρόνων,** ο Πτολεμαίος Α΄ (367-283 π.χ.) δημιούργησε το 290 π.χ. το **Μουσείο της Αλεξάνδρειας**[10], το οποίο οικοδομήθηκε με σκοπό να αποτελέσει μια παραπλήσια εκδοχή του Λυκείου του Αριστοτέλη. Στο χώρο του μουσείου λειτουργούσε η Βιβλιοθήκη, το αστεροσκοπείο και ερευνητικά εργαστήρια, αποτελώντας με αυτό τον τρόπο ένα πολυδύναμο ερευνητικό κέντρο. Ο αρχιτεκτονικός του τύπος έμοιαζε με αρχαιοελληνικό ιερό, ενώ στο εσωτερικό του περιστοιχίζονταν αγάλματα και πολύτιμα έργα Τέχνης.

Στους ρωμαϊκούς χρόνους, παρ' όλο που υπήρχαν δημόσιοι χώροι για την έκθεση συλλογών έργων τέχνης, ο όρος μουσείο παρέπεμπε κυρίως σε χώρους φιλοσοφικών συζητήσεων. Μετά την ίδρυση της Κωνσταντινούπολης, και στα πλαίσια της φιλοδοξίας του Κωνσταντίνου να δημιουργήσει μια Νέα Ρώμη, η πόλη διακοσμήθηκε με έργα τέχνης και

[10]Διαθέσιμες πληροφορίες στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/encyclopedia/hellenistic/page_030.html(τελευταία επίσκεψη 20/2/2019)

αγάλματα που μεταφέρθηκαν εκεί από όλη την επικράτεια της αυτοκρατορίας και μεταβλήθηκε έτσι σε ένα απέραντο μουσείο .

Κατά την περίοδο του Μεσαίωνα ($4^{ο}$ μέχρι τον $14^{ο}$ αιώνα), οι συλλογές έργων τέχνης και πολύτιμων αντικειμένων, που συχνά φυλάσσονταν σε ναούς, , εμπλουτίστηκαν με εκκλησιαστικά χειρόγραφα που συλλέγονταν από τα μοναστήρια. Τη μεσαιωνική περίοδο ακολουθεί η **Αναγέννηση,** όπου άρχισαν να δημιουργούνται πριγκηπικές συλλογές **προσπελάσιμες μόνον από τους ίδιους τους κατόχους** και σε καμιά περίπτωση δεν αποσκοπούσαν στην διαφώτιση και στη διδασκαλία των ανθρώπων (Γκαζή, Νούσια, 2003, 47-48).

Τον $16^{Ο}$ και $17^{Ο}$ κυριαρχούν τα **«cabinets of curiosities»,** ιδιωτικές συλλογές σπάνιων αντικειμένων, επισκέψιμες μόνο από βασιλιάδες και ευγενείς, που παρουσιάζονταν με τρόπο ώστε να αποτελούν από μόνες τους έναν «μικρόκοσμο», μια αντανάκλαση της εικόνας του κοινωνικού και φυσικού κόσμου.

Η Γαλλική Επανάσταση επέφερε σταδιακό εκδημοκρατισμό, έκρηξη στην παραγωγή υλικών αγαθών (στις χώρες της βιομηχανικής επανάστασης), ανάπτυξη των τεχνικών παραγωγής και αλλαγές σε καταναλωτικές συμπεριφορές με την άνοδο του καπιταλισμού. Οδήγησε, ακόμα, στην ανάπτυξη των κοινωνικών, πολιτικών, τεχνολογικών και βιομηχανικών θεσμών. Η ιδιωτική συλλογή μετατρέπεται σε δημόσιο μουσείο. Με βάση της αρχές του διαφωτισμού, τα μουσεία συμβάλλουν στην συνειδητοποίηση της ταυτότητας των Ευρωπαίων, στη διαφύλαξη της εθνικής πολιτισμικής κληρονομιάς των λαών, στην προαγωγή της γνώσης και στην εκπαίδευση(Ορφανίδου , 2003, 3-15).Οι θεωρίες του **Ευρωπαϊκού Διαφωτισμού** επηρέασαν ακόμη, την οργάνωση και την ταξινόμηση των αντικειμένων προσδίδοντας στο μουσείο επιστημονικό χαρακτήρα. Είναι η περίοδος που γίνεται συστηματικά η μελέτη διαφόρων φυσικών φαινομένων, η εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων, όπως το πείραμα και η παρατήρηση, τα οποία συμβάλλουν και οδηγούν στην ανάπτυξη της επιστημονικής σκέψης. Από τα τέλη του 17ου αιώνα και κυρίως τους 18ο και 19ο αιώνες, το πρώτο ανοιχτό μουσείο προς το κοινό είναι γεγονός.

Ο Ρομαντισμός, περίοδος ανόδου του εθνικισμού και του ευρω-κεντρισμού- με τα μοντέλα αποικιοκρατικής ιδεολογίας και πολιτικής να επικρατούν , οδηγεί στην ίδρυση των εθνικών κρατών και στη δημιουργία εθνικών μουσείων σκοπεύοντας στην ενίσχυση της εθνικής – πολιτιστικής ταυτότητας των νεοϊδρυθέντων κρατών. Οι χώροι έκθεσης από «αξιοπερίεργους θαλάμους» μετατράπηκαν σε μουσειακούς χώρους, όπου ο ρόλος των συλλογών συμβάλλει

στην ενδυνάμωση του αισθήματος της τοπικής/αστικής ταυτότητας και υπερηφάνειας αλλά και στη μελέτη των επιστημών (Ορφανίδου , 2003, 3-15).

Κεφάλαιο 4. Ίδρυση ανεξάρτητων και εξειδικευμένων θεσμικών οργάνων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

Εισαγωγικά

Η έννοια της προστασίας των πολιτιστικών αγαθών αλλάζει περιεχόμενο και μορφή καθώς αλλάζει περιεχόμενο η έννοια «πολιτιστικό αγαθό» στη μακραίωνη ιστορία του ανθρώπου. Όπως προαναφέρθηκε, αρχικά τα αντικείμενα συλλογής του πρωτόγονου ανθρώπου είχαν μαγικό-ιερό-θρησκευτικό περιεχόμενο και νόημα και ως εκ τούτου έπρεπε να προστατευθούν από φθορές ή ενδεχόμενες καταστροφές, προκειμένου να μη χαθεί το περιεχόμενο και το νόημα που μετέφεραν. Για παράδειγμα, είναι ιστορικά τεκμηριωμένο ότι χρησιμοποιείτο λάδι (Φάκλαρης, 1999) ως λιπαντικό στο χρυσελεφάντινο άγαλμα του Διός στην Ολυμπία, προκειμένου να διατηρείται σε καλή κατάσταση, ενώ έχουν βρεθεί αντικείμενα της αρχαιότητας με επιδιορθώσεις τα οποία προφανώς είχαν υποστεί φθορές. Αυτή αποτελεί και την πρώτη μορφή της συντήρησης -προστασίας.

Την περίοδο της αναγέννησης δημιουργούνται μεγάλες ιδιωτικές συλλογές οι οποίες πέραν της οικονομικής τους αξίας, προσέδιδαν στους κατόχους τους αίγλη και κύρος . Έτσι, η προστασία απόκτησε την έννοια της διατήρησης της καλής τους εμφάνισης, οπότε συχνά, απαιτούνταν εργασίες αποκατάστασης οι οποίες αναθέτονταν κυρίως σε καλλιτέχνες. Την περίοδο αυτή η συντήρηση φθαρμένου ή κατεστραμμένου έργου τέχνης ταυτιζόταν με την αποκατάσταση του σε κάτι «ωραίο», με σαφή αναπαράσταση του αρχικού θέματος -σύμφωνα με τις προτιμήσεις και απόψεις του καλλιτέχνη-συντηρητή, του ιδιοκτήτη , αλλά και τις τάσεις της εποχής . Ωστόσο, στην πλειονότητά τους, τα αντικείμενα αυτά υπέστησαν αυθαίρετες παρεμβάσεις, οπότε και χάθηκε μέρος την αξία τους ως ιστορικά τεκμήρια (Λυκιαρδοπούλου, 1987, 9-18).

Η άποψη της πλήρους και αυθαίρετης παρεμβάσεως επικράτησε έως και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, οπότε και θα τεθούν οι πρώτες συλλογικές αμφισβητήσεις στα θέματα συντήρησης και θα ξεκινήσει η διαδικασία συστηματικότερης προσπάθειας προστασίας των μνημείων, αλλά με σεβασμό στα μηνύματα που μεταφέρουν. Φυσικά, δεν σταμάτησαν αμέσως οι επικίνδυνες επεμβάσεις και αποκαταστάσεις, όπως για παράδειγμα οι καθαρισμοί που

πραγματοποιήθηκαν το 1852 σε πίνακες ζωγραφικής της Εθνικής Πινακοθήκης του Λονδίνου, ξεσηκώνοντας πλήθος αντιδράσεων για το αποτέλεσμα.

Ο Violet – le- Duc (1817-1879), Γάλλος αρχιτέκτονας και θεωρητικός, γνωστός για τις εργασίες συντήρησης που ανέλαβε στα μνημεία της Γαλλίας, άφησε κείμενα που έθεσαν τις βάσεις για μια επιστημονικότερη προσέγγιση στις μεθόδους συντήρησης των αρχιτεκτονικών οικοδομημάτων. Βέβαια, υποστήριζε ότι «η συντήρηση ενός οικοδομήματος δεν σήμαινε απλώς και μόνο την υποστύλωση ή την επιδιόρθωσή του, αλλά την επαναφορά του σε μια κατάσταση πληρότητας» (Λυκιαρδοπούλου,1987,9-18).

Ο William Morris (1834-1896), Άγγλος καλλιτέχνης , ποιητής, και σοσιαλιστής διατύπωσε αρχές και θεωρίες της σύγχρονης συντήρησης , ίδρυσε το σύλλογο για την Προστασία Αρχαίων Κτιρίων το 1877
(Society for the protection of ancient buildings), ενώ εξέδωσε μανιφέστο[11]με τις γενικές αρχές συντήρησης που μέχρι και σήμερα δεν έχουν αλλάξει :

“ Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τα τελευταία πενήντα χρόνια εμφανίστηκε ένα νέο ενδιαφέρον για τα μνημεία της αρχαιότητας…. αλλά σκεφτόμαστε πως αν συνεχιστούν οι διαδικασίες επέμβασης που αυτά υφίστανται προκειμένου να αποκατασταθούν οι απόγονοι μας δεν θα βρουν ενδιαφέρον σε αυτά εφόσον οι επεμβάσεις αυτές έχουν επιφέρει καταστροφές που οι προηγούμενοι αιώνες πολέμων, βίας και απαξίωσης τους δεν επέφεραν…»

Και αλλού…

« …Πως ανέκυψε στο μυαλό των ανθρώπων η περίεργη ιδέα για την αποκατάσταση των αρχαίων μνημείων και πως είναι δυνατό να αφαιρούνται τμήματα αυτών με αυθαίρετο τρόπο δίχως να αφαιρούνται παράλληλα στοιχεία της ζωή του».

Μέσα λοιπόν από το πρώτο μανιφέστο που εξεδόθη, προκύπτει μια από τις βασικότερες αρχές της συντήρησης που αφορά στα τεκμήρια του πολιτισμού της ανθρωπότητας: Εφόσον αυτά μεταφέρουν πολυσήμαντα μηνύματα , τα αυθεντικά του στοιχεία δεν πρέπει να παραποιούνται ή να εξαφανίζονται.

Από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα άρχισαν επίσης να αναπτύσσονται επιστημονικές τεχνικές[12].Θα αναφερθούμε σε μερικά παραδείγματα: Το 1853 ο χημικός M.Faraday κλήθηκε από την Εθνική Πινακοθήκη του Λονδίνου να διερευνήσει τα αίτια των επιπτώσεων αιωρούμενων σωματιδίων και θειούχων αερίων στα μουσειακά αντικείμενα. Τα αποτελέσματα των ερευνών του

[11]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.marxists.org/archive/morris (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

[12]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://en.wikipedia.org/wiki/List of dates in the history of art conservation(τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

αγνοήθηκαν. Το 1863 ο Dr .Max Pettenkofer στο Μόναχο εφηύρε μια μέθοδο αναστολής της γήρανσης των βερνικιών σε πίνακες ζωγραφικής , το 1870 ο Louis Pasteur ξεκίνησε για μια δεκαετία έρευνες που αφορούσαν τα χρώματα και την οπτική κρυσταλλογραφία, το 1896 ο W.C.Roentgen ανακάλυψε τις ακτίνες Χ, τις οποίες χρησιμοποίησε σε πίνακες ζωγραφικής για να αντλήσει πληροφορίες που αφορούσαν στην στρωματογραφία τους.

Αλλαγές πραγματοποιούνται στις αρχές του εικοστού αιώνα όπου εμφανίζεται η τάση καθορισμού, αλλά και διεύρυνσης πέρα από τα σύνορα των κρατών, της έννοιας του όρου «πολιτιστική κληρονομιά» αφού η επιστημονική σκέψη θέλει να αντλήσει από τα τεκμήρια του παρελθόντος όσα περισσότερα μηνύματα μπορεί . Αυτή η τάση αλλάζει σταδιακά και το ρόλο του συντηρητή, ο οποίος αναγκάζεται να μειώσει τον αριθμό των αυθαίρετων παρεμβάσεων στο αντικείμενο και να αποσπάσει απ' αυτό με διαδικασίες επιστημονικές πια , όσες περισσότερες πληροφορίες μπορεί, αλλά πάντα με σεβασμό προς τα πολυσήμαντα μηνύματα που μεταφέρει[13] .

Η πορεία του καθορισμού εννοιών, όπως: "πολιτιστική κληρονομιά" , "συντήρηση", "προστασία" έναντι διαφόρων μορφών καταστροφών, συμπορεύεται με μια τάση αντιμετώπισης των προβλημάτων διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, που αρχικά εκφέρεται από μεμονωμένες ομάδες καλλιτεχνών, επιστημόνων , νομικών για να γίνει πιο συστηματική μέσα από εθνικούς θεσμούς , διεθνείς συναντήσεις και κείμενα που συνυπογράφονται. Οι τάσεις αυτές, θα οδηγήσουν στον 20^{Ο} αιώνα σε μια σειρά δράσεις :

α)Με την **ίδρυση ανεξάρτητων και ειδικευμένων θεσμικών οργάνων** (UNESCO[14], ICOM[15], ICCROM[16], ICOMOS[17] κ.ά.), που σταδιακά θα αναλάβουν δράση στον τομέα της προστασίας των κινητών και ακίνητων πολιτιστικών αγαθών, και ακόμα, **της μελέτης, της συντήρησης και της ανάδειξής τους.** Τα ειδικά αυτά όργανα δραστηριοποίησαν ένα μεγάλο αριθμό εκπροσώπων της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας, οι οποίοι με το κύρος, τις γνώσεις και την εμπειρία τους κατέληγαν σε αποφάσεις που αρκετά συχνά λειτούργησαν ως ομάδες πίεσης προς τις εθνικές κυβερνήσεις με άμεσες παρεμβάσεις ή με την ευαισθητοποίηση και την κινητοποίηση της κοινής γνώμης σε θέματα προστασίας. Οι φορείς αυτοί έδωσαν ακόμη την ευκαιρία για διαρκή ανταλλαγή επιστημονικών γνώσεων και ιδεών μεταξύ κρατών και για προετοιμασία στελεχών ειδικευμένων στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς.

[13]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://en.wikipedia.org/wiki/List of dates in the history of art conservation(τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
[14]Πληροφορίες για την UNESCO στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://whc.unesco.org/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
[15]Πληροφορίες για το ICOM στην ηλεκτρονική διεύθυνση : http://network.icom.museum/icom-greece/plirofories/ti-einai-to-icom/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
[16]Πληροφορίες για το ICCROM στην ηλεκτρονική διεύθυνση : https://www.iccrom.org/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
[17]Πληροφορίες για το ICOMOS στην ηλεκτρονική διεύθυνση : https://www.icomos.org/fr/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

β)Με τη **σύγκλιση,** από την περίοδο του μεσοπολέμου και έπειτα, **διεθνών συνεδρίων,** κατά τη διάρκεια των οποίων ειδικοί επιστήμονες από διάφορες χώρες ασχολήθηκαν με θέματα σχετικά με τη συντήρηση και την αποκατάσταση μνημείων της πολιτιστικής κληρονομιάς, καταλήγοντας στη σύνταξη εξαιρετικής σπουδαιότητας κειμένων **(ψηφισμάτων, διακηρύξεων και χαρτών),** στα οποία οροθετούνται νέες έννοιες και διατυπώνονται βασικές αρχές και κατευθύνσεις.

γ)Με τη **θέσπιση κανόνων συμπεριφοράς, νομικού χαρακτήρα,** μέσω των Συμβάσεων της UNESCO και του Συμβουλίου της Ευρώπης . **Οι Συμβάσεις**[18] συνετέλεσαν κατ' αρχάς, στην εδραίωση της αντίληψης ότι η διεθνής κοινότητα νομιμοποιείται να καθιερώνει κανόνες δικαίου για τη ρύθμιση θεμάτων προστασίας των πολιτιστικών αγαθών. Από την άλλη, **οι Συστάσεις** επειδή δεν έχουν δεσμευτική ισχύ, αποτέλεσαν την έκφραση της ελεύθερης, ως ένα βαθμό, από πολιτικούς περιορισμούς βούλησης των εκπροσώπων των κρατών και των ειδικών επιστημόνων που έλαβαν μέρος στη σύνταξή τους και περιέλαβαν έτσι ριζοσπαστικότερου χαρακτήρα κατευθυντήριες γραμμές. Οι κατευθύνσεις αυτές αναγνωρίσθηκαν ως γενικά αποδεκτές αρχές και πρότυπα και επηρέασαν, αμέσως ή εμμέσως, τη χάραξη της πολιτικής των κρατικών και άλλων φορέων προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς(Κονσολά , 1995, 62).

δ) Με επιχειρησιακή δράση, δηλαδή την ανάληψη πρωτοβουλιών εκ μέρους της UNESCO και άλλων μη κυβερνητικών και διακυβερνητικών οργανισμών, που στοχεύουν στην παροχή οικονομικής και τεχνικής βοήθειας για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς διαφόρων χωρών. Μέσω της δράσης αυτής δοκιμάστηκαν στην πράξη και καθιερώθηκαν βασικές επιστημονικές αρχές για τη συντήρηση, την αποκατάσταση και την προσαρμογή των μνημείων σε νέες χρήσεις, επιβλήθηκαν κανόνες διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και επιδιώχθηκε μεταφορά τεχνογνωσίας από τις ανεπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες (Κονσολά, 1995, 183).

Εικόνα[19] 2: Σημαίες των κρατών μελών της UNESCO

[18]Η υπογραφή μιας συμβάσεως δημιουργεί νομικές υποχρεώσεις μεταξύ των συμβαλλομένων μερών τα οποία σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων αυτών, υπέχουν διεθνή ευθύνη και υπόκεινται στις προβλεπόμενες από το διεθνές δίκαιο, κυρώσεις

[19]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.presspublica.gr/%CE%B7-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BA%CF%8C%CF%83%CE%BC%CE%B9%CE%B1-%CF%80%CF%81%CF%89%CF%84%CE%B5%CF%8D%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B1-%CE%B2%CE%B9%CE%B2%CE%BB%CE%AF%CE%BF%CF%85/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

Κεφάλαιο 5. Οι πρώτοι νομικοί κανόνες προστασίας πολιτιστικών αγαθών έως το 1954

Οι συλλογές αντικειμένων τέχνης, όπως τεκμηριώθηκε παραπάνω, αποκτούν σταδιακά την έννοια του δημόσιου αγαθού, αυτού που ενδυναμώνει το αίσθημα της εθνικής υπερηφάνειας των κοινοτήτων στις οποίες ανήκουν και αναδύεται πιο έντονη η ανάγκη της προστασίας τους , αλλά και της μεταβίβασής τους στις επόμενες γενιές ως κληροδότημα μέγιστης αξίας. Η σταδιακή ενεργοποίηση της διεθνούς κοινότητας σε θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς, ήταν αποτέλεσμα της τελικής αποδοχής του αξιώματος πως τα σημαντικά πολιτιστικά αγαθά (μνημεία, αρχαιολογικοί χώροι και αντικείμενα) μιας χώρας, είναι ταυτόχρονα συστατικά και κτήματα του πολιτισμού ολόκληρης της ανθρωπότητας. Το αξίωμα αυτό μεταφέρει την υποχρέωση σε όλα τα κράτη της ανθρωπότητας να δρουν παράλληλα και συμπληρωματικά στο πεδίο της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και να ενεργούν μέσα σε ένα πλαίσιο σύμπνοιας και συνεργασίας κάτω από την ασπίδα της ιδέας του λεγόμενου «πολιτιστικού διεθνισμού».

Στα πρωταρχικά της στάδια, η έννοια της προστασίας εστιάζεται σε **καταστροφές από πολέμους** με καταγεγραμμένη ως πρώτη, την προσπάθεια **στη Σουηδία, το 1666** και την ψήφιση νόμου για την προστασία εθνικών μνημείων σε περίοδο πολέμου (Boylan, 2001, 43).

Τον 18^{ο} αιώνα ξεκίνησε πιο έντονη ευαισθητοποίηση στο τομέα αυτόν, οδηγώντας σε υιοθέτηση σχετικών κανόνων σε κωδικοποιημένα κείμενα της εποχής, αλλά και στην ανάδυση θεωρητικών συζητήσεων, όπως πχ έκανε ο **Κλαούσεβιτς το 1832,** στο έργο του «Περί Πολέμου» όπου τόνισε την ανάγκη να περιοριστούν οι πολεμικές ενέργειες σε καθαρά στρατιωτικούς στόχους(Boylan, 2001, 3) .

Το 1863 δημοσιεύτηκε από το Υπουργείο Πολέμου των ΗΠΑ **ο «Κώδικας Lieber**. Ο Κώδικας αυτός προέβλεπε την προστασία των έργων τέχνης των βιβλιοθηκών και των επιστημονικών συλλογών και παρόλο που εμπόδισε αποτελεσματικά την καταστροφή ή τη λεηλασία πολιτιστικών αγαθών σε περιόδους εχθροπραξιών, δεν την απέτρεψε εντελώς αφού σε ορισμένες περιπτώσεις χρησιμοποιήθηκε η « αρχή της στρατιωτικής ανάγκης». Πάραυτα , αποτέλεσε τη βάση για μεταγενέστερες κωδικοποιήσεις περί προστασίας πολιτιστικών αγαθών (Κονσολά, 1995, 41).

Η Διακήρυξη των Βρυξελλών του 1874 υπήρξε η πρώτη διεθνής προσπάθεια, στην οποία συμμετείχαν 15 χώρες μετά από την πρωτοβουλία για την σύγκληση που ανέλαβε η Ρωσία. Δεν υιοθετήθηκε εξαιτίας των αντιδράσεων της Μ. Βρετανίας(Merryman,1986, 834).

Παρόμοια προσπάθεια σημειώνεται και στον **«Κώδικα της Οξφόρδης (Oxford Code)»** του 1880, ο οποίος υιοθετήθηκε από το Ινστιτούτο Διεθνούς Δικαίου και αφορούσε στους Κανόνες και στα Έθιμα του Πολέμου, όπου στα άρθρα 34 και 53 γίνεται αναφορά και στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών (Merryman, 1986, 834). Τόσο ο Κώδικας αυτός, όσο και η Διακήρυξη των Βρυξελλών αποτέλεσαν το υπόβαθρο για τις δυο **Συμβάσεις της Χάγης το 1899 και το 1907** που ρύθμιζαν θέματα σχετικά με την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, όσο κανένα άλλο κείμενο μέχρι τότε. Οι εν λόγω συμβάσεις και οι προσαρτημένοι σε αυτές κανονισμοί, κωδικοποίησαν το προϋπάρχον εθιμικό δίκαιο και συνεπώς ήταν δεσμευτικές ακόμη και για τα κράτη που δεν τις είχαν υπογράψει. Οι ανωτέρω κανόνες εφαρμόστηκαν στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, χωρίς όμως να εξασφαλίσουν σε σημαντικό βαθμό την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, καθώς υπήρξαν, τελικά, καταστροφές. Ο κύριος λόγος αποτυχίας της αποτελεσματικότητας των ανωτέρω διεθνών κειμένων σαφώς υπήρξε η χρήση της ρήτρας «στρατιωτικής αναγκαιότητας» από όλα τα εμπόλεμα μέρη, αλλά και η χρήση νέων εξελιγμένων όπλων, όπως δηλητηριώδη αέρια, που προκαλούσαν σοβαρή διάβρωση και αλλοίωση σε ποικίλα έργα τέχνης ή οι εκτεταμένοι εναέριοι βομβαρδισμοί.[20]

Σημαντική πρόοδος στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών σημειώνεται με την **Συνθήκη των Βερσαλλιών(**Sersic, 1996, 7), συνθήκη του 1919, που πραγματεύεται, πέρα από το ζήτημα της επιστροφής πολιτιστικών αγαθών που λεηλατούνταν και την αποκατάσταση συγκρίσιμων αγαθών κατά είδος και αξία με αυτά που είχαν χαθεί προγενέστερα και δεν ήταν δυνατή η ανεύρεση και η επιστροφή τους στη χώρα προέλευσης.

Ακολούθησε, το **Σύμφωνο Roerich (1935),** γνωστό ως Σύμφωνο της Ουάσιγκτον, που τέθηκε σε ισχύ ανάμεσα σε 11 αμερικανικές χώρες μεταξύ των οποίων και οι ΗΠΑ, ενώ το «Σύμφωνο για την Προστασία των Καλλιτεχνικών και Επιστημονικών Ιδρυμάτων και των Ιστορικών Μνημείων», αποτέλεσε την πρώτη συνθήκη που αφορούσε αποκλειστικά στην προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Παρόλο αυτά, τα περισσότερα κράτη που υιοθέτησαν το Σύμφωνο δεν προέβησαν σε περαιτέρω ενέργειες για την ορθή εφαρμογή του, ενώ η εμβέλειά του περιορίστηκε στα αμερικανικά συμβαλλόμενα κράτη. (Sersic, 1996, 7).

[20]Διαθέσιμες πληροφορίες στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.ogiek.org/indepth/protect-cult-herit.htm3/1/2019 (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

Σταδιακά , η έννοια της Προστασίας των πολιτιστικών αγαθών , αρχίζει να επεκτείνεται από αυτήν που αφορά σε εμπόλεμες καταστάσεις και σε εκείνην έναντι άλλων κινδύνων , αποτελώντας κατ΄ αρχάς, κρατική αρμοδιότητα. Σημαντικότατη αποτελεί η πρωτοβουλία που εκδηλώνεται από το Διεθνές Γραφείο Μουσείων[21] το 1931, το οποίο οργάνωσε το «**Συνέδριο των Αθηνών για την Αποκατάσταση Ιστορικών Μνημείων» με την «Χάρτα των Αθηνών[22]» ως αποτέλεσμα της συνάντησης,** και επτά γενικά συμπεράσματα που αφορούν σε προτάσεις για τις γενικές αρχές συντήρησης που πρέπει να ακολουθούνται, διοικητικά και νομικά μέτρα που αφορούν ιστορικά μνημεία, φθορές από τεχνικές συντήρησης και τέλος, κάτι που ήταν πρωτοποριακό για τα δεδομένα της εποχής , αναφορά στη διεθνή συνεργασία για την διατήρηση της αρχαιολογικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας.

Ο Β' Παγκόσμιος πόλεμος επέφερε τρομαχτικές καταστροφές στο πολιτιστικό απόθεμα της ανθρωπότητας. Η αρπαγή και η καταστροφή των πολιτιστικών αγαθών των λαών της Ευρώπης, που συνέβη κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου έδωσε το έναυσμα για την κινητοποίηση της διεθνούς Κοινότητας για την προστασία του πολιτιστικού πλούτου των λαών που κινδυνεύει τόσο σε καιρό ειρήνης, όσο και σε καιρό πολέμου.

Έτσι, το 1945, ιδρύεται η UNESCO, ενώ ένα χρόνο αργότερα, ιδρύεται και το ICOM , ως μη κυβερνητικός οργανισμός από λίγους αρχικά, επαγγελματίες μουσείων - αρχαιολόγους, ιστορικούς της τέχνης, μουσειολόγους, συντηρητές κ.ά. . Η UNESCO αποφάσισε εξ αρχής να στηρίξει το ICOM προσφέροντάς του στέγη στο κτήριό της στο Παρίσι[23].

Στα χρόνια που ακολουθούν, η διεθνής Κοινότητα υιοθετεί τη άποψη , ότι η διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς παρουσιάζει μεγάλη σημασία για όλους τους λαούς της γης και αποφασίζει ότι η «προστασία της» πρέπει να λάβει τη μορφή **Διεθνούς Σύμβασης**. Το έργο της επεξεργασίας της Σύμβασης ανέλαβε η UNESCO. Αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας αυτής υπήρξε η «Σύμβαση για την Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών σε περίπτωση Ένοπλης Σύρραξης», η οποία υπεγράφη στη Χάγη, στις 14 Μαΐου **1954**, γνωστή και ως **Σύμβαση της Χάγης[24]** . Αποτελείται από 40 άρθρα, που κατανέμονται σε 7 κεφάλαια. Το κείμενο της συνοδεύεται από έναν Εκτελεστικό Κανονισμό (με 21 άρθρα), ένα Πρωτόκολλο (που αναφέρεται στο θέμα της παράνομης εξαγωγής πολιτιστικών αγαθών από κατεχόμενο έδαφος) και ένα δεύτερο

[21] Το 1922 ιδρύθηκε το International Committee on Intellectual Cooperation, μια συμβουλευτική ομάδα για θέματα επιστημών και πολιτισμού στην οποία ανήκαν άτομα όπως Όπως η Marie Curie, Albert Einstein, Thomas Man , Paul Valery. Η ομάδα αυτή ίδρυσε μια σειρά άλλων εξειδικευμένων ομάδων στη συνέχεια, μεταξύ αυτών και το International Office of museums, το 1926, με πολλές δραστηριότητες στο θέμα της προστασία των πολιτιστικών αγαθών. Το 1946 πήρε την ονομασία ICOM(Gardner, Hamilton, 2017,240).

[22]Το κείμενο της συνάντησης βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.ssaette.gr/node/24 (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

[23] Πληροφορίες για το ICOM στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://network.icom.museum/icom-greece/plirofories/ti-einai-to-icom/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

[24]Η Σύμβαση αυτή κυρώθηκε από τη χώρα μας με τον Ν 1114/1981«Περί κυρώσεως της εις Χάγην την 14ην Μαΐου 1954 υπογραφείσης Συμβάσεως περί προστασίας των πολιτιστικών αγαθών εν περιπτώσει ενόπλου συρράξεως μετά του Κανονισμού εκτελέσεως αυτής, του Πρωτοκόλλου και των υπ΄ αριθ. Ι, ΙΙ και ΙΙΙ αποφάσεων της διασκέψεως».

πρωτόκολλο με διατάξεις, που στοχεύουν στην περαιτέρω προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ενόπλων συγκρούσεων[25].

Σύμφωνα με τη σύμβαση αυτή ως **πολιτιστικά αγαθά**, ασχέτως προς την προέλευση και την ιδιοκτησία τους, ορίζονται: α) τα αγαθά, κινητά ή ακίνητα, που παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον για την πολιτιστική κληρονομιά των λαών, όπως μνημεία αρχιτεκτονικής, τοποθεσίες, οικοδομικά σύνολα, έργα τέχνης, χειρόγραφα, βιβλία κ.λπ., β) τα οικοδομήματα που προορίζονται προς φύλαξη ή έκθεση των αγαθώς που ορίζονται παραπάνω, όπως μουσεία, βιβλιοθήκες κλπ, γ) τα κέντρα που περιέχουν σημαντικό αριθμό πολιτιστικών αγαθών (άρθρο 1).

Εικόνα 3[26]: Η Δρέσδη μετα το βομβαρδισμό της το 1945

[25]UNESCO (1999), Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict1999. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://portal.unesco.org/en/ev.php- (τελευταία επίσκεψη 3/2/2019)
[26]Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://el.wikipedia.org/wiki (τελευταία επίσκεψη 3/2/2019)

6. Νομικοί κανόνες προστασίας πολιτιστικών αγαθών από το 1954 έως σήμερα.

6.1. Διεθνείς συμβάσεις-ίδρυση διεθνών οργάνων

Το 1956, στην 9η σύνοδο της γενικής διάσκεψης της UNESCO στο Νέο Δελχί, εγκρίθηκε η δημιουργία ενός διακυβερνητικού κέντρου για τη μελέτη και βελτίωση των μεθόδων συντήρησης και αποκατάστασης και έτσι γεννήθηκε το ICCROM[27], το Διεθνές Κέντρο για την Διατήρηση και Αναστύλωση της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ,το οποίο τελικά συστάθηκε το 1959 στη Ρώμη. Αποτελεί, δε, το μοναδικό φορέα που είναι εξουσιοδοτημένος με την προώθηση της προστασίας όλων των τύπων πολιτιστικής κληρονομιάς κινητής και ακίνητης. Οι δραστηριότητές του , σε συνεργασία με την UNESCO, αφορούν στην υπηρεσία της διεθνούς κοινότητας σε θέματα εκπαίδευσης, πληροφόρησης, έρευνας, συνεργασίας, αλλά και οργάνωσης εργαστηρίων , διάδοσης εκπαιδευτικού υλικού και εν γένει υποστήριξης της συντήρησης.

Στις 25-31 Μαΐου 1964 , διοργανώθηκε το Δεύτερο Διεθνές Συνεδρίου Αρχιτεκτόνων και Τεχνικών των Ιστορικών Μνημείων στη Βενετία και καταρτίστηκε **η «Χάρτα της Βενετίας»** κείμενο το οποίο αναγνωρίζεται διεθνώς ως ένα διαχρονικό πλαίσιο κατευθυντήριων αρχών που διέπουν την θεωρία και κυρίως την πράξη της Αποκατάστασης και της Συντήρησης κάθε είδους Μνημείων. Η UNESCO πρότεινε σε αυτήν τη συνάντηση τη δημιουργία ενός «συμβουλίου» που θα ονομαστεί **« Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών -ICOMOS[28]** και θα ιδρυθεί ένα χρόνο αργότερα, **το 1965.** Έκτοτε , αυτός ο παγκόσμιος μη κυβερνητικός οργανισμός αποτελεί κύριο σύμβουλο της UNESCO σε θέματα προστασίας και αποκατάστασης μνημείων και περιοχών, επιδιώκει να καθιερώσει διεθνή πρότυπα για την συντήρηση , αποκατάσταση και διαχείριση πολιτιστικών πόρων και περιβάλλοντος, έχει ως σκοπό την προώθηση και εφαρμογή των αρχών που τέθηκαν το 1964 στη Χάρτα της Βενετίας, καθώς και των επιστημονικών τεχνικών στη συντήρηση της αρχιτεκτονικής και αρχαιολογικής κληρονομιάς. Το ICOMOS έχει εθνικές επιτροπές σε διάφορες χώρες του κόσμου συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Το Ελληνικό τμήμα[29] του ιδρύθηκε το 1972 με έδρα την Αθήνα. Το Συμβούλιο ανάμεσα στις άλλες δραστηριότητές του, συμμετέχει και σε

[27] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.iccrom.org/about/overview/history (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
[28] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.icomos.org(τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
[29] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.icomoshellenic.gr (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

εξειδικευμένες πρωτοβουλίες, που αποσκοπούν στη στοχευμένη ενεργοποίηση ευρύτερων ομάδων για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα των στόχων του. Τα μέλη του ICOMOS είναι αρχιτέκτονες ιστορικοί αρχαιολόγοι , ανθρωπολόγοι μηχανικοί και άλλοι. Τέλος, το ICOMOS, συμμετέχει στην πρωτοβουλία "Blue Shield[30]", όπου μεταξύ άλλων , υιοθετείται το προστατευτικό έμβλημα που καθορίστηκε στη σύμβαση του 1954 της Χάγης για σήμανση πολιτιστικών χώρων προκειμένου να προστατευτούν από επιθέσεις σε περίπτωση ένοπλης σύγκρουσης. Το δίκτυο Blue Shield αποτελείται από οργανώσεις και υποστηρίζουν μουσεία, αρχεία, βιβλιοθήκες, καθώς και μνημεία και τοποθεσίες.

Εικόνα 4: Το έμβλημα[31] της Μπλέ Ασπίδας

Ο Οργανισμός Πόλεων της Παγκόσμιας Κληρονομιάς[32] - OWHC ιδρύθηκε το 1993 και εδρεύει στο Κεμπέκ του Καναδά. Αποτελείται από 250 πόλεις στις οποίες βρίσκονται μνημεία που περιλαμβάνονται στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO και οι οποίες εκπροσωπούνται από τους δημάρχους τους. Κύριος σκοπός του είναι η εφαρμογή των όρων της Σύμβασης Παγκόσμιας Κληρονομιάς και του Διεθνούς Χάρτη για την Προστασία των Ιστορικών Πόλεων της UNESCO. Για την εκπλήρωση αυτού του σκοπού ενθαρρύνεται η συνεργασία και η ανταλλαγή πληροφοριών και τεχνογνωσίας σε θέματα συντήρησης και διαχείρισης των πολιτιστικών αγαθών, ενώ παράλληλα μέσα από διασκέψεις, συνέδρια και σεμινάρια που οργανώνει, αποτελεί έναν χώρο εκδήλωσης αλληλεγγύης μεταξύ των πόλεων μελών υπέρ των κοινών στόχων. Ιδιαίτερη προσοχή δίνεται στην παροχή, μαζί με άλλους παρόμοιους οργανισμούς, βοήθειας σε πόλεις που βρίσκονται σε αναπτυσσόμενες χώρες, αλλά και στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά και της προστασίας της. Παράλληλα, μέσω του παγκόσμιου δικτύου που έχει διαμορφωθεί, προωθεί την εκπαίδευση των δημοτικών αρχών των πόλεων σε θέματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς. Τέλος, μέσα από μια σειρά προγραμμάτων και πρωτοβουλιών

[30]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.icomos.org/en/get-involved/inform-us/heritage-alert/heritage-at-risk-reports-2(τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
[31]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : https://www.icomos.org/en/get-involved/inform-us/heritage-alert/heritage-at-risk-reports-2 (τελευταία επίσκεψη 3/2/2019)
[32]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : https://www.ovpm.org/ τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

επιχειρείται η άσκηση πίεσης σε διεθνείς οργανισμούς, προκειμένου να αποδώσουν τη δέουσα βαρύτητα σε θέματα προστασίας των πόλεων σε περιπτώσεις ενόπλων συρράξεων.

Ακολουθεί **η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς**[33]**,** που υπογράφηκε στο Λονδίνο, τον Μάη του 1964.

Πριν συνεχίσουμε με τις συμβάσεις που ακολουθούν μετά το 1964, θα αναφερθούμε σε μια καταστροφή σταθμό στην ιστορία των πολιτιστικών ιδρυμάτων , αυτή του 1966 που έγινε στη Φλωρεντία, οδηγώντας σε ακόμη μεγαλύτερη δραστηριοποίηση υπαρχόντων οργανισμών σε ζητήματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικές καταστροφές.

Εικόνα[34] **5: Αρχαιολογικός χώρος Φιλίππων**

[33]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CR%2Fqu%2BYoazQ%3D&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 3/2/2019)

[34]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : http://newpost.gr/ellada/600663/o-arxaiologikos-xwros-twn-filippwn-sta-mnhmeia-pagkosmias-klhronomias-ths-unesco(τελευταία επίσκεψη 3/2/2019)

6.2.Η καταστροφή σταθμός: Φλωρεντία 1966

Σύντομο ιστορικό της καταστροφής

Μια ατμοσφαιρική διαταραχή εξαιρετικής σφοδρότητας (Zloty, Lionello,Nuhu,Tomasin, 2006, 861–879) στις 3, 4 και 5, Νοεμβρίου του 1966 οδήγησε σε καταρρακτώδεις βροχές πάνω από τεράστιες περιοχές της Ιταλίας για περισσότερο από 48 ώρες. Καταστροφές προκλήθηκαν σε δημόσια έργα, τεχνικές και βιομηχανικές εγκαταστάσεις, αλλά και σε μερικούς από τους ωραιότερους και πολυτιμότερους θησαυρούς πολιτιστικής κληρονομιάς που ανήκει σε όλη την ανθρωπότητα.

Στις 4 Νοεμβρίου του 1966 η Ιταλία , είχε αργία για τον εορτασμό της ιταλικής νίκης έναντι των Αυστριακών στον 1ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Εκείνο το βράδυ η αρχές λάμβαναν αιτήματα για βοήθεια από τα χωριά επάνω στην κοιλάδα του Arno. Οι συνθήκες που επικρατούσαν γενικά στους ποταμούς, δημιουργούσαν ανησυχία. Στα φράγματα Levane και La Penna, πραγματοποιούνταν πυρετώδεις διαβουλεύσεις και από αυτά τα φράγματα πάνω από 2.000 κυβικά μέτρα/sec νερού διοχετεύθηκαν προς τη Φλωρεντία. Ήδη οι αποχετεύσεις της πόλης δεν ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν τον όγκο του νερού της βροχής. Ισχυροί πίδακες ανέβλυζαν από τα φρεάτια στον αέρα. Κελάρια είχαν ήδη πλημμυρίσει γύρω από τη Santa Croce και το San Frediano. Κατά ένα τρόπο από άποψη θυμάτων, η Φλωρεντία στάθηκε τυχερή αφού, η ημέρα που ξημέρωνε ήταν αργία. Εάν ήταν εργάσιμη η ημέρα η πόλη θα ήταν γεμάτη με ανθρώπους και αυτοκίνητα που θα παγιδεύονταν. Αυτό δυστυχώς, σήμαινε επίσης ότι τα δημόσια κτίρια ήταν κλειστά και το προσωπικό τους έξω από την πόλη. Περίπου στις 4 πμ. της 4ης Νοεμβρίου, ο ποταμός άρχισε να κατακλύζει το κέντρο της Φλωρεντίας παρασύροντας στο πέρασμα του αυτοκίνητα , δένδρα και ότι άλλο έβρισκε στο πέρασμα του , διεισδύοντας σε υπόγεια καθώς και σε ισόγειους χώρους. Οι φύλακες της νύχτας στα διάφορα μουσεία και βιβλιοθήκες ήταν εντελώς απροετοίμαστοι για να σώσουν οτιδήποτε(Clarkson, 2003 ,2-4).

Εικόνα[35] 6: Πλημμύρα στη Φλωρεντία 1966

[35]Η φωτογραφία είναι διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://adventureswithsarah.net/flood-of-florence/ (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

Η παροχή αερίου, νερού και ηλεκτρικού διακόπηκαν δημιουργώντας επιπλέον χάος. Η πόλη κόπηκε στα δύο και απομονώθηκε από τον υπόλοιπο κόσμο, από εδάφους και αέρα, και εντελώς μακριά από την έδρα της κυβέρνησης, τη Ρώμη. Οι επείγουσες γεννήτριες στα νοσοκομεία παρείχαν μόνο ηλεκτρική ενέργεια και οι ασθενείς μεταφέρθηκαν στους υψηλότερους ορόφους. Τεράστιες κατολισθήσεις μπλόκαραν τους δρόμους που οδηγούσαν στη Φλωρεντία. Τα στενά δρομάκια της πόλης ενήργησαν ως χοάνες, αυξάνοντας την ταχύτητα και το ύψος του νερού. Η μεγάλη δύναμη επίσης πεπιεσμένου αέρα σε υπόγεια προκάλεσε καταρρεύσεις πατωμάτων, όπως στην Santa Croce. Από τις 9: 45 πμ. η πλημμύρα ξέσπασε και στην Piazza del Duomo. Σε όλα τα μέρη της πόλης το νερό κατέκλυσε κελάρια και δεξαμενές πετρελαίου. Πετρέλαιο άρχισε να ρέει μαζί με το νερό και τη λάσπη αφήνοντας λεκέδες στις προσόψεις των κτιρίων. Έως το σούρουπο οι άνθρωποι είχαν ανέβει στα ανώτερα πατώματα και στις στέγες. Όπως έπεσε η νύχτα φώτα δεν υπήρχαν. Το νερό είχε φθάσει πάνω από τα 22 πόδια σε περιοχές γύρω από τη Santa Croce. Περίπου στις 20:00μμ στις 4η Νοεμβρίου, το νερό άρχισε σταδιακά να κατεβαίνει. Πέρασαν αρκετές ημέρες πριν εμφανιστούν στην πόλη τεχνικοί, μηχανικοί, στρατεύματα, φορτηγά, δεξαμενές, μηχανήματα και βάρκες και ξεκινήσει η αποστολή και παράδοση ιατρικών προμηθειών, τροφίμων και πόσιμου νερού. Εκτιμάται ότι η πόλη είχε κατακλυστεί από 600.000 τόνους λάσπης, λυμάτων και μπαζών (Clarkson, 2003, 5-6).

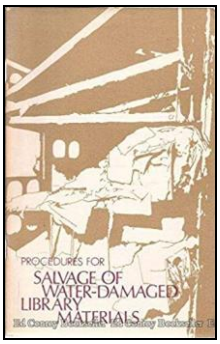
Οι επιπτώσεις της πλημμύρας στο πολιτιστικό απόθεμα της Φλωρεντίας ήταν μεγάλες. Πολυάριθμα μουσεία, αίθουσες τέχνης, οι δυο μεγαλύτερες και σπουδαιότερες βιβλιοθήκες της Φλωρεντίας αλλά και μικρότερες, που λέγεται ότι φιλοξενούσαν «τα πιο σημαντικά έργα της επιστήμης και της λογοτεχνίας», υπέστησαν τεράστιες καταστροφές(Horton, 1967, 15) . Εκτιμάται ότι 14.000 κινητά έργα τέχνης καταστράφηκαν και περίπου 3-4 εκατομμύρια βιβλία και χειρόγραφα υπέστησαν βλάβες (Clarkson, 2003, 6).

Η πλημμύρα του 1966, είχε ως αποτέλεσμα ,εκτός από τις τεράστιες καταστροφές στο πολιτιστικό απόθεμα της Φλωρεντίας και την ανάπτυξη νέων τεχνικών στο τομέα της διαχείρισης καταστροφών, ενώ στην επιστήμη της συντήρησης εγκαινιάστηκαν νέες τεχνικές και τεχνολογίες που χρησιμοποιούνται και σήμερα.

Ωστόσο, τότε , η επιστημονική κοινότητα των συντηρητών και επαγγελματιών των πολιτιστικών ιδρυμάτων παγκοσμίως, ήταν απροετοίμαστη για τη διάσωση και αποκατάσταση τεράστιου αριθμού πληγέντων τεκμηρίων, όπως αυτόν της Φλωρεντίας και αυτό διότι παγκοσμίως, οι καθιερωμένες οδηγίες που είχαν δημοσιευτεί ήταν λίγες αφού, δυστυχώς,

ιδρύματα που είχαν υποστεί καταστροφές , δεν είχαν μοιραστεί την εμπειρία τους. Μέχρι τότε δεν είχαν εφευρεθεί αποτελεσματικές μέθοδοι για την διαχείριση τεράστιου αριθμού τεκμηρίων και αυτό, οδήγησε σε πειραματισμούς, σε προτάσεις καινοτομιών και σε πρωτόκολλα επεξεργασίας, στα οποία η σταθεροποίηση ήταν ο αρχικός στόχος .

Μετά την πλημμύρα παρουσιάστηκε μια διεθνής Κινητοποίηση**:** Συντηρητές βιβλίου και χαρτιού από όλα τα μέρη του κόσμου μοιράστηκαν τις ιδέες τους και νέα πρωτόκολλα επεξεργασίας δημιουργήθηκαν βασισμένα στην ανάγκη για αποτελεσματικές μεθόδους συντήρησης και μαζικών επεξεργασιών. Στις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν στην αποκατάσταση, πρωτεύουσας σημασίας θεωρήθηκε η χρήση χημικά σταθερών ουσιών, όπως για παράδειγμα, ιαπωνικού χαρτιού και αμυλόκολλας για την συμπλήρωση τμημάτων που είχαν καταστραφεί. Σήμερα χρησιμοποιείται ακριβώς η ίδια μέθοδος συμπλήρωσης. Ακόμα, γεννήθηκε η φιλοσοφία της διαχείρισης σπάνιων τεκμηρίων, η συντήρηση αρθρώθηκε καλύτερα, αφορώντας τελικά στην πληρότητα της τεκμηρίωσης και στην ανάγκη διατήρησης της αρχικής μορφής (Desman, 2004,1-4) . Από την δεκαετία του 1970 και έπειτα, μελέτες, άρθρα, οδηγοί και βιβλία έχουν δημοσιευθεί (σήμερα πολλά από αυτά είναι διαθέσιμα και online) και αφορούν σε πρωτόκολλα διαχείρισης καταστροφών από πολιτιστικά ιδρύματα.

Εικόνα[36] 7: Από τα πρώτα βιβλία που εκδίδονται μετα την πλημμύρα στη Φλωρεντία

Η εξέλιξη του διαδικτύου έδωσε τη δυνατότητα σε υπάρχοντες οργανισμούς να δημιουργήσουν ειδικούς χώρους φιλοξενίας στις ιστοσελίδες τους με αναρτημένες οδηγίες που αφορούν στη διαχείριση καταστροφών σε πολιτιστικά ιδρύματα (εικόνες 8-11).

[36]Βιβλίο που εκδίδει η Βιβλιοθηκη του Κονγκρέσσου των ΗΠΑ , με συγγραφέα τον Peter Waters που πρωταγωνίστησε στη διασωση των αριστουργημάτων της Φλωρέντιας μετα την πλημμύρα. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED108657(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

Εικόνα[37]8: εκπαιδευτικό πρόγραμμα του ICOM

Εικόνα[38]9: πληροφοριακό υλικό από το AIC

Εικόνα[39]10:Οδηγίες για αντιμετώπιση καταστροφών στο site του NDCC

Εικόνα[40]11:οδηγός στο site του ICCROM

Στις δεκαετίες που ακολουθούν, με το αριθμό των καταστροφών να αυξάνει διαρκώς, πολλοί οργανισμοί διοργανώνουν εκπαιδευτικά σεμινάρια και συνέδρια σε όλο τον κόσμο με θέματα που αφορούν στη διαχείριση καταστροφών σε πολιτιστικά ιδρύματα (εικόνες 12-15).

[37]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.nedcc.org/free-resources/dplan-the-online-disaster-planning-tool(τελευταία επίσκεψη, 14/1/2019)

[38]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.heritageemergency.org/hurricanes-earthquakes-and-active-shooter-situations-arts-and-cultural-community-emergency-preparedness-and-disaster-recovery/ (τελευταία επίσκεψη 14/1/2019)

[39]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.nedcc.org/ (τελευταία επίσκεψη 14/1/2019)

[40]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση https://www.iccrom.org/publication/protective-shelters-archaeological-sites (τελευταία επίσκεψη 14/1/2019)

Εικόνα[41] 12: Σεμινάριο για τη διαχείριση καταστροφών σε Π.Ι

Εικόνα[42]13: Σεμινάριο στο V&A για πρόληψη καταστροφών σε Π.Ι

Εικόνα[43] 14: Πρόγραμμα του ICCROM για ανασυγκρότηση ΠΙ μετά από καταστροφή

Εικόνα[44]15: πρόγραμμα του ΤΕΙ&ΙΔΒΕ για διαχείριση καταστροφών σε Π.Ι

Σημαντική θεωρείται η δραστηριοποίηση οργανισμών όπως το ICOMOS , στη δημιουργία θυγατρικών δομών ασχολουμένων αποκλειστικά με την Διαχείριση Καταστροφών σε Π.Ι , όπως το ICORP του οποίου οι στόχοι είναι:

Εικόνα[45] 16:Το ICORPως θυγατρική δομή του ICOMOS

[41]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/140-Matthews-bio.pdf (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
[42]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.ukregistrarsgroup.org/wp-content/uploads/2014/08/Conference-Planning-for-Disaster-v2.pdf (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
[43]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : https://www.iccrom.org/section/disaster-resilient-heritage/disaster-resilient-heritage (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
[44]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://idve.teiath.gr/portfolio/258 (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
[45] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://icorp.icomos.org /(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

Να ενισχύσει την κατάσταση ετοιμότητας των πολιτιστικών ιδρυμάτων, αλλά και των επαγγελματιών σε σχέση με καταστροφές, φυσικές ή ανθρωπογενείς. Να προωθήσει την καλύτερη ένταξη της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς σε εθνικό, τοπικό, καθώς και διεθνές επίπεδο. Να βοηθήσει στην ανταλλαγή εμπειριών και στην ανάπτυξη ενός επαγγελματικού δικτύου καθώς και εθνικών και διεθνών επιτροπών, ώστε να βελτιωθεί το επίπεδο ετοιμότητας αντιμετώπισης καταστροφών .

Εικόνα17[46]: Πλημμύρα στη Φλωρεντία το 1966

[46] Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.florence-flood.com//(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

6.3. Καταστροφών …συνέχεια

Από το 1966 και έπειτα ο κατάλογος των καταστροφών σε πολιτιστικά ιδρύματα δυστυχώς είναι πολύ μεγάλος. Ο παρακάτω πίνακας αποτελεί μόνο ένα μικρό δείγμα από καταστροφές που έχουν υποστεί πολιτιστικά ιδρύματα στην Αμερική.

Πολιτιστικό Ίδρυμα	Απώλειες	Αίτιο
1970: Henry Ford Museum Michigan, USA.	2million $	Φωτιά από ηλεκτρική συσκευή: Υπήρχαν ανιχνευτές, αλλά όχι ψεκαστήρες
1970: Smithsonian Institution National Museum of American History in Washington, D.C., USA.	Απώλεια δυο αιθουσών και των εκθεμάτων αυτών	Φωτιά
1988: Lousiana Museum of Art , New Orleans, USA.	Απώλειες: συλλογές επίπλων καταστροφές στη στέγη, δομικές βλάβες-καταστροφές συλλογών από νερό .	Φωτιά: Υπήρχαν ανιχνευτές αλλά όχι ψεκαστήρες
1993: Yuma Arizona Art Center in Yuma	Απώλεια ιστορικού κτηρίου και 39 έργων τέχνης λόγω νερού και επικάθισης καπνού.	Φωτιά: Υπήρχαν ανιχνευτές αλλά όχι ψεκαστήρες
1994: Oshkosh Public Museum, Oshkosh, Wisconsin	Απώλεια του 10% των συλλογών	Φωτιά. Δεν υπήρχαν παντού ανιχνευτές . Δεν υπήρχαν καθόλου ψεκαστήρες

Πίνακας 1 : Τμήμα πίνακα με καταστροφές Π.Ι στις ΗΠΑ

Διερευνώντας την σχετική βιβλιογραφία διαπιστώνεται πως μετά από κάθε καταστροφή σε πολιτιστικό ίδρυμα , ακολουθεί μια κινητοποίηση είτε σε διεθνές επίπεδο είτε σε τοπικό, όπως για παράδειγμα μια δημοσίευση, μια ανακοίνωση, μια συνάντηση φορέων και θεσμών που συζητούν επί των θεμάτων της καταστροφής: τα αίτια, τις επιπτώσεις , τα μέτρα που θα

μπορούσαν να έχουν ληφθεί για την πρόληψη της. Ο παρακάτω πίνακας αποτελεί τμήμα έρευνας της γράφουσας σχετικά με τις καταστροφές που έγιναν σε πολιτιστικά ιδρύματα καθώς και τις ενέργειες που ακολούθησαν αυτήν στη συνέχεια: έκδοση βιβλίων, οδηγών, οδηγιών, σύγκλιση συναντήσεων κ.λπ.

Δεκαετία 1960-1970/Disasters	Συγγραφέας	Ετος	Έκδοση βιβλίου-Περιγραφή	Άλλες ενέργειες
Florence Flood 1966	Horton, Carolyn	1967	"Saving the Libraries of Florence." Wilson Library Bulletin 41 (1967): 1036-1045. Description of the conditions in Florence just after the flood and the help given by different international organizations.	1972: Η Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς
	Tribolet, H.W.	1967	Flood Damage to Florence's Books and Manuscripts. Chicago: Donnelly & Sons, 1967	
	Waters, Peter	1969	Book Restoration After the Florence Floods." In Penrose Annual, vol. 62, edited by Herbert Spencer, pp. 83-93. London: Lund Humphries, 1969	
	Waters, Peter	1975	Procedures for Salvage of Water-Damaged Library Materials. Washington: Library of Congress, 1975.	
	Ogden, Sherelyn	1978	A Study on the Impact of the Florence Flood on the Development of Library Conservation in the United States, 1966-76. Chicago, IL: University of Chicago, 1978.	
	Sally Buchanan	1981	Disaster: Prevention, Preparedness and Action	

Πίνακας 2: Απόσπασμα έρευνας που αφορά σε ενέργειες μετά από καταστροφή σε Π.Ι

7.Διεθνείς Συμβάσεις μετά το 1970

Η διεθνής συνεργασία στις πλημύρες της Φλωρεντίας και Βενετίας του 1966, αποτέλεσε πηγή έμπνευσης για τη σύνταξη της σύμβασης του 1972 η οποία ήταν πρωτοβουλία[47] της UNESCO και αποτέλεσε πρότυπο για μεταγενέστερες συμβάσεις. **Η Σύμβαση του 1972** αποτελεί ορόσημο για την προστασία της παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς , αφού σταδιακά πια γίνεται φανερή η δράση του περιβάλλοντος στη διατήρηση των μνημείων και γενικότερα των πολιτιστικών αγαθών, καθώς και η αλληλεξάρτηση μεταξύ ανθρώπου και φύσης, ενώ γίνεται κοινός τόπος πως οι κίνδυνοι για τα μνημεία και τα φυσικά τοπία από διάφορες αιτίες, λαμβάνουν υπερεθνικές διαστάσεις (Κονσολά, 1995, 9).

Η Σύμβαση[48] , αποτελεί ένα πρωτοποριακό κείμενο στο οποίο ενοποιούνται νομικώς οι έννοιες του φυσικού και δομημένου περιβάλλοντος, εξαίρεται το παγκόσμιο ενδιαφέρον για την πολιτιστική και φυσική κληρονομιά και η ανάγκη προστασίας τους έναντι οποιασδήποτε απειλής. Ειδικότερα στο άρθρο 11 της σύμβασης[49] αναγνωρίζονται πλέον οι σοβαροί κίνδυνοι που απειλούν φυσική και πολιτιστική κληρονομιά όπως, μεταξύ άλλων, τα μεγάλης κλίμακας δημόσια ή ιδιωτικά έργα , η ταχεία αστική ή τουριστική ανάπτυξη, η καταστροφή που προκαλείται από τις αλλαγές χρήσης γης, η απειλή μιας ένοπλης σύγκρουσης, οι κατακλυσμοί, οι σοβαρές πυρκαγιές, οι σεισμοί, οι κατολισθήσεις, οι ηφαιστειακές εκρήξεις, οι αλλαγές στη στάθμη του νερού, οι πλημμύρες και τα παλιρροιακά κύματα. Διαπιστώνεται ακόμη, ότι η εξαφάνιση κάποιου αγαθού της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς καθιστά «ολεθρίως πτωχοτέραν» την κληρονομιά όλων των λαών του κόσμου.

Η σύμβαση υπενθυμίζει ότι η συστατική πράξη της UNESCO προβλέπει ότι αυτή θα υποστηρίξει, προαγάγει και διαδώσει την γνώση, **αφού εξασφαλίσει την συντήρηση και την προστασία της παγκόσμιας κληρονομιάς και αφού συστήσει στους ενδιαφερομένους λαούς κατάλληλες διεθνείς συνθήκες**. Θεωρεί, ακόμη, ότι είναι αναγκαία η περιφρούρηση ορισμένων αγαθών της πολιτιστικής κληρονομιάς, λόγω του εξαιρετικού ενδιαφέροντός τους, ως στοιχείων της παγκοσμίου κληρονομιάς ολοκλήρου της ανθρωπότητας, στην προστασία της οποίας η διεθνής κοινότητα οφείλει να συμβάλει με παροχή συλλογικής αρωγής. Άρα, είναι

[47]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : TheUNESCO World Heritage Convention 1972-2012...-HEN312012.pdf (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
[48]Το κείμενο στα ελληνικά διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση : http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CjoM4mUNfKs%3d&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
[49]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : http://www.law-archaeology.gr/images/arxeia/1188760121_unesco.1972.en.pdf(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

απαραίτητο να υιοθετηθούν για τον σκοπό αυτό νέες συμβατικές διατάξεις που να καθιερώνουν αποτελεσματικό σύστημα συλλογικής προστασίας της παγκοσμίου αξίας φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς[50].

Στην σύμβαση ως πολιτιστικά αγαθά θεωρούνται εκείνα τα οποία, θρησκευτικά ή κοσμικά, καθορίζονται από το κάθε κράτος ως έχοντα σπουδαιότητα για την αρχαιολογία, την προϊστορία, την ιστορία, τη φιλολογία, την τέχνη ή την επιστήμη οποία ανήκουν σε διάφορες κατηγορίες[51].

Βλέπουμε πώς τελικά εξελίσσεται σταδιακά η προστασία από το «μεμονωμένο μνημείο» στη Χάρτα των Αθηνών» του 1931 , στη σημειακή προστασία και την παθητική διατήρηση του μέσω του «Χάρτη της Βενετίας» το 1964 και τελικά στην συνολική προστασία φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος στη Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών του 1972.

Με τη «Διακήρυξη του Amsterdam[52]» το 1975, ακολουθούν ακόμα περισσότερες διευκρινίσεις σε σχέση την «ανεπανάληπτη αρχιτεκτονική της Ευρώπης, κοινή κληρονομιά όλων των λαών της και αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς όλου του κόσμου, αφού αντιμετωπίζεται πια σαν ενιαίο το σύνολο των ακίνητων πολιτιστικών αγαθών(μέρος του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος), αλλά και το φυσικό περιβάλλον.

Σύμφωνα με τις αρχές της Συνδιάσκεψης του 1972 και της Διακήρυξης του Amsterdam, αυτή η ακίνητη πολιτιστική και φυσική κληρονομιά, πρέπει να προστατευθεί σφαιρικά, να

---

[50]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση : www.grect.com, http://www.mfa.gr/politistike -diplomatia/(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[51]α) συλλογές και σπάνια δείγματα ζωολογίας, βοτανικής, ορυκτολογίας και ανατομίας και αντικείμενα που παρουσιάζουν παλαιοντολογικό ενδιαφέρον,
β) αγαθά που αφορούν στην ιστορία, συμπεριλαμβανομένης της ιστορίας των επιστημών και των τεχνών, της στρατιωτικής και κοινωνικής ιστορίας, καθώς και της ζωής των εθνικών ηγετών, διανοουμένων, επιστημόνων και καλλιτεχνών και των γεγονότων εθνικής σημασίας,
γ) ευρήματα αρχαιολογικών ανασκαφών (κανονικών και λαθραίων) και αρχαιολογικών ανακαλύψεων,
δ) στοιχεία προερχόμενα από το διαμελισμό καλλιτεχνικών ή ιστορικών μνημείων ή αρχαιολογικών χώρων,
ε) αρχαιολογικά αντικείμενα εκατό και πλέον ετών, όπως επιγραφές, νομίσματα και χαραγμένες σφραγίδες,
στ) αντικείμενα εθνολογικού ενδιαφέροντος, ζ) αντικείμενα καλλιτεχνικού ενδιαφέροντος, όπως:
I) πίνακες, ζωγραφικές παραστάσεις και σχέδια εξ ολοκλήρου χειροποίητα σε οτιδήποτε υποστήριγμα και οτιδήποτε ύλη (πλην των βιομηχανικών σχεδίων και των ειδών χειροτεχνίας διακοσμημένων με το χέρι),
II) πρωτότυπα προϊόντα αγαλματοποιίας και γλυπτικής από οποιαδήποτε ύλη.
III) πρωτότυπα έργα χαρακτικής αποτυπωμάτων,
IV) πρωτότυπα καλλιτεχνικά σύνολα και συνθέσεις από οιαδήποτε ύλη ,
η) σπάνια χειρόγραφα και αρχέτυπα, παλαιά βιβλία, έγγραφα και εκδόσεις, φιλολογικού κ.λ,π.), μεμονωμένα ή σε συλλογές,
θ) γραμματόσημα, χαρτόσημα και παρόμοια, μεμονωμένα ή σε συλλογές, ι) αρχεία, περιλαμβανομένων των φωνογραφικών, φωτογραφικών και κινηματογραφικών αρχείων,
κ) αντικείμενα επίπλωσης εκατό και πλέον ετών και παλαιά μουσικά όργανα».
Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 4, τα παραπάνω αγαθά πρέπει να έχουν έναν ιδιαίτερο εθνικό, εδαφικό ή συμβατικό σύνδεσμο με το συγκεκριμένο κράτος: «Αποτελούν τμήμα της πολιτιστικής κληρονομιάς κάθε κράτους: α) πολιτιστικά αγαθά προϊόντα της ατομικής ή συλλογικής ιδιοφυίας υπηκόων του εν λόγω κράτους και πολιτιστικά αγαθά που δημιουργήθηκαν στην επικράτειά του από αλλοδαπούς υπηκόους ή από απάτριδες που διαμένουν στο έδαφος του,
β) πολιτιστικά αγαθά που βρέθηκαν στο εθνικό έδαφος, γ) πολιτιστικά αγαθά που αποκτήθηκαν από αποστολές αρχαιολογικές, εθνολογικές ή φυσικών επιστημών, με τη συναίνεση των αρμόδιων αρχών της χώρας προέλευσής τους,
δ) πολιτιστικά αγαθά που αποτέλεσαν αντικείμενο ελεύθερων συναλλαγών,
ε) πολιτιστικά αγαθά που αποκτήθηκαν δωρεάν ή αγοράσθηκαν νόμιμα με τη συναίνεση των αρμόδιων αρχών της χώρας προέλευσής τους».

[52]Το κείμενο στα ελληνικά διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση :
http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CjoM4mUNfKs%3d&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

διατηρηθεί στην «αυθεντική της κατάσταση[53] και ν' αξιοποιηθεί μέσω της ενσωμάτωσής της στον ολοκληρωμένο, πολυτομεακό, αειφόρο, κατά το Σύνταγμα, αναπτυξιακό σχεδιασμό της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς[54]» . Αυτή, η «παγκόσμιας αξίας» κληρονομιά, όσον αφορά το ανθρωπογενές, πολιτιστικό σκέλος της, ορίσθηκε:

Στο άρθρο 1, σε: «μνημεία…», σε «σύνολα οικοδομημάτων…», και σε «τοπία», όπου με τον όρο τοπία εννοούνται «έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσης…».

Στο άρθρο 2,όσον αφορά το αμιγώς φυσικό σκέλος ορίσθηκε σε: «φυσικά μνημεία…», «γεωλογικούς ή φυσιογραφικούς σχηματισμούς και «φυσικά τοπία…».

Σύμφωνα με το άρθρο 4: Κάθε κράτος μέλος, που έχει κυρώσει τη σύμβαση του 1972, αναγνωρίζει ότι ανήκει εις αυτό κατά κύριο λόγο: …«η υποχρέωσις όπως πραγματοποιηθεί ο προσδιορισμός, **η προστασία, η συντήρησις, η αξιοποίησις και η μεταβίβασις εις τας μέλλουσας γενεάς της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομίας της αναφερομένης εις τα άρθρα 1 και 2 και κειμένης επί του εδάφους του»** και προβλέπεται η λήψη των κατάλληλων νομικών, επιστημονικών, τεχνικών, διοικητικών και οικονομικών μέτρων για τον προσδιορισμό, προστασία, συντήρηση, αξιοποίηση και επανόρθωση της εν λόγω κληρονομιάς, καθώς και η ενθάρρυνση της επιστημονικής έρευνας στο πεδίο αυτό.

Στη συνέχεια ορίζεται ότι «…Τα Κράτη Μέλη της παρούσης συμβάσεως θα προσπαθήσουν εν τω μέτρω του δυνατού: α) να υιοθετήσουν γενικήν πολιτικήν αποσκοπούσαν εις το να δώσουν εις την πολιτιστικήν και φυσικήν κληρονομίαν λειτουργικότητα τίνα εις τα πλαίσια της κοινωνικής ζωής και να εντάξουν την προστασίαν αυτής της κληρονομίας εις τα σχέδια του γενικού προγραμματισμού…»(άρθρο 5)

Ακολούθως προβλέπεται η ίδρυση της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την προστασία της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς αποκαλούμενη «Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς», η οποία καταρτίζει, ενημερώνει και θέτει σε κυκλοφορία με την ονομασία «Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς», βάσει απογραφής που υποβάλλει κάθε κράτος μέλος, κατάλογο των αγαθών της Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, τα οποία θεωρεί ότι έχουν παγκόσμια αξία σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει θεσπίσει (άρθρ. 8, 11 §§ 1, 2). Σύμφωνα με το άρθρο 13, η Επιτροπή Παγκόσμιας Κληρονομιάς δέχεται αιτήσεις διεθνούς συνδρομής για την προστασία, συντήρηση, αξιοποίηση ή αποκατάσταση των εν λόγω αγαθών. Οι όροι και οι

[53]Το κείμενο στα ελληνικά διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση :
http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CjoM4mUNfKs%3d&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
[54]Ν. 1126/1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981). Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση
http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CjoM4mUNfKs%3d&tabid=567 (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

τρόποι της συνδρομής καθορίζονται στα άρθρα 19-26 της συμβάσεως. Με το άρθρ. 15 προβλέπεται η ίδρυση Ταμείου για την Προστασία της Παγκόσμιας Αξίας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς, καλούμενο «Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς» (Βουδούρη, 1992, 128).

Η διεθνής κινητοποίηση για την προστασία του πολιτιστικού και φυσικού περιβάλλοντος από κάθε είδους καταστροφές, καθώς και η περιβαλλοντική αντίληψη και στρατηγική που αντιμετωπίζει το ακίνητο ανθρωπογενές από κοινού με το φυσικό περιβάλλον σαν ενιαίο σύνολο, είναι πλέον γεγονός μετά το 1972 και ισχυροποιείται όλο και περισσότερο με συναντήσεις και υπογραφές συμβάσεων που ακολουθούν σε επόμενα έτη.

Εικόνα 18[55]: Μετέωρα

[55] Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%AD%CF%89%CF%81%CE%B1 (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

8.Κλιματική αλλαγή –Απειλή καταστροφών του πολιτιστικού αποθέματος-Διεθνής κινητοποίηση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς

8.1.Κλιματική αλλαγή `

Εισαγωγικά

Παράλληλα με φυσικές και ανθρωπογενείς καταστροφές που οδηγούν σε απώλεια μεγάλου κεφαλαίου του παγκόσμιου πολιτιστικού αποθέματος , σταδιακά αναγνωρίστηκε ότι η κλιματική αλλαγή αποτελεί σοβαρή απειλή για το περιβάλλον, πολιτιστικό- φυσικό και ανθρωπογενές. Η κλιματική αλλαγή αναφέρεται στη διαφοροποίηση του κανονικού κλίματος μιας περιοχής και σχετίζεται με τη μεταβολή των μέσων καιρικών συνθηκών και με την απόκλιση τους από το μέσο όρο[56]. Οφείλεται σε παράγοντες που επιδρούν στην λεπτή ισορροπία ανάμεσα στην εξερχόμενη και εισερχόμενη ηλιακή ακτινοβολία, στην ατμοσφαιρική σύσταση αλλά και στις αλλαγές στη χρήση της γης , παράγοντες που κατά κύριο λόγο αποτελούν ανθρωπογενείς παρεμβάσεις ,συντελούμενες εντόνως τα τελευταία 150 χρόνια, με τη χρήση ορυκτών καυσίμων, την αποψίλωση των δασών , την αύξησης της κτηνοτροφίας, προσθέτοντας τεράστιες ποσότητες αερίων του θερμοκηπίου στα αέρια που ήδη υπάρχουν στην ατμόσφαιρα.

Η αύξηση της θερμοκρασίας, ένα από τα αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής, οφείλεται πιθανότατα στην παρατηρούμενη αύξηση των ατμοσφαιρικών συγκεντρώσεων των αερίων του θερμοκηπίου ως αποτέλεσμα των εκπομπών που προέρχονται από τις προαναφερθείσες ανθρώπινες δραστηριότητες. Τι είναι όμως το φαινόμενο του θερμοκηπίου και ποια είναι τα αέρια που σχετίζονται με αυτό **;**

Ορισμένα αέρια της ατμόσφαιρας επιτρέπουν τη διέλευση της ηλιακής ακτινοβολίας προς τη γη, ενώ αντίθετα απορροφούν και επανεκπέμπουν προς το έδαφος ένα μέρος της υπέρυθρης ακτινοβολίας που εκπέμπεται από την επιφάνεια της γης. Αυτή η παγίδευση της υπέρυθρης ακτινοβολίας από τα συγκεκριμένα αέρια, ονομάζεται φαινόμενο του θερμοκηπίου. Πρόκειται για ένα γεωφυσικό φαινόμενο που είναι ουσιώδες και απαραίτητο για την ύπαρξη, διατήρηση και εξέλιξη της ζωής στον πλανήτη. Χωρίς αυτόν το μηχανισμό η

[56]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.eea.europa.eu/el/themes/climate/intro (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

μέση θερμοκρασία της γης θα ήταν περίπου κατά 350° χαμηλότερη, δηλαδή περίπου -200° C και η ύπαρξη ζωής θα ήταν αδύνατη, τουλάχιστον στη μορφή που τη γνωρίζουμε σήμερα λειτουργούν όπως το γυαλί των θερμοκηπίων, παγιδεύοντας τη θερμότητα του ήλιου και εμποδίζοντας τη διάχυσή της στο διάστημα.

Πολλά από αυτά τα αέρια υπάρχουν στη φύση, η ανθρώπινη δραστηριότητα όμως, έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση των συγκεντρώσεων ορισμένων από αυτά στην ατμόσφαιρα, ιδίως του διοξειδίου του άνθρακα, του μεθανίου, του υποξειδίου του αζώτου και των φθοριούχων αερίων.

Το διοξείδιο του άνθρακα, είναι το αέριο του θερμοκηπίου που παράγεται συχνότερα από τις ανθρώπινες δραστηριότητες και **ευθύνεται για το 63% της υπερθέρμανσης του** . Η συγκέντρωσή του στην ατμόσφαιρα είναι σήμερα κατά 40% υψηλότερη από ό, τι κατά την έναρξη της εκβιομηχάνισης. **Άλλα αέρια του θερμοκηπίου** εκλύονται σε μικρότερες ποσότητες αλλά παγιδεύουν τη θερμότητα πολύ περισσότερο από το διοξείδιο του άνθρακα, και σε μερικές περιπτώσεις είναι κατά πολύ ισχυρότερα. Το **μεθάνιο** ευθύνεται για το 19% της υπερθέρμανσης του πλανήτη από ανθρωπογενείς αιτίες και **το υποξείδιο του αζώτου** για το 6%. Τα αίτια της αύξησης των εκπομπών είναι η καύση του άνθρακα, του πετρελαίου και του φυσικού αερίου που παράγει διοξείδιο του άνθρακα και υποξείδιο του αζώτου. Η αποψίλωση των δασών αποτελεί έναν ακόμα παράγοντα εκπομπής θερμοκηπικών αερίων αφού, τα δέντρα συμβάλλουν στη ρύθμιση του κλίματος διότι απορροφούν το CO_2 από την ατμόσφαιρα. Συνεπώς, όταν μειώνονται, χάνεται αυτό το θετικό αποτέλεσμα και ο άνθρακας που θα αποθηκευόταν σ' αυτά ελευθερώνεται στην ατμόσφαιρα, επιδεινώνοντας το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Από την άλλη με την αύξηση της κτηνοτροφίας , οι αγελάδες και τα αιγοπρόβατα παράγουν μεγάλες ποσότητες μεθανίου κατά την πέψη της τροφής τους. Η χρήση αζωτούχων λιπασμάτων ευθύνονται για τις εκπομπές υποξειδίου του αζώτου.
Τα φθοριούχα αέρια έχουν τεράστια θερμαντική επίδραση, έως και 23.000 φορές μεγαλύτερη από αυτή του διοξείδιο του άνθρακα. Ευτυχώς εκλύονται σε μικρότερες ποσότητες και καταργούνται σταδιακά σύμφωνα με κανονισμό της ΕΕ.

Οι κλιματολόγοι πιστεύουν ότι οι ανθρώπινες δραστηριότητες είναι σχεδόν σίγουρα η κύρια αιτία της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Μια αύξηση της θερμοκρασίας κατά 2°C σε σχέση με την προβιομηχανική εποχή θεωρείται από τους επιστήμονες ως το όριο πέραν του οποίου θα υπάρξει πολύ μεγαλύτερος κίνδυνος για επικίνδυνες και πιθανώς καταστροφικές αλλαγές στο

περιβάλλον[57]. Για τον λόγο αυτό, η διεθνής κοινότητα έχει αναγνωρίσει την ανάγκη διατήρησης της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη κάτω από 2°C.

Εκτός από τα θερμοκηπικά αέρια , επίδραση στο κλίμα επιφέρουν τα αιωρούμενα σωματίδια που προέρχονται από ανθρωπογενείς πηγές(σκόνη από βιομηχανίες και χρήσεις νέων υλικών, άκαυστος άνθρακας από χρήση μηχανών κ.λπ.), τα οποία έχουν αυξηθεί δραματικά, κυρίως μετά το 1950. Τα αιωρούμενα σωματίδια ή αερολύματα που προέρχονται από φυσικές πηγές, όπως η σκόνη από τις ηπείρους, τα άλατα μαζί με θειούχες ενώσεις από τους ωκεανούς, έχει αποδειχτεί από έρευνες ότι η πυκνότητα τους είναι σταθερή, τουλάχιστον κατά τον τελευταίο αιώνα, άρα δεν μπορεί να έχουν επιφέρει ανιχνεύσιμες αλλαγές στο κλίμα.

Ένας ακόμη παράγοντας που συμβάλλει αρνητικά στην αλλαγή του κλίματος είναι το όζον (αλλοτροπική μορφή του οξυγόνου, τριατομικό οξυγόνο). Το στρώμα όζοντος προστατεύει από την ηλιακή ακτινοβολία, απορροφώντας σημαντικό τμήμα της υπεριώδους ακτινοβολίας. Έχει ήδη παρατηρηθεί από το 1985, ότι το στρώμα του όζοντος που βρίσκεται στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας της Γης (στρατόσφαιρα) μειώνεται σε πάχος πάνω από την Ανταρκτική. **Η αραίωση αυτή, αποκαλείται και «Τρύπα του όζοντος»**. Η δημιουργία της τρύπας έχει αρνητικά αποτελέσματα στην ανθρώπινη υγεία, αυξάνει την θερμοκρασία στον πλανήτη και συμβάλει αρνητικά στο λιώσιμο των πάγων. Το φαινόμενο αυτό θεωρείται πως δημιουργήθηκε από υπερβολική χρήση χλωροφθορανθράκων (CFC) που χρησιμοποιούνταν ευρέως ως προωθητικά αέρια και σε ψυκτικές συσκευές όπως τα κλιματιστικά. Στην επέκτασή του επίσης συμβάλλουν τόσο τα καυσαέρια (από την κυκλοφορία των οχημάτων) όσο και τα αέρια απόβλητα των εργοστασίων.

Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής[58],[59] αφορούν σε:

Αύξηση του φαινομένου του θερμοκηπίου.

Αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη που οδηγεί σταδιακά σε λιώσιμο των πάγων και άνοδο της μέσης στάθμης της θάλασσας. Για παράδειγμα, από το 1961-2003, η μέση στάθμη της θάλασσας σε πλανητικό επίπεδο υπολογίζεται ότι ανέβηκε κατά μέσο όρο 1,8mm ανά έτος, ενώ κατά τη περίοδο 1901 – 2010 η παγκόσμια μέση στάθμη της θάλασσας ανέβηκε κατά 0,19 μέτρα. Κατά τη περίοδο 1992 - 2011, οι πάγοι της Γροιλανδίας και της Ανταρκτικής έχουν μειωθεί αισθητά, ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά μείωσης παρατηρήθηκαν κυρίως τα έτη 2011 και 2002 (Barros V. , et al., 2014). Με την αύξηση της θερμοκρασίας ωστόσο και τη μεταβολή

[57]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://ec.europa.eu/clima/change_el (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
[58]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://ec.europa.eu/clima/change_el(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
[59]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.eea.europa.eu/el/themes/climate/intro(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

του κλίματος αλλάζει και η σύσταση του νερού. Από την αρχή της βιομηχανικής εποχής η ωκεάνια πρόσληψη του διοξειδίου του άνθρακα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της οξύτητας των ωκεανών, με αποτέλεσμα, σύμφωνα με τις μετρήσεις των ειδικών το PH του επιφανειακού νερού των ωκεανών να έχει μειωθεί κατά 0,1, που αντιστοιχεί σε αύξηση 26% σε οξύτητα (Stocker, et al., 2013).

Αλλαγή των χαρακτηριστικών των βροχοπτώσεων.

Έξαρση ακραίων καιρικών φαινομένων.

Καύσωνες, ξηρασίες, τυφώνες.

Τα φαινόμενα αυτά επιδρούν τόσο στο φυσικό όσο και στο πολιτιστικό περιβάλλον. Έτσι, στην Πέμπτη Έκθεση Αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για τη Κλιματική Αλλαγή IPCC, με τον όρο «επιπτώσεις» ή συνέπειες νοούνται οι επιδράσεις στα φυσικά οικοσυστήματα και στον άνθρωπο, από τη κλιματική αλλαγή. Οι επιπτώσεις γενικά αναφέρονται στις επιδράσεις και στις μεταβολές στη ζωή, στο τρόπο ζωής, στην υγεία, στα οικοσυστήματα, στις οικονομίες, στις κοινωνίες, στους πολιτισμούς, στις υπηρεσίες και **στις υποδομές** λόγω της αλληλεπίδρασης των κλιματικών αλλαγών

Εικόνα 19[60] : Λιώσιμο των πάγων στους πόλους

[60]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.kathimerini.gr/978978/article/epikairothta/perivallon/h-gaia-o-8eos-kai-to-fainomeno-ntomino-toy-klimatos (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

8.2. Κίνδυνοι και φθορές πολιτιστικών αγαθών από ακατάλληλες τιμές ή απότομες διακυμάνσεις περιβαλλοντικών παραμέτρων[61].

Προκειμένου να κατανοήσουμε την επίδραση της αλλαγής του κλίματος στα πολιτιστικά τεκμήρια, άρα και την διεθνείς κινητοποιήσεις και συμβάσεις που υπογράφονται μετά το 1972 πρέπει να αναφερθούμε πρώτα στους περιβαλλοντικούς παράγοντες που επιδρούν στην κατάσταση διατήρησης τους , αφού η κλιματική αλλαγή επηρεάζει άμεσα αυτούς τους παράγοντες. Πολλοί είναι οι επιστήμονες που ασχολήθηκαν ήδη από τον 19° αιώνα με τα αίτια και τις διαδικασίες με τις οποίες φθείρονται σταδιακά ή καταστρέφονται τα πολιτιστικά τεκμήρια, όπως ο Henry Walters[62],ο Harold Plenderleith ,Fink, ο H.Eldridge , Frisch, C.(1904), Garland, H., and C. O.Bannister(1927).

Τελικά, η διεθνής κοινότητα κατέληξε στους δέκα παράγοντες που προτείνει το Canadian Conservation Institute[63], και επηρεάζουν ένα τεκμήριο στο περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται(εικόνα 20) και το οποίο μπορεί να είναι εξωτερικό, όπως συμβαίνει για μνημεία, κτήρια, γλυπτά κ.λπ., ή εσωτερικό (μουσεία, βιβλιοθήκες , Αρχεία, αίθουσες τέχνης, κ.α.). Σε κάθε περίπτωση η κατάσταση διατήρησης τους επηρεάζεται από τους δέκα παράγοντες, είτε επειδή οι τιμές αυτών είναι ακατάλληλες, είτε λόγω ενδεχόμενων διακυμάνσεων τους. Στις περιπτώσεις των ακραίων καιρικών φαινόμενων όπως προαναφέρθηκε, θα έχουμε μεγάλες διακυμάνσεις των παραγόντων αυτών , όποτε και επιπτώσεις στα τεκμήρια.

[61]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html8 (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
[62]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://cool.conservation-us.org/jaic/articles/jaic33-02-006_2.html(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
[63]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

Εικόνα 20: Οι δέκα παράγοντες φθοράς

RH= Σχετική Υγρασία , **T**= Θερμοκρασία, **Pests**(Βιολογικοί παράγοντες φθοράς/ΒΠΦ), **Criminal**(παράνομες ενέργειες), **Dissociation** (αποσύνδεση από την τεκμηρίωση), **light**(φως), **water**(νερό/ πλημμύρες), **Fire**(φωτιά/καπνός), **Pollutants**(ρυπαντές) **Physical forces** (φυσικές δυνάμεις/πτώσεις/δονήσεις /σεισμοί).

Θα αναφερθούμε περιληπτικά στις επιδράσεις κάθε παραμέτρου:

Τα επίπεδα της σχετικής υγρασίας μπορεί να καθορίζουν υγρό περιβάλλον(RH>65%) οπότε και υπάρχει πιθανότητα, μεταξύ άλλων, ανάπτυξη μούχλας, αλλαγές στο σχήμα και στο μέγεθος οργανικών υλικών, δημιουργία λεκέδων λόγω της απορρόφησης υγρασίας, ανάπτυξη μικροοργανισμών, αλλά και διάβρωση μετάλλων. Για πολύ χαμηλές τιμές σχετικής υγρασίας(RH<30%) είναι πιθανό να παρατηρηθούν και πάλι αλλαγές μεγέθους και σχήματος των οργανικών υλικών , που οφείλονται στην αποβολή υγρασίας, αποχρωματισμός των βαφών στην περίπτωση που αυτές επηρεάζονται από την υγρασία και δημιουργία λεκέδων λόγω εξάτμισης της υγρασίας από τους πόρους του υλικού. Διακυμάνσεις της υγρασίας είναι πιθανό να προκαλέσουν αλλεπάλληλες διογκώσεις και συρρικνώσεις του υλικού του αντικειμένου, που οδηγούν σε πλαστική παραμόρφωση, απώλεια μηχανικής αντοχής και δημιουργία ρωγμών. **Οι τιμές της σχετικής υγρασίας επηρεάζουν ανόργανα και οργανικά υλικά.**

Η Θερμοκρασία πρέπει να ελέγχεται επειδή επηρεάζει τη σχετική υγρασία. Ακόμα, υψηλές τιμές προκαλούν σταδιακή αποσύνθεση ή αποχρωματισμό των οργανικών υλικών , ενώ πολύ χαμηλές τιμές είναι δυνατό να προκαλέσουν ευθραυστότητα χρωματικών στρωμάτων ,κ.α.

Το φως (Ορατό η ή και υπεριώδες), είναι δυνατό να προκαλέσει αλλοιώσεις των χρωμάτων (ξεθώριασμα , κιτρίνισμα), αποδυνάμωση διαφόρων υλικών (οργανικών ή ανόργανων), σαθρότητα και γενικότερα μια σειρά από φυσικές και χημικές αλλοιώσεις.

Οι ρύποι_αποτελούν μια ακόμα κατηγορία παραγόντων φθοράς . Στους ρύπους περιλαμβάνονται:

α) Στοιχεία που προέρχονται από το εξωτερικό περιβάλλον και μεταφέρονται, είτε από κλιματιστικά μηχανήματα ή από ανοιχτά παράθυρα όπως αέρια (διοξείδιο του θείου, τριοξείδιο του θείου κ.λπ.) , στερεά, όπως τα αιωρούμενα σωματίδια, η σκόνη, η αιθάλη , άλατα κ.α. και

β) ρύποι από το εσωτερικό περιβάλλον προερχόμενοι από υλικά κατασκευής των κτιρίων, τις προθήκες, τα υλικά αποθήκευσης και έκθεσης. Οι ρύποι είναι δυνατόν να προκαλέσουν μεγάλες καταστροφές σε όλα τα είδη των αντικειμένων.

Στην κατηγορία των **βιολογικών παραγόντων φθοράς** υπάγονται μικροοργανισμοί (μύκητες, βακτήρια), έντομα, τρωκτικά, ζώα, πουλιά. Η υψηλή σχετική υγρασία(>70%) , η θερμοκρασία, η έλλειψη καθαριότητας, η παρουσία αλκαλικού ή όξινου περιβάλλοντος, οι φυτικές και ζωικές οργανικές ουσίες, διευκολύνουν την ανάπτυξη μικροοργανισμών και εντόμων. Οι φθορές των αντικειμένων(οπές, γδαρσίματα, λεκέδες, απώλειες κ.α.) προέρχονται από τις τροφικές συνήθειες των Β.Π.Φ, τους τρόπους ζωής και αναπαραγωγής τους, αλλά και την έλξη που πιθανόν να ασκούν σε άλλου είδους βιολογικούς παράγοντες φθοράς. Η αναγνώριση του είδους των Β.Π.Φ. είναι καθοριστικής σημασίας, εφόσον αφορά στο τι είδους φθορές μπορεί να προκαλέσουν στο αντικείμενο, αλλά και στους τρόπους αντιμετώπισης που πρέπει να εφαρμοστούν.

Το Νερό (Πλημμύρες)[64] αποτελεί έναν ακόμη καταστροφικό παράγοντα για τα πολιτιστικά αγαθά.

Οι πλημμύρες αποτελούν τη δεύτερη πιο συχνή φυσική καταστροφή, μετά τις δασικές πυρκαγιές. Οι πλημμύρες σε κάποιο πολιτιστικό ίδρυμα μπορεί να προκύψουν, είτε ως επακόλουθο βλάβης σε κάποια από τις κατασκευές - εγκαταστάσεις του κτηρίου (μπορεί, δε, να είναι μεγάλης ή μικρής έκτασης) ή από ισχυρές καταιγίδες, ισχυρές χιονοπτώσεις, από το ανέβασμα της στάθμης των ποταμών ή από το λιώσιμο χιονιού, από σεισμούς αλλά και από πυρκαγιές ως παρελκόμενο αποτέλεσμα κατάσβεσης ή διαφόρων βλαβών που προκύπτουν κατά την διάρκεια της καταστολής. Πλημμύρες, ακόμα, ενδέχεται να προκύψουν από

[64]The Heritage Collections Council (2000), "Be Prepared: Guidelines for small museums for writing A Disaster Preparedness Plan", διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/2(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

υποχώρηση φραγμάτων και στην περίπτωση αυτή οι συνέπειες είναι πολύ μεγάλες[65]. Η πλημμύρα από φυσικά αίτια μπορεί να παρουσιάζει βραδεία εξέλιξη ή να ανήκει στην κατηγορία της ξαφνικής πλημμύρας που είναι και το πιο συνηθισμένο φαινόμενο στην Ελλάδα.

Οι Ζημιές που μπορεί να προκαλέσει μια πιθανή πλημμύρα[66] αφορούν σε απώλειες ανθρώπινων ζωών, καταρρεύσεις ή μετακινήσεις κτηρίων από εισχωρήσεις νερού στα θεμέλια, καταστροφές σε εγκαταστάσεις και εξοπλισμούς. Το νερό πιθανό να παρασύρει μπάζα, λύματα κ.ά. τα οποία προκαλούν επιπρόσθετες καταστροφές σε ευαίσθητα στο νερό υλικά , όπως τα οργανικά. Έργα τέχνης[67] σε χαρτί, χειρόγραφα, αντικείμενα από ελεφαντόδοντο και οστά, υφάσματα, γούνες, αντικείμενα από φτερά και πούπουλα, αντικείμενα από ξύλο, υφίστανται ευθραυστότητα, ξεθώριασμα βαφών ή ακόμα και ολοκληρωτική καταστροφή. Από το νερό κινδυνεύουν, ακόμα, με ολοκληρωτική απώλεια ψηφιακά αποθηκευμένες καταγραφές του ιδρύματος. Απώλειες ή ακόμα και καταστροφές μπορεί να προκληθούν και σε ανόργανα υλικά όπως, μεταλλικά αντικείμενα από χαλκό, σίδηρο, ορείχαλκο, μπρούτζο (στα οποία προκαλείται διάβρωση), γεωλογικές συλλογές ευαίσθητες σε νερό, γυαλιά και κεραμικά που έχουν υποστεί διαδικασίες συντήρησης.

Η Φωτιά[68, 69] θεωρείται ένας ακόμα σημαντικός παράγοντας που μπορεί να οδηγήσει σε ολοκληρωτική καταστροφή των πολιτιστικών αγαθών . Εκτός από τις δασικές πυρκαγιές[70], που απειλούν τεκμήρια που βρίσκονται σε εξωτερικό περιβάλλον, αρχαιολογικούς και ιστορικούς χώρους, μνημεία, κτήρια κ.λπ., η πιθανότητα να ξεσπάσει πυρκαγιά σε κάποιο πολιτιστικό ίδρυμα είναι μεγάλη, εφόσον στους χώρους του υπάρχουν πολλές εστίες φωτιάς. Άμεσο επακόλουθο μιας φωτιάς είναι η δημιουργία πανικού σε επισκέπτες αλλά και στο προσωπικό το οποίο δεν είναι εκπαιδευμένο να την αντιμετωπίσει. Ο πανικός μπορεί να οδηγήσει σε τραυματισμούς, ακόμα και απώλειες ανθρώπινης ζωής αλλά και καταστροφές σε αντικείμενα

[65]The Heritage Collections Council (2000), "Be Prepared: Guidelines for small museums for writing A Disaster Preparedness Plan", Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/2,pp.93. (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[66]Stovel, H(1998), " Risk Preparedness and Management Manual For World Cultural Heritage". Rome: ICCROM, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.iccrom.org/pdf/ICCROM_17_RiskPreparedness_en.pdf , pp. 72-73. (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[67]NPS(2000) , "NPS Museum Handbook: Emergency Planning. PartI, Charter 10, 10.7-10.8", δδιαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.nps.gov/history/museum/publications/MHI/mushbkl (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[68]The Heritage Collections Council (2000), "Be Prepared: Guidelines for small museums for writing A Disaster Preparedness Plan", διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/2 pp.62. (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[69]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:www.archives.gov/preservation/conferences/2008/presentations(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[70]Trinkley, M(2009), Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://cool.conservation-us.org/byauth/trinkley/wildfire.html(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

τέχνης[71]. Οι φωτιές που κατά καιρούς έχουν προκύψει στη χώρα μας, δείχνουν πόσο μεγάλη είναι η ανάγκη της διασφάλισης ενός ιδρύματος από τέτοιου είδους κινδύνους.

Άλλες αιτίες πρόκλησης φωτιάς είναι ο εμπρησμός[72], οι κοινωνικές αναταραχές, η τοποθέτηση βόμβας, βιομηχανικά ατυχήματα, εχθροπραξίες (συρράξεις), αλλά και φυσικές καταστροφές (πχ σεισμοί), εκρήξεις, ατυχήματα από ανεπαρκή έλεγχο π.χ., εστιών φωτιάς, αναμμένων τσιγάρων, ανάφλεξη σκουπιδιών που δεν απομακρύνθηκαν, προβληματικές ηλεκτρικές, υδροδοτικές εγκαταστάσεις.

Οι επιπτώσεις της φωτιάς, αλλά και του εκλυόμενου από αυτήν καπνού σε πολιτιστικά τεκμήρια, δυστυχώς είναι πολλές και ίσως μερικές φορές ανεπανόρθωτες:

Ευθραυστότητα, ξεθώριασμα ή ακόμα και ολοκληρωτική απώλεια. Απανθράκωση στα περισσότερα οργανικά υλικά (χάρτινα - ξύλινα - συλλογές βοτανικής - υφάσματα). Ο καπνός που επικάθεται στα αντικείμενα και η θερμότητα που ελευθερώνεται με τη καύση, προκαλούν επιτάχυνση της γήρανσης, κυρίως σε οργανικά υλικά. Ο καπνός είναι ύλη που δεν κάηκε και γίνεται ορατός από τα ριβοσωμάτια άνθρακα και άλλων άκαυτων ουσιών. Η πλήρης καύση παράγει φως, θερμότητα, διοξείδιο του άνθρακα και υδρατμούς. Ο καπνός περιέχει ακόμα PM10s δηλαδή σωμάτια με διάμετρο μικρότερη των 10 μ. Τα PM10s είναι τόσο μικρά που μπορεί να εισχωρήσουν ακόμα και στους πνεύμονες οδηγώντας σε αναπνευστικά προβλήματα (μεταφέρουν βακτήρια και ιούς). Μια και τα PM10s είναι τόσο μικρά μπορεί να μείνουν στον αέρα έως και τρεις εβδομάδες[73].

Καπνός προερχόμενος από καιόμενα ξύλα περιέχει μεθάνιο, μονοξείδιο του άνθρακα φορμαλδεΰδη, βενζόλιο, οξικό οξύ, μυρμηκικό οξύ, τολουόλιο, οξείδια του αζώτου, οξείδια του θείου, οργανικά οξέα και μικρές ποσότητες βαρέων μετάλλων. Όλα αυτά είναι επικίνδυνα για ανθρώπους και συλλογές. Φθορές, ακόμα, προκαλούνται από τα υλικά κατάσβεσης όπως ανάπτυξη βιολογικών παραγόντων φθοράς, παραγωγή αέριων διαβρωτικών για τα αντικείμενα , όπως Υδροκυάνιο, Διοξείδιο και Μονοξείδιο του Άνθρακα (Λαμπρόπουλος ,2003, 206-208).

Οι **Δονήσεις(πχ Σεισμοί)** αποτελούν έναν ακόμα παράγοντα φθοράς ή ακόμα και καταστροφής πολιτιστικών αγαθών. Τα αίτια πρόκλησης ζημιών από σεισμούς μπορεί να

[71]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.nedcc.org/resources/leaflets/3Emergency_Management/02IntroToFireDetection.php (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[72]NPS (2000) , "NPS Museum Handbook: Emergency Planning. PartI, Charter 10, 10.29", διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.nps.gov/history/museum/publications/MHI/mushbkI(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[73]NPS (2000) , "NPS Museum Handbook: Emergency Planning. PartI, Charter 10, 10.4 ", διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.nps.gov/history/museum/publications/MHI/mushbkI(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

οφείλονται πχ στην παλαιότητα του κτηρίου που φιλοξενεί μουσειακά αντικείμενα, σε κατασκευαστικές ατέλειες, σε ανεπαρκή ασφάλεια των αντικειμένων σε προθήκες, βάσεις και ράφια, σε ανεπάρκεια παροχής αναγκαίων υπηρεσιών από οργανισμούς, όπως ΔΕΗ, ΕΥΔΑΠ, ΟΤΕ και κινητής τηλεφωνίας.

Οι επιπτώσεις των σεισμών [74] μπορεί να οδηγήσουν σε ατυχήματα ,απώλειες ζωών , πιθανή κατάρρευση κτηρίου, αποδυνάμωση της σταθερότητας και αντοχής του κτηρίου σε μελλοντικούς σεισμούς, εκρήξεις φιαλών υγραερίου και εύφλεκτων υλικών, πτώση τοίχων, σοβάδων, μαρκιζών, καπνοδόχων, σπάσιμο τζαμιών, ανατροπές επίπλων, βιβλιοθηκών, ή άλλων αντικειμένων, αλλά και επιπτώσεις στα ίδια τα αντικείμενα [75] όπως σπασίματα - θρυμματισμούς, αποφλοιώσεις, γδαρσίματα, ρηγματώσεις κεραμικών, γυάλινων, οστέινων, γλυπτών.

Τέλος, οι σεισμικές δονήσεις ενδεχομένως να οδηγήσουν και σε φωτιά, ή πλημμύρα, εξαιτίας ζημιών σε ηλεκτροδοτικά - υδροδοτικά συστήματα(Παπαζάχος, Δρακόπουλος, 1992, 51-60). Οι σεισμοί**[76]** σε αντίθεση με άλλου είδους κινδύνους, όπως φωτιές-πλημμύρες, δεν μπορούν να προβλεφθούν. Επίσης είναι πολύ σύντομοι σε διάρκεια. Αυτές οι διαφορές δείχνουν πόσο σημαντική καθίσταται η στρατηγική αποφυγής όχι του φαινόμενου φυσικά , αφού αυτό είναι αδύνατον, αλλά των αποτελεσμάτων αυτού, τόσο των άμεσων όσο και των έμμεσων.

Οι εγληματικές ενέργειες (Κλοπές- βανδαλισμοί-τοποθέτηση βόμβας κ.α), καθώς και οι **πολεμικές συρράξεις** αποτελούν απειλές κατά της πολιτιστικής κληρονομιάς των λαών και δεν είναι λίγα τα παραδείγματα απωλειών πολιτιστικού αποθέματος, τόσο στο απώτερο όσο και στο κοντινό παρελθόν, από τέτοιες δραστηριότητες. Ιστορικά, έχουν καταγραφεί άπειρες περιπτώσεις όπου μνημεία και πολιτιστικά αγαθά αποτέλεσαν λεία πολέμου με συνέπεια την μεταφορά τους στο έδαφος της κατακτήτριας χώρας και εν συνεχεία στην εμπορική ή όποια άλλη εκμετάλλευση τους. Ταυτόχρονα η λεηλασία και καταστροφή πολιτιστικών αγαθών και πολιτιστικών μνημείων και ο αφανισμός του πολιτιστικού περιβάλλοντος των λαών που κατοικούν σε εμπόλεμες περιοχές με την καταστροφή σημαντικών εθνικών συμβόλων, αποτέλεσε διαχρονικά μια σταθερή πρακτική των κρατών σε περιόδους εχθροπραξιών. Ακόμα, έχουν καταγραφεί περιστατικά σε περιόδους κατοχής, όπου νικήτριες χώρες προέβησαν σε

[74]Stovel, H(1998), " Risk Preparedness and Management Manual For World Cultural Heritage". Rome: ICCROM, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.iccrom.org/pdf/ICCROM_17_RiskPreparedness_en.pdf), pp. 57-58 (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[75] NPS(2000) , "NPS Museum Handbook: Emergency Planning. PartI, Charter 10, 10.29", διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.nps.gov/history/museum/publications/MHI/mushbkI (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[76]The Heritage Collections Council (2000), "Be Prepared: Guidelines for small museums for writing A Disaster Preparedness Plan", διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/2 ,pp.62 (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

αυθαίρετες ανασκαφές προκαλώντας την καταστροφή ή και την κλοπή αρχαιολογικών θησαυρών και την μεταφορά τους σε δικά τους εδάφη , χωρίς να έχει γίνει γνωστό μέχρι και σήμερα που βρίσκονται .

Σημαντικό παράδειγμα των επιπτώσεων του πολέμου σε πολιτιστικά αγαθά, αποτελεί η δράση του ISIS: Εκατοντάδες[77] είναι τα πολιτιστικά μνημεία που είτε έχουν καταστραφεί, είτε έχουν λεηλατηθεί αμείλικτα προκειμένου η οργάνωση αυτή να χρηματοδοτήσει μέσω της πώλησης των παράνομα αποκτηθέντων πολιτιστικών αγαθών, τις εγκληματικές δραστηριότητες του[78](Stanton, 2015).

Τέλος ένας ακόμη κίνδυνος που απειλεί τα πολιτιστικά αγαθά είναι η απώλεια τεκμηρίωσης(Diccosiation), απώλεια δηλαδή του πληροφοριακού υλικού που συνοδεύει πάντα ένα αντικείμενο, προσδίδοντας του αξία ως ιστορικό τεκμήριο.

Τα περισσότερα πολιτιστικά τεκμήρια υφίστανται φθορές από συνδυασμούς των παραπάνω παραγόντων , ίσως και την ίδια χρονική περίοδο. Όσο πιο οργανωμένοι και προσεχτικά επιλεγμένοι είναι οι τρόποι πρόληψης των κινδύνων που αναπτύχθηκαν παραπάνω, τόσο πιο βέβαιοι μπορούμε να είμαστε για την μείωση της ταχύτητας φθοράς των αντικειμένων και την σωστή προστασία τους.

Εικόνα 21[79]: *In this image made from video posted on a militant social media account affiliated with the Islamic State of Iraq and Syria (ISIS), a militant takes a sledgehammer to a relief at the site of the ancient Assyrian city of Nimrud. (Associated Press)*

[77]Το Υπουργείο Εξωτερικών των ΗΠΑ έχει δημοσιεύσει σχετικά έγγραφα που αποδεικνύουν πως ο ISIS φορολογεί τη μαύρη αγορά αρχαιοτήτων με 20% έως 50%, ανάλογα με την περιοχή και το είδος των αρχαιοτήτων.

[78]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://genocidewatch.net/2015/10/15/isis-is-committing-genocide-2/(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

[79]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.cbc.ca/news/world/isis-destroys-ancient-ruins-of-nimrud-video-shows-1.3029687/(τελευταία επίσκεψη

8.3.Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής στο πολιτιστικό απόθεμα.

Αφού μελετήθηκαν οι δέκα παράγοντες που επιδρούν στην κατάσταση διατήρησης των πολιτιστικών αγαθών, θα παρατεθούν, στους παρακάτω πίνακες[80] και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής η οποία επηρεάζει τους παράγοντες που προαναφέρθηκαν. Όπως είναι φυσικό, ο βαθμός των επιπτώσεων στην πολιτιστική κληρονομιά παγκοσμίως θα επηρεαστεί ανάλογα με την περιοχή στην οποία βρίσκεται.

Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής	**Διακινδύνευση από την κλιματική αλλαγή**	**Επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά.**
Αλλαγή επιπέδων υγρασίας στην ατμόσφαιρα	Πλημμύρες Έντονες βροχοπτώσεις Αλλαγές στις στάθμες νερού Αλλαγές στη χημεία του εδάφους Αλλαγές στην περιεκτικότητα του εδάφους σε νερό Αλλαγές στο κύκλο του νερού Αύξηση περιόδων υγρασίας Αύξηση συγκέντρωσης χλωροϊόντων στην ατμόσφαιρα	Αλλαγές του pH στα θαμμένα αρχαιολογικά τεκμήρια. Απώλεια της στρωματογραφικής ακεραιότητας από αλλαγές στην υγρασία διαφόρων ιζημάτων. Απώλεια δεδομένων σε τεκμήρια που διατηρούνται σε ημιβυθισμένες / αναερόβιες/ ανοξικές συνθήκες . Αύξηση του ευτροφισμού που θα οδηγήσει σε επιτάχυνση μικροβιακής αποσύνθεσης των οργανικών υλικών. Φυσικές αλλαγές σε πορώδη οικοδομικά υλικά λόγω της τριχοειδούς αναρρίχησης υγρασίας. Κρυστάλλωση και διάλυση αλάτων που προκαλούνται από απορρόφηση και εξάτμιση υγρασίας σε γλυπτά, αρχαιολογικά τεκμήρια, τοιχογραφίες και άλλες διακοσμημένες επιφάνειες . Διάβρωση ανόργανων και οργανικών υλικών λόγω πλημμυρών. Ανάπτυξη βιολογικών παραγόντων φθοράς σε οργανικά υλικά από έντομα, μύκητες, τερμίτες . Αστάθεια υπεδάφους. Αλλαγές της σχετικής υγρασίας προκαλούν , απολεπίσεις και άλλες φυσικές φθορές στις επιφάνειες των υλικών των τεκμηρίων. Διάβρωση των μετάλλων

Πίνακας 3: Επιπτώσεις στην Π.Κ από αλλαγή επιπέδων υγρασίας στην ατμόσφαιρα

[80]UNESCO (2007): World heritage reports 22, Climate Change and World Heritage Report on predicting and managing the impacts of climate change on World Heritage and Strategy to assist States Parties to implement appropriate management responses. Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση https://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_22_en.pdf (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής	Διακινδύνευση κλιματικής αλλαγής	Φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά
Αλλαγή θερμοκρασίας	Ημερήσια, εποχιακά, ακραία συμβάντα από κύματα καύσωνα, έντονες χιονοπτώσεις και χαλαζοπτώσεις .	Επιδείνωση κατάστασης διατήρησης επιφανειών τεκμηρίων λόγω θερμικής καταπόνησης. Οι κύκλοι ψύξης- απόψυξης του νερού που απορροφάται με διάφορους τρόπους από τα υλικά των τεκμηρίων, θα προκαλέσουν φθορές σε δομικά και άλλα υλικά, όπως τούβλα, πέτρα, κεραμικά. Βιοχημική αλλοίωση Αισθητικές αλλαγές σε κάποιες δομές. Για παράδειγμα, η υπερθέρμανση του εσωτερικού των κτιρίων μπορεί να οδηγήσει σε ακατάλληλες αλλαγές λόγω της εγκατάστασης εξοπλισμού που θα επιτρέπει στις δομές να παραμένουν σε χρήση.

Πίνακας 4: Επιπτώσεις στην Π.Κ από αλλαγές στην θερμοκρασία

Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής	Διακινδύνευση κλιματικής αλλαγής	Φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά
Άνοδος στάθμης της θάλασσας	Παράκτιες πλημμύρες - εισβολές θαλασσινού νερού	Παράκτια διάβρωση- απώλειες πολιτιστικών δομών. Εισαγωγή μαζών νερού, που μπορεί να διαταράξει την ισορροπία μεταξύ αντικειμένων και χώματος. Μόνιμη βύθιση περιοχών που κείνται τεκμήρια. Μετανάστευση πληθυσμών, διατάραξη των κοινοτήτων και απώλεια σε αλληλεπιδράσεις κοινού-τεκμηρίων

Πίνακας 5: Επιπτώσεις στην Π.Κ από την άνοδο της στάθμης της θάλασσας

Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής	Διακινδύνευση κλιματικής αλλαγής	Φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά
Άνεμοι	Μεταφορά βροχής Μεταφορά αλάτων Μεταφορά άμμου Έντονες ριπές ανέμου	Διείσδυση υγρασίας σε πορώδη υλικά, στατική και δυναμική φόρτωση ιστορικών ή αρχαιολογικών δομών. Δομικές βλάβες και καταρρεύσεις. Φθορές σε επιφάνειες λόγω διάβρωσης.

Πίνακας 6: Επιπτώσεις στην Π.Κ από ανέμους

Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής	Διακινδύνευση κλιματικής αλλαγής	Φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά
Ερημοποίηση	Ξηρασία Κύματα καύσωνα Πτώση υδροφόρου ορίζοντα	Διάβρωση επιφανειών. Παρουσία αλάτων στην ατμόσφαιρα Επιπτώσεις στην υγεία του πληθυσμού Εγκατάλειψη και κατάρρευση πολιτιστικών δομών. Απώλεια πολιτισμικής μνήμης

Πίνακας 7: Επιπτώσεις στην Π.Κ από ερημοποίηση

Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής	Διακινδύνευση κλιματικής αλλαγής	Φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά
Κλίμα - ρύπανση	Υετός - αλλαγές στην απόθεση ρύπων	Φθορές πέτρινων δομών από τη διάλυση ανθρακικών αλάτων. Επικάθιση μαύρης κρούστας σε μνημεία και γλυπτά από πέτρα. Διάβρωση των μετάλλων. Επίδραση βιολογικών παραγόντων φθοράς σε τεκμήρια οργανικής και ανόργανης προελεύσεως.

Πίνακας 8: Επιπτώσεις στην ΠΚ από ρύπανση

Επιπτώσεις κλιματικής αλλαγής	Διακινδύνευση κλιματικής αλλαγής	Φυσικές, κοινωνικές και πολιτιστικές επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά
Κλιματικές Βιολογικές αλλαγές	Πολλαπλασιασμός βιολογικών ειδών. Εξάπλωση των υφιστάμενων και νέων ειδών εντόμων (π.χ. τερμίτες). Αύξηση μούχλας. Αλλαγές στις αποικίες λειχήνων στα κτήρια .	Κατάρρευση της δομικής ξυλείας και υποπροϊόντων αυτής Μείωση της διαθεσιμότητας των ιθαγενών ειδών για επισκευή και συντήρηση των κτιρίων. Αλλαγές στα είδη της φυσικής κληρονομιάς. Αλλαγές σε τοπία. Μετασχηματισμοί κοινοτήτων. Αλλαγές στο τρόπο ζωής παραδοσιακών οικισμών - αλλαγές στις οικογενειακές δομές

Πίνακας 9: Επιπτώσεις στην Π.Κ από βιολογικές μεταβολές

8.4.Διεθνής κινητοποίηση για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από την κλιματική αλλαγή

Αντιλαμβανόμενη τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στο περιβάλλον αρχικά και αργότερα στο πολιτιστικό απόθεμα , η επιστημονική κοινότητα καταφεύγει στη Σύμβαση της Βιέννης[81] για **την προστασία της στοιβάδας του όζοντος το 1985**. Ακολουθεί το **Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ[82](1987),** για τις ουσίες που καταστρέφουν τη στοιβάδα του όζοντος , και η δεύτερη Συνδιάσκεψη για το κλίμα του πλανήτη το 1990.

Ωστόσο, η συχνότητα των καταστροφών στα χρόνια που ακολουθούν αυξάνεται δραματικά, είτε λόγω φυσικών φαινομένων (σεισμοί-τσουνάμι), είτε λόγω ανθρωπογενών παρεμβάσεων(τεχνολογικά ατυχήματα), είτε λόγω των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής. Οι επιπτώσεις είναι καταστροφικές τόσο για τις κοινωνίες των ανθρώπων όσο και για το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον. Οι διεθνείς κινητοποιήσεις αυξάνονται προκειμένου να συζητηθούν και να διευθετηθούν ζητήματα που αφορούν στην ανακούφιση των πληγέντων κοινοτήτων, του περιβάλλοντος και του πολιτιστικού αποθέματος. Μια σειρά από διεθνείς

[81]Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=888&language=el-GR(τελευταία επίσκεψη 11/2/2019)
[82]Διαθέσιμη στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=888&language=el-GR(τελευταία επίσκεψη 11/2/2019)

συναντήσεις και επακόλουθες συμβάσεις αύξησαν την αποτελεσματικότητα και την πρακτικότητα για ετοιμότητα σε ανάκαμψη από καταστροφές, ειδικά τις τελευταίες δυο δεκαετίες.

Η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ με το Ψήφισμα 44/236 **το 1989,** ορίζει ως **Διεθνή Δεκαετία για την Μείωση των Φυσικών Καταστροφών αυτήν μεταξύ του 1990-1999.**

Το 1992, στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Συνδιάσκεψης του Ο.Η.Ε στο Ρίο ντε Τζανέιρο για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη, πραγματοποιήθηκε συμφωνία για την **Κλιματική Αλλαγή,** με 154 χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Ε.Ε., όπου υπέγραψαν τη Σύμβαση-πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για τις Κλιματικές Μεταβολές , με στόχο τη δραστική μείωση των εκπομπών του διοξειδίου του άνθρακα και των άλλων αερίων του θερμοκηπίου.

Η Ελλάδα επικύρωσε τη Σύμβαση αυτή τον Απρίλιο του 1994. Μετά την επικύρωσή της από 50 κράτη, η Σύμβαση τέθηκε σε ισχύ στις 21 Μαρτίου 1994. Η Σύμβαση αναγνωρίζει, μεταξύ άλλων, ότι το μεγαλύτερο μερίδιο των συνολικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, κατά το παρελθόν και επί του παρόντος, προέρχεται από τις ανεπτυγμένες χώρες, ότι οι κατά κεφαλήν εκπομπές των αναπτυσσόμενων χωρών είναι σχετικά χαμηλές και ότι το μερίδιο των συνολικών εκπομπών που προέρχονται από τις αναπτυσσόμενες χώρες θα αυξάνεται προκειμένου να καλυφθούν οι κοινωνικές και αναπτυξιακές τους ανάγκες.

Στόχος της Σύμβασης αποτελούσε η σταθεροποίηση των «συγκεντρώσεων των αερίων θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα σε ένα επίπεδο που να αποτρέπει τις επικίνδυνες ανθρωπογενείς παρεμβάσεις στο κλιματικό σύστημα». Η Σύμβαση δεν καθόριζε τις εν λόγω συγκεντρώσεις, αλλά ανέφερε ότι έπρεπε να είναι σε ένα επίπεδο που να μην είναι επικίνδυνο και ότι αυτό θα έπρεπε να επιτευχθεί εντός επαρκούς χρονικού διαστήματος ώστε να επιτρέψει στα οικοσυστήματα να προσαρμοστούν φυσικά στις κλιματικές αλλαγές, να διασφαλίσει ότι η παραγωγή τροφίμων δεν απειλείται και να ενδυναμώσει την οικονομική ανάπτυξη κατά βιώσιμο τρόπο(Παπαγεωργίου, 2005, 15).

Μέχρι το 1992 ,ωστόσο, δεν έχει τεθεί το θέμα της προστασίας του πολιτιστικού περιβάλλοντος από την κλιματική αλλαγή, κάτι το οποίο θα γίνει, όπως θα δούμε παρακάτω, μερικά χρόνια αργότερα με πρωτοβουλία της UNESCO.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα Ηνωμένα Έθνη κήρυξαν τη δεκαετία του 1990 ως τη Διεθνή Δεκαετία για τη Μείωση Φυσικών Καταστροφών, με την υιοθέτηση του Ψηφίσματος 44/236 του 1989. Σκοπός ήταν η μείωση των απωλειών σε ζωές και περιουσίες, και ο περιορισμός των κοινωνικών και οικονομικών συνεπειών από τις καταστροφές, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Έτσι, το Μάιο του 1994 υιοθετήθηκε η Στρατηγική της Γιοκοχάμα, στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη για την Μείωση των Φυσικών Καταστροφών που αποτέλεσε αποκρυστάλλωση των θέσεων της διεθνούς κοινότητας για την αντιμετώπιση των συνεπειών τους στο μέλλον, μέσω της διαμόρφωσης και της εφαρμογής μίας διεθνούς στρατηγικής . Βασική αρχή της YSPASW, ήταν ότι η **αξιολόγηση του κινδύνου, η προετοιμασία και η πρόληψη** ως καλύτερη και πιο αποδοτική επένδυση από την χρήση πόρων για ανθρωπιστική βοήθεια(αφού δεν αποφευχθεί η καταστροφή) και θα έπρεπε να αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι κατά το σχεδιασμό και την εφαρμογή αναπτυξιακών προγραμμάτων. Το σχέδιο δράσης που υιοθετήθηκε για την εφαρμογή και την εκπλήρωση των στόχων της Στρατηγικής αποσκοπούσε στην ανάπτυξη μιας κουλτούρας πρόληψης και στην καλλιέργεια ικανοτήτων και θεσμών αυτάρκειας και αυτοπροστασίας σε κάθε εκτεθειμένη σε κινδύνους χώρα και κοινότητα. Για την επίτευξη αυτών των στόχων θεωρήθηκε απαραίτητη η ανάπτυξη διεθνών και περιφερειακών συνεργασιών στα επίπεδα της ανταλλαγής πληροφοριών, μεταφοράς τεχνογνωσίας και κοινών δραστηριοτήτων μείωσης κινδύνων. Επιπλέον κρίθηκε σημαντική η συμμετοχή των ΜΚΟ, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των τοπικών κοινοτήτων. Τέλος, προβλήθηκε η ανάγκη ενίσχυσης του ρόλου των Ηνωμένων Εθνών στο συντονισμό δραστηριοτήτων των οργανισμών, που βρίσκονται υπό την αιγίδα του, για θέματα υπηρεσιών άμεσης απόκρισης και πρόληψης και κυρίως στην ένταξη της Στρατηγικής της Γιοκοχάμα στους ευρύτερους σχεδιασμούς τους [83].

Ακολούθησε το Πρωτόκολλο του Κιότο[84] το 1997, μία φιλόδοξη όσο και περίπλοκη συμφωνία 141 χωρών, με δεσμευτικό χαρακτήρα, που στόχος της αποτέλεσε η αντιμετώπιση του φαινομένου του θερμοκηπίου και των κλιματικών αλλαγών. Πήρε το όνομά του από την παλιά πρωτεύουσα της Ιαπωνίας Κιότο, όπου υπογράφτηκε το 1997 και προέκυψε από τη Διεθνή Σύμβαση για τις κλιματικές αλλαγές, που είχε υπογραφεί στη Διάσκεψη του Ρίο το 1992. Το πρωτόκολλο αυτό, αποτελεί έναν «οδικό χάρτη», στον οποίο περιλαμβάνονται τα απαραίτητα βήματα για τη μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση της αλλαγής του κλίματος που προκαλείται λόγω της αύξησης των ανθρωπογενών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου.

Σύμφωνα με αυτό, τα κράτη που το έχουν συνυπογράψει δεσμεύτηκαν να ελαττώσουν τις εκπομπές των αερίων του θερμοκηπίου την πρώτη περίοδο ανάληψης υποχρεώσεων (2008-2012) κατά ένα συγκεκριμένο στόχο σε σχέση με τις εκπομπές του 1990 (ή του 1995 για

[83] Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World: Guidelines for Natural Disaster Prevention, Preparedness and Mitigation),διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.unisdr.org/files/8241_doc6841contenido1.pdf(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

[84]Υπουργείο Περιβάλλοντος &Ενέργειας, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=443(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

ορισμένα αέρια). Αυτό, επιχειρήθηκε να γίνει με τον πιο οικονομικά αποδοτικό τρόπο, ώστε να μην επιβαρυνθεί η παγκόσμια οικονομία. Έτσι, το Πρωτόκολλο του Κιότο συμπεριλήφθηκαν τρεις ευέλικτοι μηχανισμοί:

Η εμπορία δικαιωμάτων εκπομπών. Η κοινή εφαρμογή και ο μηχανισμό καθαρής ανάπτυξης.

Το 1999, οι γνώσεις και εμπειρίες που αποκτήθηκαν από την δεκαετία[85]1990-1999, καθώς και από το Πρόγραμμα Δράσης της Γιοκοχάμα που εκπονήθηκε[86], οδήγησαν στην υιοθέτηση από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (Ψήφισμα A/RES/54/219) **«Της Διεθνούς Στρατηγικής για τη Μείωση των καταστροφών»** η οποία είχε ως στόχο την δημιουργία κοινοτήτων, ικανών να αντιμετωπίζουν καταστροφές προωθώντας τη σημασία της μείωσης αυτών, ως συστατικό στοιχείο της αειφόρου ανάπτυξης. Στο κείμενο αυτό συμπεριελήφθη η αξιολόγηση της εμπειρίας από τη Διεθνή Δεκαετία, μέχρι εκείνη τη στιγμή και ο τρόπος με τον οποίο θα μπορούσε αυτή να αξιοποιηθεί στην διαμόρφωση ενός χάρτη δράσεων και παρεμβάσεων για το μέλλον. Στην αξιολόγηση της δεκαετίας 1990-1999, αναγνωρίστηκε η σημασία της τεχνολογίας, ειδικά στους τομείς έγκαιρης προειδοποίησης και των τηλεπικοινωνιών, ενώ βασικό συμπέρασμα στο οποίο κατέληξε, ήταν ότι είχε δοθεί υπερβολικά μεγάλη **έμφαση σε επιστημονικές και τεχνικές λύσεις, εις βάρος των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών παραγόντων που αυξάνουν την τρωτότητα των κοινωνιών.** Άρχισε , λοιπόν να γίνεται κατανοητό πως προκειμένου να αντιμετωπιστεί η τρωτότητα των κοινωνιών, έπρεπε πρώτα να γίνει καλύτερη **η κατανόηση των κινδύνων και των ιδιαίτερων τοπικών χαρακτηριστικών τους**.

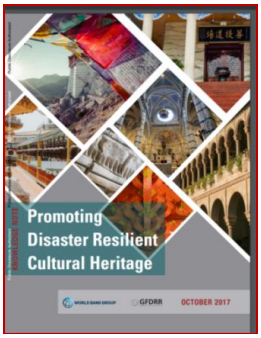
Για την επίτευξη του τελευταίου στόχου, τα Ηνωμένα Έθνη προχώρησαν, με τη λήξη της **Διεθνούς Δεκαετίας για τη Μείωση Φυσικών Καταστροφών,** στην εκκίνηση της **Διεθνούς Στρατηγικής για τη Μείωση των Καταστροφών** η οποία υιοθετήθηκε το 1999 από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (Ψήφισμα A/RES/54/219) και βασίστηκε στη συνεργασία ενός ευρέως φάσματος δρώντων(κυβερνήσεις, ΜΚΟ, επιστημονικοί και ακαδημαϊκοί οργανισμοί, καθώς και ο ιδιωτικός τομέας), που όλοι είχαν και έχουν ένα σημαντικό ρόλο να διαδραματίσουν στην προσπάθεια των κοινοτήτων και των κρατών να μειώσουν τους κινδύνους που οδηγούν σε καταστροφές . Η **Διεθνής Στρατηγική για τη Μείωση των Καταστροφών** , αποφασίζεται να εφαρμοστεί από τη Γραμματεία UNISDR , η οποία θα είναι υπεύθυνη για το σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικών DRR. **Το 2001,** μετά από μια σειρά ψηφισμάτων της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών, αποκρυσταλλώθηκε η αποστολή της UNISDR:

[85]International Decade for Natural Disaster Reduction

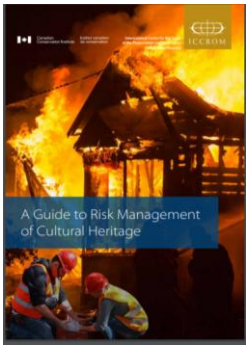
[86]Yokohama Strategy and Plan of Action for a Safer World: Guidelines for Natural Disaster Prevention, Preparedness and Mitigation),διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.unisdr.org/files/8241_doc6841contenido1.pdf(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

Θα αποτελεί κέντρο των Ηνωμένων Εθνών όσον αφορά στο συντονισμό αντιμετώπισης των καταστροφών σε κοινωνικό –οικονομικό και ανθρωπιστικό πεδίο, στην διασφάλιση συνεργειών, για τις δράσεις που αφορούν στη μείωση των καταστροφών, μεταξύ των Ηνωμένων Εθνών και των περιφερειακών οργανώσεων[87], στην εκπόνηση δράσεων για την ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα κινδύνων, τρωτότητας και μείωσης των καταστροφών σε παγκόσμια κλίμακα, σε προσπάθειες δέσμευσης των κρατών μελών για την εφαρμογή πολιτικών μείωσης της τρωτότητας των κοινοτήτων και των φυσικών καταστροφών, σε διευκόλυνση και ενίσχυση πολυτομεακών συνεργασιών και δικτύων καθώς και σε βελτίωση της επιστημονικής γνώσης σε θέματα μείωσης καταστροφών[88].

Η UNISDR στον διαδικτυακό χώρο της, φιλοξενεί το Prevention Web το οποίο παρέχει πληροφορίες για τη μείωση των κινδύνων, για ενδεχόμενες συνεργασίες μεταξύ φορέων, αλλά και online υλικό(βιβλία, οδηγούς, οδηγίες) που αφορά στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικές καταστροφές.

Εικόνα[89] 22: online οδηγός για την ανακαμψη Π.Κ μετα από καταστροφή στο prevention web

Εικόνα[90]23:Online εγχειρίδιο διαχείρισης καταστροφών της πολιτιστικής κληρονομιάς, έκδοση του ICCROM στο prevention web

9.Το πλαίσιο δράσης «Hyogo Framework For Action 2005» και η Διακήρυξη του Sendai

[87]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.civilprotection.gr/οηε-διεθνής-στρατηγική-για-τη-μείωση-των-καταστροφών (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
[88]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.unisdr.org/(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
[89]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.preventionweb.net/publications/view/56174(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
[90]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.preventionweb.net/publications/view/56174(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

Τον Ιανουάριο του 2005 , πραγματοποιήθηκε η παγκόσμια συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για τη Μείωση των Καταστροφών, η οποία αποτέλεσε το επιστέγασμα της μέχρι τότε Διεθνούς Στρατηγικής για τη μείωση των καταστροφών. Διοργανώθηκε στην πόλη Κόμπε (Kobe) της επαρχίας Hyogo της Ιαπωνίας, όπου διαμορφώθηκε ένα Σχέδιο Δράσης, το HFA, το οποίο υιοθετήθηκε από 168 Κράτη, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Το Σχέδιο Δράσης έχει δεκαετή ορίζοντα εφαρμογής (2005 – 2015). Σκοπός του ήταν η ουσιαστική **μείωση των απωλειών από καταστροφές**, τόσο σε ανθρώπινες ζωές, όσο και στο κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Το Πλαίσιο δίνει κατευθυντήριες αρχές, προτεραιότητες για δράση και πρακτικά μέσα για την επίτευξη της ανθεκτικότητας σε καταστροφές των ευάλωτων κοινοτήτων.

Στο πλαίσιο δράσης της HFA , υιοθετήθηκαν τρεις βασικοί στόχοι μέσω πέντε προτεραιοτήτων για δράση[91]:

Οι τρεις στρατηγικοί του στόχοι είναι :

α) Ενσωμάτωση δράσεων για τη μείωση των κινδύνων που οδηγούν σε καταστροφές , στις πολιτικές και τον σχεδιασμό της αειφόρου ανάπτυξης των κρατών .

β) Ανάπτυξη και ενδυνάμωση θεσμών, μηχανισμών και ικανοτήτων για τη δημιουργία ανθεκτικότητας στους κινδύνους.

γ)Συστηματική ενσωμάτωση δράσεων μείωσης των κινδύνων σε προγράμματα ετοιμότητας, αντιμετώπισης καταστροφών καθώς και αποκατάστασης των πληγέντων συστημάτων.

Η επίτευξη των στρατηγικών στόχων εκπληρώνεται μέσω πέντε προτεραιοτήτων:

1. Κάθε κράτος οφείλει να γνωρίζει ότι η μείωση του κινδύνου καταστροφών αποτελεί εθνική και τοπική προτεραιότητα που οφείλει να έχει ισχυρή θεσμική βάση για την εφαρμογή της.

2. Κρίνονται απαραίτητα: Ο Εντοπισμός, η αξιολόγηση και παρακολούθηση των κινδύνων καταστροφών και η ενίσχυση συστημάτων έγκαιρης προειδοποίησης.

3. Χρήση γνώσης, καινοτομίας και εκπαίδευσης για την οικοδόμηση μιας κουλτούρας ασφάλειας και ανθεκτικότητας σε όλα τα επίπεδα.

4. Μείωση των παραγόντων κινδύνου.

5. Ενίσχυση προετοιμασίας και ετοιμότητας για την αντιμετώπιση καταστροφών και αποτελεσματική απόκριση σε όλα τα επίπεδα.

[91] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.unisdr.org/files/1037_hyogoframeworkforactionenglish.pdf(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)

Στα πλαίσια αυτής της παγκόσμιας διάσκεψης στο Kobe για τη μείωση των καταστροφών που πραγματοποιήθηκε, η UNESCO, το ICCROM, και ο Οργανισμός Πολιτιστικών Υποθέσεων της Ιαπωνίας(Agency for Cultural Affairs of Japan) διοργάνωσαν μια ειδική συνάντηση για την «Διαχείριση κινδύνων που απειλούν την Πολιτιστική κληρονομιά», στην οποία κρίθηκε αναγκαία η ενσωμάτωση των ανησυχιών για καταστροφές που **αφορούσαν στην πολιτιστική και φυσική κληρονομιά στο πλαίσιο της ευρύτερης διαδικασίας διαχείρισης καταστροφών.**
Στο Διεθνές Συμπόσιο λοιπόν, που πραγματοποιήθηκε «Για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών και ιστορικών αστικών περιοχών από καταστροφή(Towards the Protection of Cultural Properties and Historic Urban Areas from Disaster**) εγκρίθηκε η διακήρυξη του Κιότο[92].**

Το πλαίσιο Hyogo έχει διευκολύνει την ανάπτυξη καθορισμένων σχεδίων, συμπεριλαμβανομένου αυτού της στρατηγικής για τη μείωση των κινδύνων που απειλούν την παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά (Strategy for Risk Reduction at World Heritage properties (2006) και της αναθεωρημένης στρατηγικής για τη μείωση των κινδύνων (Strategy for Risk Reduction at World Heritage properties(2007), που ετοίμασε η WHC. Τα έγγραφα αυτά σκιαγραφούν το σχέδιο της WHC και της UNESCO για την ενίσχυση της προστασίας της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς ενσωματώνοντας την στις εθνικές πολιτικές μείωσης καταστροφών.
Το 2007, ομάδα εμπειρογνωμόνων της WHC υπέβαλε την έκθεση «Πρόβλεψη και διαχείριση των επιδράσεων της κλιματικής αλλαγής στην παγκόσμια κληρονομιά» (Predicting and Managing the Effects of Climate Change on World Heritage), καθώς και την **Στρατηγική Βοήθειας** προς τα συμβαλλόμενα κράτη, προκειμένου να εφαρμόσουν κατάλληλη διαχείριση σε θέματα απόκρισης (Strategy to Assist States Parties to implement appropriate management responses).
Και τα δύο έγγραφα παρουσιάζουν λεπτομερή ανάλυση των απειλών που αντιμετωπίζει η παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά και συζητούνται δυνητικά προληπτικά και διορθωτικά μέτρα. Ακόμη, η WHC το 2007 υιοθέτησε έγγραφο[93] που αναφέρεται στις πολιτικές που θα έπρεπε να ακολουθηθούν σε σχέση με τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην παγκόσμια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά (“Policy Document on the Impacts of Climate Change on World Heritage Properties”). Αυτό το έγγραφο συντάχθηκε με τη συμμετοχή των σχετικών με την κλιματική αλλαγή εμπειρογνωμόνων και επαγγελματιών σε θέματα διατήρησης και διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς και αναγνωρίζει σαφέστατα πως μία από τις απειλές

[92]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:https://www.icomos.org/xian2005/kyoto-declaration.pdf(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
[93]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-397-2.pdf(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)

που έχουν ενδεχομένως καταστροφικές συνέπειες για την παγκόσμια κληρονομιά, είναι η κλιματική αλλαγή .

Στο σημείο αυτό , πρέπει να αναφερθεί ότι το 2007, δημιουργήθηκε η πλατφόρμα **Global Platform for Disaster Risk Reduction**[94]η οποία, φιλοξενείται στο διαδικτυακό χώρο του UNISDR και πληροφορεί τους ενδιαφερόμενους φορείς σε θέματα μείωσης κινδύνων καταστροφών και οικοδόμησης της ανθεκτικότητας των κοινοτήτων και των εθνών.

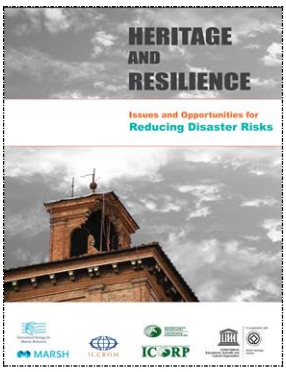
Ακόμα, διαθέτει ένα φόρουμ για διάλογο υψηλού επιπέδου, ο οποίος συγκεντρώνει ανώτερα κυβερνητικά στελέχη, ηγέτες, υπουργούς, βουλευτές , δημάρχους αλλά και εκπροσώπους από τον ιδιωτικό τομέα, καθώς και από τομείς της επιστήμης και της κοινωνίας των πολιτών. Η παγκόσμια πλατφόρμα συνεδριάζει ανά διετία. Μέχρι σήμερα, έχουν υπάρξει τέσσερις συνεδριάσεις , το 2007, 2009, 2011 και 2013, στη Γενεύη. Το 2015 δεν έλαβε χώρα, δεδομένου ότι εκείνο το έτος πραγματοποιήθηκε η τρίτη παγκόσμια διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη μείωση του κινδύνου καταστροφών.

Τέλος, παρουσιάζει καλές πρακτικές που εφαρμόζονται στο πλαίσιο δράσης Hyogo[95] . Ένα παράδειγμα τέτοιας δράσης, αποτελεί η συνεργασία της Global Platform on Disaster Risk Reduction το 2013 με την UNISDR, την UNESCO, το ICCROM, το ICORP του ICOMOS, όπου διοργάνωσαν την 4η συνάντηση για την παγκόσμια φυσική και πολιτιστική κληρονομιά και την ανθεκτικότητα. Την εκδήλωση παρακολούθησαν πάνω από 215 άτομα και μέσω αυτής της συνάντησης δόθηκε μια νέα προοπτική σχετικά με το ρόλο του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς στην μείωση του κινδύνου καταστροφών και στο πώς μπορεί να οικοδομηθεί η ανθεκτικότητα των Κοινοτήτων. Μετά από αυτήν τη συνάντηση εκδόθηκε το εγχειρίδιο[96]: Heritage and Resilience : issues and Opportunities for reducing disaster risks ».

[94]The Global Platform for Disaster Reduction was established in 2007 as a biennial forum for information exchange, discussion of latest development and knowledge and partnership building across sectors, with the goal to improve implementation of disaster risk reduction through better communication and coordination amongst stakeholders. The Global Platform is organized by UNISDR, the UN's office for disaster risk reduction and secretariat of the International Strategy for Disaster Reduction.Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.unisdr.org/conferences/2017/globalplatform/en/programme/working-sessions/view/597(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)

[95]In January 2005, 168 Governments adopted a 10-year plan to make the world safer from natural hazards at the World Conference on Disaster Reduction, held in Kobe, Hyogo, Japan. The Hyogo Framework is a global blueprint for disaster risk reduction efforts during the next decade. Its goal is to substantially reduce disaster losses by 2015 - in lives, and in the social, economic, and environmental assets of communities and countries. The Framework offers guiding principles, priorities for action, and practical means for achieving disaster resilience for vulnerable communities.

[96]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: "Heritage and Resilience : issues and Opportunities for reducing disaster risks », accessible online from: http://whc.unesco.org/uploads/events/documents/event-1048-1.pdf(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)

Εικόνα 24: το εγχειρίδιο[97] «Heritage and Resilience: issues and Opportunities for reducing disaster risks»

Δεδομένου του 10ετούς ορίζοντα εφαρμογής του Σχεδίου Δράσης Hyogo, πραγματοποιήθηκαν διεργασίες και διαβουλεύσεις για τη συνέχειά του μετά το έτος 2015. Η προσπάθεια επικεντρώθηκε στον εντοπισμό των αδυναμιών και κενών του υφιστάμενου πλαισίου και σε συνδυασμό με την εξελισσόμενη έρευνα σε όλα τα επίπεδα, στην αναπροσαρμογή, όπου χρειάζεται, του υφιστάμενου καθεστώτος , στην αναζήτηση νέων στόχων και προτεραιοτήτων, ούτως ώστε το νέο Πλαίσιο να αποτελεί μια επαρκή και βελτιωμένη βάση για τη μείωση του κινδύνου των καταστροφών για τη μετά το 2015 περίοδο[98].

Το νέο Πλαίσιο υιοθετήθηκε στην 3η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τη Μείωση του Κινδύνου των Καταστροφών που έλαβε χώρα στο Sendai της Ιαπωνίας τον Μάρτιο του 2015 και **αποτελεί την διακήρυξη του Sendai .**

Η **Sendai**[99] στηρίζεται σε στοιχεία τα οποία διασφαλίζουν τη συνέχεια του Hyogo Framework βάσει των εργασιών που πραγματοποιούνται από τα κράτη μέλη και άλλους ενδιαφερόμενους φορείς. Παράλληλα, εισάγει μια σειρά από καινοτομίες, όπως ζητήθηκε κατά τις διαβουλεύσεις και διαπραγματεύσεις. Πολλοί σχολιαστές έχουν εντοπίσει την μετατόπιση **από την διαχείριση καταστροφών, στη διαχείριση διακινδύνευσης καταστροφών** (disaster risk management as opposed to disaster management).

Οι στόχοι της Sendai αφορούν στη μείωση των κινδύνων-φυσικών και ανθρωπογενών- που οδηγούν σε καταστροφές, στην πρόληψη νέων και στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας, επισημαίνοντας πώς όλα αυτά αποτελούν πρωταρχική ευθύνη των κρατών. Η διακήρυξη εστιάζει στην ανάγκη για καλύτερη κατανόηση των κινδύνων και των χαρακτηριστικών τους,

[97]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: "Heritage and Resilience : issues and Opportunities for reducing disaster risks », accessible online from: http://whc.unesco.org/uploads/events/documents/event-1048-1.pdf (τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
[98]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://whc.unesco.org/en/committee/(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
[99]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.unisdr.org/we/coordinate/sendai-framework (τελευταία επίσκεψη 17/2/2019)

στην αποτελεσματική διαχείριση τους, στη λογοδοσία των κρατών για τη διαχείριση τους, στην ετοιμότητα των κοινωνιών για αποτελεσματική απόκριση, αποκατάσταση και ανασυγκρότηση, στο «built back better» , στην ανάθεση ρόλων στους εμπλεκόμενους φορείς, στην ενίσχυση της ανθεκτικότητας των υποδομών υγείας, **της πολιτιστικής κληρονομιάς** και των χώρων εργασίας, στην ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας συμπεριλαμβανομένης της χρηματοδοτικής στήριξης από διεθνή χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Το πλαίσιο **Sendai** κάνει ισχυρή έκκληση στα μέλη για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, που όλο και περισσότερο εκτίθενται σε καταστροφές , τονίζοντας ότι τόσο η φυσική κληρονομιά όσο και η πολιτιστική , υλική και άυλη, αποτελούν πλεονέκτημα για την αειφόρο ανάπτυξη και την ανθρώπινη ευημερία και πρέπει, ως εκ τούτου, να αντιμετωπιστούν ως βασικοί πόροι για την οικοδόμηση ανθεκτικών κοινωνιών σε καταστροφές ενώ, οι στρατηγικές προστασίας τους να πρέπει να ενσωματωθούν πλήρως στις εθνικές στρατηγικές.

Τέλος, τονίζεται ο ρόλος που διαδραματίζουν οι τοπικές κοινότητες, οι οποίες μέσα από την εμπειρία τους και τις παραδοσιακές τους γνώσεις, μπορούν να συμβάλουν στην ανάπτυξη και εφαρμογή προγραμμάτων και μηχανισμών μείωσης των κινδύνων καταστροφών που απειλούν την πολιτιστική κληρονομιά. Το UNISDR έχει καθήκον να υποστηρίξει την υλοποίηση, την παρακολούθηση και την επανεξέταση του πλαισίου Σεντάι.

Βλέπουμε λοιπόν, πως με τη πάροδο των χρόνων η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελεί ζήτημα της διεθνούς κοινότητας με μεγάλους διεθνείς Οργανισμούς, όπως η UNESCO, το Συμβούλιο της Ευρώπης, το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων κτλ. να ενώνουν τις δυνάμεις τους για την θέσπιση κανόνων διεθνούς δικαίου. Άλλωστε, όπως προαναφέρθηκε, η «διεθνοποίηση» της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς συνίσταται στην αποδοχή ότι οι μαρτυρίες του απώτερου και πρόσφατου παρελθόντος αποτελούν κοινή κληρονομιά της ανθρωπότητας, η δε διαφύλαξή της για τις επόμενες γενιές , υποχρέωση της διεθνούς κοινότητας, γεγονός που επιβάλλει την επικοινωνία μεταξύ των λαών και τη συνεργασία των κρατών, καθώς τα πολιτιστικά αγαθά αποτελούν την «ταυτότητα» των λαών.

10.Δράσεις της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την προστασία του ευρωπαϊκού πολιτιστικού αποθέματος

Το άρθρο 167 της Συνθήκης[100]για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης , καθορίζει τον ρόλο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) στον τομέα του πολιτισμού: στηρίζει, συντονίζει ή συμπληρώνει τις δράσεις των χωρών μελών και επιδιώκει να προβάλλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης, ενώ το **άρθρο 151** προσδιορίζει ότι η Κοινότητα υποστηρίζει και συμπληρώνει εθνικές δράσεις οι οποίες στοχεύουν στη «διατήρηση και προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ευρωπαϊκής σημασίας».

Η ΕΕ στηρίζει δράσεις για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προωθεί τη συνεργασία και τις διεθνικές ανταλλαγές μεταξύ πολιτιστικών ιδρυμάτων στις χώρες μέλη. Παράλληλα, λαμβάνει πολλά σημαντικά μέτρα[101] για την αντιμετώπιση των δικών της εκπομπών αερίων θερμοκηπίου από τις αρχές της δεκαετίας του 1990. Σε διεθνές επίπεδο, η ΕΕ υπήρξε ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες για την ανάπτυξη και την εφαρμογή των δύο σημαντικών συνθηκών για την κλιματική αλλαγή, της σύμβασης-πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές του **1992 και του Πρωτοκόλλου του Κιότο του 1997 .**

Στη Διάσκεψη του Μπαλί τον Δεκέμβριο του 2007, η ΕΕ άσκησε επιπλέον πιέσεις για έναν οδικό χάρτη για μια παγκόσμια και συνολική συμφωνία για την κλιματική αλλαγή για τη μετά το 2012 εποχή, και προσφέρθηκε να δεσμευθεί σε μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά 30% κάτω από τα επίπεδα του 1990 έως το 2020, εφόσον άλλες ανεπτυγμένες χώρες δεσμεύονταν να καταβάλουν παρόμοιες προσπάθειες. Η διάσκεψη έθεσε προθεσμία για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων σχετικά με τη μελλοντική συμφωνία για το κλίμα έως τα τέλη του 2009.

Επιπλέον, αναγνωρίσθηκαν τα πορίσματα της πρόσφατης επιστημονικής αξιολόγησης της Διακυβερνητικής επιτροπής για την κλιματική αλλαγή (IPCC) του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, συμπεριλαμβανομένης της αναγκαιότητας για δραστικές μειώσεις των παγκόσμιων εκπομπών αερίων θερμοκηπίου προκειμένου να αποφευχθεί η υπερθέρμανση του πλανήτη σε επικίνδυνα επίπεδα. Η Ευρωπαϊκή Ένωση στην προσπάθειά της να αντιμετωπίσει τις

[100]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/culture.html?root_default=SUM_1_CODED=10 (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

[101]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2009/405382/IPOL-JOIN_NT(2009)405382_EL.pdf ((τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής δημοσίευσε το 2007 την Πράσινη Βίβλο με τίτλο « Προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή στην Ευρώπη – εναλλακτικές Ευρωπαϊκές δράσεις».

Το 2009 υιοθετήθηκε η Λευκή Βίβλος, η όποια παρείχε μία περισσότερο συγκεκριμένη πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η Λευκή Βίβλος χωρίζεται σε δυο φάσεις. Αρχικά η πρώτη φάση ορίζεται για την περίοδο 2009 – 2012 όπου τίθενται οι βάσεις για μια πιο ολοκληρωμένη στρατηγική, η οποία θα πρέπει να εφαρμοστεί κατά την επόμενη φάση (από το 2012 και μετά). Στόχος της Λευκής Βίβλου είναι η προαγωγή στρατηγικών αύξησης της ανθεκτικότητας στην κλιματική αλλαγή. Σε πρώτη φάση δίνεται προσοχή στην περαιτέρω ανάπτυξη εθνικών και περιφερειακών στρατηγικών προσαρμογής, με στόχο την υποχρεωτική υιοθέτηση τους την επόμενη περίοδο, και στην ανάπτυξη δεικτών για αποτελεσματικότερη παρακολούθηση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής, της ευπάθειας και της προόδου όσον αφορά την προσαρμογή μέχρι το 2011 (Σολομώντος, 2014). Ωστόσο, η ευθύνη για θέματα του πολιτισμού έχει ανατεθεί στο Συμβουλίου της Ευρώπης το οποίο ιδρύθηκε το 1949 με έδρα το Στρασβούργο.

11.Δράσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης

Οι σκοποί του Συμβουλίου της Ευρώπης εκτείνονται σε μεγάλο εύρος. Εκτός από τους βασικούς στόχους της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της προώθησης των δημοκρατικών θεσμών, συμμετέχει σε πολιτιστικά θέματα, προσπαθώντας να δημιουργήσει μια κοινή ευρωπαϊκή αίσθηση ταυτότητας οικοδομημένη γύρω από τα κράτη μέλη της. Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδίδεται, επίσης, και στην προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και στην ενδυνάμωση της πολιτισμικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών ως μέσων για την ενίσχυση της κατανόησης και της αλληλεγγύης μεταξύ των ευρωπαϊκών λαών: αυτό επιτυγχάνεται με τη δημιουργία μιας, αν και περιορισμένης, νομοθετικής παρέμβασης, αλλά κυρίως από άλλες πολιτικές αποφάσεις και δηλώσεις. Οι πρωτοβουλίες του Συμβουλίου της Ευρώπης ξεκινούν με την Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Σύμβαση , η οποία και αποτελεί την πρώτη ευρωπαϊκή συμφωνία σε διακρατικό επίπεδο που ρυθμίζει πολιτιστικά θέματα[102].

Τον Απρίλιο του 2013 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε μια ευρωπαϊκή στρατηγική για την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή. Η στρατηγική αυτή στοχεύει σε μία Ευρώπη περισσότερο ανθεκτική στο κλίμα και τις αλλαγές του.

[102]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.coe.int/el/web/about-us(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019) τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

Το 2014 προχώρησε στην ανακοίνωση[103]» «***COM(2014) 477 final»*** με θέμα «Προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης- Towards an integrated approach to cultural heritage for Europe» επισημαίνοντας ότι…

«*Η αστικοποίηση, η παγκοσμιοποίηση και οι τεχνολογικές αλλαγές διαφοροποιούν τα δυνητικά ακροατήρια.*

Οι υψηλές τουριστικές εισροές έχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα –αυξάνουν τα έσοδα, αλλά και τις περιβαλλοντικές και φυσικές πιέσεις.

Η ψηφιοποίηση και η επιγραμμική προσβασιμότητα πολιτιστικού περιεχομένου «ταρακουνούν» τα παραδοσιακά μοντέλα, μετασχηματίζουν τις αλυσίδες αξιών και απαιτούν νέες προσεγγίσεις στην πολιτιστική και καλλιτεχνική κληρονομιά μας.

Το λαθρεμπόριο πολιτιστικών τεχνουργημάτων παραμένει δύσκολο ζήτημα, που απαιτεί δράση σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Η υπερθέρμανση του πλανήτη και η κλιματική αλλαγή, ιδίως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και η αυξημένη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων, μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την πολιτιστική κληρονομιά*.*

Όλες αυτές οι προκλήσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης…».

Παράλληλα, επισημαίνεται [104]ότι: *«ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει επίσης να προσαρμόσει τα διοικητικά και επιχειρηματικά μοντέλα και να αναπτύξει νέες επαγγελματικές δεξιότητες σε συνεργασία με τις αρχές, όχι μέσω εφάπαξ και μεμονωμένων παρεμβάσεων, αλλά εντάσσοντας την αξιοποίηση και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε ευρύτερα μακροπρόθεσμα αναπτυξιακά σχέδια. Η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων του ιδιωτικού τομέα μέσω συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, προτείνεται να διερευνηθεί περαιτέρω*».

Ενώ οι πολιτικές για τη Διατήρηση αποκατάσταση, προσβασιμότητα και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι **πρωτίστως εθνικές ή τοπικές αρμοδιότητες**, τα ζητήματα που αφορούν στην πολιτιστική κληρονομιά εντάσσονται άμεσα σε πολλές πολιτικές της ΕΕ. Μια εξ αυτών των δράσεων είναι τα χρηματοδοτούμενα από την ΕΕ, προγράμματα «Creative Europe» και «Ορίζοντας 2020». Ο «Ορίζοντας 2020» είναι το νέο πρόγραμμα πλαίσιο της ΕΕ για την έρευνα και την καινοτομία, με σχεδόν 80 δισεκατομμύρια ευρώ διαθέσιμα από το 2014 έως το

[103]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/assets/eac/culture/library/publications/2014-heritage-communication_en.pdf (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

[104] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EL/1-2014-477-EL-F1-1.Pdf(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019

2020. Θα ενισχύσει περαιτέρω τη θέση της ΕΕ στον τομέα της διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, της αποκατάσταση και της αξιοποίηση της, ενώ θα υποστηρίξει την συνεργασίας μεταξύ ερευνητών σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων.

Είναι σαφές ότι πολλές δημόσιες πολιτικές έχουν αντίκτυπο στην πολιτιστική κληρονομιά, και η πολιτιστική κληρονομιά, με τη σειρά της, έχει μεγάλο αντίκτυπο σε άλλους τομείς πολιτικής. Ως εκ τούτου, είναι αναγκαία μια πιο ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη διατήρηση, την προώθηση και την αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς, προκειμένου να ληφθεί υπόψη η πολλαπλή συμβολή της στους κοινωνικούς και οικονομικούς στόχους, καθώς και ο αντίκτυπός της σε άλλες δημόσιες πολιτικές[105].

Όσο αφορά τους κινδύνους που απειλούν την πολιτιστική κληρονομιά, η ΕΕ ανέπτυξε ένα πλαίσιο διαχείρισης του κινδύνου καταστροφών, το οποίο προάγει την ολιστική προσέγγιση των φυσικών και ανθρωπογενών κινδύνων σε όλους τους τομείς. Στην ανακοίνωση της επιτροπής προς το ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, το συμβούλιο, την ευρωπαϊκή οικονομική και κοινωνική επιτροπή και την επιτροπή των περιφερειών προς μια ολοκληρωμένη προσέγγιση της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης επισημαίνεται[106]:

"*Η ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά, υλική και άυλη, είναι ο κοινός μας πλούτος -η κληρονομιά μας από τις προηγούμενες γενιές των Ευρωπαίων και το κληροδότημά μας για τις επόμενες. Είναι αναντικατάστατο αποθετήριο γνώσης και πολύτιμος πόρος για την οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή. Εμπλουτίζει τη ζωή εκατοντάδων εκατομμυρίων ανθρώπων, αποτελεί πηγή έμπνευσης για τους διανοούμενους και τους καλλιτέχνες, και κινητήρια δύναμη για τους κλάδους του πολιτισμού και της δημιουργικότητας. Η πολιτιστική κληρονομιά μας και ο τρόπος με τον οποίο τη διατηρούμε και την αξιοποιούμε αποτελεί σημαντικό παράγοντα για τον προσδιορισμό της θέσης της Ευρώπης στον κόσμο και την ελκυστικότητά της ως τόπου διαμονής, εργασίας και επίσκεψης. Η πολιτιστική κληρονομιά είναι κοινός πόρος και κοινό αγαθό. Όπως και άλλα παρόμοια αγαθά μπορεί να είναι ευάλωτη στην υπερεκμετάλλευση και την ανεπαρκή χρηματοδότηση, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε παραμέληση, παρακμή και, σε ορισμένες περιπτώσεις, λήθη. Η φροντίδα της πολιτιστικής κληρονομιάς μας αποτελεί, επομένως, κοινή ευθύνη όλων μας. Ενώ η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς εμπίπτει κατά κύριο λόγο στην αρμοδιότητα των εθνικών,*

[105]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52014DC0477(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

[106]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EL/1-2014-477-EL-F1-1.Pdf(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

περιφερειακών και τοπικών αρχών, η Ευρωπαϊκή Ένωση διαδραματίζει καίριο ρόλο, σύμφωνα με τις Συνθήκες της ΕΕ και με βάση την αρχή της επικουρικότητας."

Και αλλού..

«... *Ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς βρίσκεται σε κρίσιμο σταυροδρόμι. Οι δημόσιοι προϋπολογισμοί μειώνονται, όπως και η συμμετοχή σε παραδοσιακές πολιτιστικές δραστηριότητες16. Η αστικοποίηση, η παγκοσμιοποίηση και οι τεχνολογικές αλλαγές διαφοροποιούν τα δυνητικά ακροατήρια. Οι υψηλές τουριστικές εισροές έχουν πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα –αυξάνουν τα έσοδα, αλλά και τις περιβαλλοντικές και φυσικές πιέσεις. Η ψηφιοποίηση και η επιγραμμική προσβασιμότητα πολιτιστικού περιεχομένου «ταρακουνούν» τα παραδοσιακά μοντέλα, μετασχηματίζουν τις αλυσίδες αξιών και απαιτούν νέες προσεγγίσεις στην πολιτιστική και καλλιτεχνική κληρονομιά μας. Το λαθρεμπόριο πολιτιστικών τεχνουργημάτων παραμένει δύσκολο ζήτημα, που απαιτεί δράση σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο. Η υπερθέρμανση του πλανήτη και η κλιματική αλλαγή, ιδίως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας και η αυξημένη εμφάνιση ακραίων καιρικών φαινομένων, μπορούν να θέσουν σε κίνδυνο την πολιτιστική κληρονομιά. Όλες αυτές οι προκλήσεις πρέπει να αντιμετωπιστούν, προκειμένου να διασφαλιστεί η βιωσιμότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς της Ευρώπης. Ο τομέας της πολιτιστικής κληρονομιάς πρέπει επίσης να προσαρμόσει τα διοικητικά και επιχειρηματικά μοντέλα και να αναπτύξει νέες επαγγελματικές δεξιότητες σε συνεργασία με τις αρχές, όχι μέσω εφάπαξ και μεμονωμένων παρεμβάσεων, αλλά εντάσσοντας την αξιοποίηση και τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε ευρύτερα μακροπρόθεσμα Η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων φορέων του ιδιωτικού τομέα μέσω συμπράξεων δημόσιου και ιδιωτικού τομέα θα πρέπει επίσης να διερευνηθεί περαιτέρω…».*

Ουσιαστικά, η αύξηση της συχνότητας και της έντασης των φυσικών καταστροφών –ιδίως των πλημμυρών και των θυελλών– αποτελεί σημαντική απειλή για την ευρωπαϊκή κινητή και ακίνητη πολιτιστική κληρονομιά. Παρότι η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς ασκείται κυρίως σε εθνικό ή ακόμη και σε περιφερειακό επίπεδο, η ΕΕ έχει ήδη αναλάβει ορισμένες πρωτοβουλίες για την παροχή κοινής απόκρισης στους φυσικούς κινδύνους. Οι πρωτοβουλίες αυτές πρέπει να προσαρμοσθούν καλύτερα στον στόχο της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

12.Δράσεις της ΕΕ και του Συμβουλίου της Ευρώπης

12.1.Μηχανισμοί

Ο κοινοτικός μηχανισμός πολιτικής προστασίας[107] (CCPM), θεσπίσθηκε το 2001, στηρίζει και διευκολύνει την κινητοποίηση υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης για την απόκριση στις άμεσες ανάγκες χωρών που πλήττονται από ξαφνικές καταστροφές. Σκοπός του μηχανισμού είναι η προστασία της ανθρώπινης ζωής και περιουσίας, συμπεριλαμβανομένης της πολιτιστικής κληρονομιάς, σε περίπτωση σημαντικών έκτακτων συμβάντων που συμβαίνουν είτε μέσα είτε έξω από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Περιλαμβάνει ένα κέντρο παρακολούθησης και πληροφοριών , με έδρα στις Βρυξέλλες.

Ο μηχανισμός πολιτικής προστασίας αποτελείται από τέσσερα βασικά στοιχεία:

α) Τον Καθορισμό των ομάδων επέμβασης που θα είναι διαθέσιμες μέσα στις υπηρεσίες πολιτικής προστασίας των κρατών (γενικά μέσα σε ένα χρονικό πλαίσιο 2 - 24 ωρών μετά από την έκτακτη ανάγκη που εμφανίζεται) ώστε να υπάρχει άμεση κινητοποίηση (η σύνθεσή τους ποικίλλει σύμφωνα με τον τύπο έκτακτης ανάγκης και τις ιδιαίτερες ανάγκες σε εκείνη την έκτακτη ανάγκη).

β) Την οργάνωση επιμορφωτικών προγραμμάτων για βελτίωση της ικανότητας απόκρισης μέσω συνεργασίας των ομάδων, κοινή κατάρτιση και ασκήσεις. γ) Την Δημιουργία ομάδων αξιολόγησης και συντονισμού, ώστε να καθίσταται δυνατή η κινητοποίηση ομάδας αξιολόγησης και συντονισμού και αποστολής της αμέσως στον τόπο της καταστροφής. Όπου απαιτείται, οι ομάδες πρέπει να επικοινωνούν με τις αρμόδιες αρχές της χώρας που ζητά τη βοήθεια.

δ) Την Καθιέρωση κοινού συστήματος επικοινωνιών για περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης μεταξύ των υπηρεσιών πολιτικής προστασίας των κρατών μελών και των σχετικών υπηρεσιών της Επιτροπής.

[107]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://ec.europa.eu/research/environment/index_en.cfm?pg=cultural(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

12.2.Οδηγίες

Σύμφωνα με την οδηγία 2007/60/ΕΚ για την αξιολόγηση και τη διαχείριση των κινδύνων πλημμύρας[108], τα κράτη μέλη έπρεπε να διεξαγάγουν προκαταρκτική αξιολόγηση κινδύνου πλημμύρας έως τον Δεκέμβριο του 2011. Ο σκοπός της νομοθεσίας είναι η μείωση των αρνητικών συνεπειών των πλημμυρών «για την ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον, **την πολιτιστική κληρονομιά** και την οικονομική δραστηριότητα».

Ο στόχος αυτής οδηγίας είναι να θεσπιστεί κοινό πλαίσιο για την εκτίμηση και μείωση πλημμυρών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης που θέτουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον, την **πολιτιστική κληρονομιά** και την οικονομική δραστηριότητα.

Η οδηγία καλύπτει όλους τους τύπους πλημμυρών. Τα προτεινόμενα μέτρα πρόληψης και διαχείρισης οργανώνονται από αρμόδιες ομάδες όπως αυτές περιγράφονται στην οδηγία Directive 100**.** Τα μέτρα περιλαμβάνουν μια προκαταρκτική αξιολόγηση των κινδύνων στο Άρθρο 2, συμπεριλαμβανομένων των **κινδύνων που απειλούν και την πολιτιστική κληρονομιά**, και την καθιέρωση χαρτών των περιοχών που είναι σε κίνδυνο καθώς και διοικητικών σχεδίων διαχείρισης πλημμυρών. Τα ζητήματα πολιτιστικής κληρονομιάς εξετάζονται ρητά στις απαιτήσεις για την προκαταρκτική αξιολόγηση του κινδύνου πλημμυρών στο άρθρο 4 και για το διοικητικό σχέδιο κινδύνου πλημμυρών στο άρθρο 7. Οι χάρτες κινδύνου που απαιτούνται σε αυτήν την οδηγία πρέπει να περιέχουν έναν κατάλογο με τεκμήρια πολιτιστικής κληρονομιάς, συμπεριλαμβανομένων των αρχαιολογικών περιοχών και ιστορικών τόπων, αν και αυτό δεν αναφέρεται ρητά. Τα διοικητικά σχέδια κινδύνου πρέπει να περιλάβουν τα συγκεκριμένα μέτρα για την πολιτιστική κληρονομιά επαρκώς στο επηρεασθέν έδαφος, και αυτό δεν θα ήταν δυνατό χωρίς χαρτογράφηση της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η οδηγία αποτελεί παράδειγμα για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικές καταστροφές και εκθέτει τα διασυνοριακά χαρακτηριστικά και την ανάγκη για διεθνώς συντονισμένες ενέργειες.

Η προκαταρκτική αξιολόγηση του κινδύνου πλημμυρών απαιτεί από τα κράτη μέλη να δεσμευτούν για την κατάρτιση μιας προκαταρκτικής αξιολόγησης του κινδύνου πλημμυρών. Αυτή η αξιολόγηση είχε ως στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις επιπτώσεις των πλημμυρών στην ανθρώπινη υγεία και ζωή, το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και την οικονομική δραστηριότητα, με νομοθετική ημερομηνία ολοκλήρωσης της Δεκεμβρίου 2011.

[108]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32007L0060(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

Μετά την αξιολόγηση έπρεπε να ακολουθήσει συλλογή πληροφοριών και εκπόνηση χαρτών σχετικά με τις περιοχές που απειλούνται περισσότερο από πλημμύρες. Αυτοί οι χάρτες πρέπει να παραδοθούν ως το Δεκέμβριο του 2013 και να περιλαμβάνουν με λεπτομέρεια το βαθμό, το βάθος και το επίπεδο πλημμυρών για τρία σενάρια κινδύνου (υψηλή, μέση και χαμηλή πιθανότητα). Τέλος, μέσω των χαρτών αυτών(Flood Risk Management Plans), θα ακολουθούσε η χάραξη μιας πολιτικής διαχείρισης των κινδύνων πλημμύρας στις συγκεκριμένες περιοχές. Τα διοικητικά σχέδια , στη συνέχεια που θα εκπονούνταν από τα κράτη μέλη, θα εστίαζαν στα εξής στάδια: στην πρόληψη, την προστασία και την ετοιμότητα.

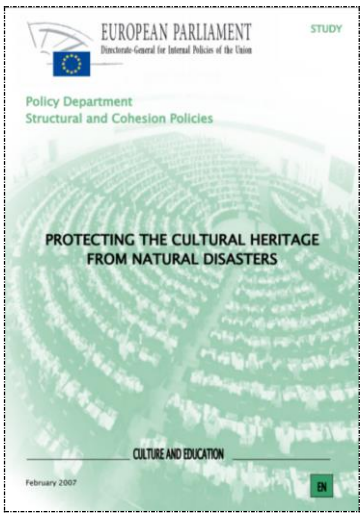
Υφιστάμενη κατάσταση σε σχέση με την εφαρμογή της Οδηγίας στην Ελλάδα[109]: Μέχρι σήμερα έχουν ολοκληρωθεί οι ακόλουθες δράσεις: Ολοκληρώθηκε και υποβλήθηκε στην ΕΕ η Έκθεση Προκαταρκτικής Αξιολόγησης Κινδύνων Πλημμύρας (23-03-2012). Ολοκληρώθηκε ο Προσδιορισμός των Ζωνών Δυνητικά Υψηλού Κινδύνου Πλημμύρας στα 14 Υδατικά Διαμερίσματα της χώρας και υποβλήθηκε στην ΕΕ επικαιροποίηση της Έκθεσης Προκαταρκτικής Αξιολόγησης Κινδύνων Πλημμύρας (22-11-2012). Ολοκληρώθηκε και εγκρίθηκε από την Εθνική Επιτροπή Υδάτων το «Σχέδιο Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας της Λεκάνης Απορροής π. Έβρου» που περιελάμβανε επικαιροποίηση της ΠΑΚΠ για τη λεκάνη απορροής του π. Έβρου, κατάρτιση των Χαρτών Επικινδυνότητας και των Χαρτών Κινδύνων Πλημμύρας και κατάρτιση Προγράμματος Μέτρων για την αντιμετώπιση των Κινδύνων Πλημμύρας. Ολοκληρώθηκαν και εγκρίθηκαν από την Εθνική Επιτροπή Υδάτων: Τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής Ποταμών των ΥΔ Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης πλην της λεκάνης απορροής π. Έβρου. Τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής Ποταμών των ΥΔ Ηπείρου, Δυτικής Στερεάς Ελλάδας και Θεσσαλίας. Τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής Ποταμών των ΥΔ Δυτικής, Βόρειας και Ανατολικής Πελοποννήσου και Κρήτης. Τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής Ποταμών των ΥΔ Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας. Τα Σχέδια Διαχείρισης Κινδύνων Πλημμύρας Λεκανών Απορροής Ποταμών των ΥΔ Αττικής, Ανατολικής Στερεάς Ελλάδας και Νήσων Αιγαίου που περιλαμβάνουν κατάρτιση των Χαρτών Επικινδυνότητας και των Χαρτών Κινδύνων Πλημμύρας και κατάρτιση του Προγράμματος Μέτρων για την αντιμετώπιση των Κινδύνων Πλημμύρας.

[109] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://floods.ypeka.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid=500 (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

Η οδηγία 2007/2/ΕΚ, ή αλλιώς «οδηγία INSPIRE-Infrastructure for Spatial Information in the European Community**» ,** του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου αφορά στην Υποδομή Γεωγραφικών Πληροφοριών στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα για περιβαλλοντικές πολιτικές ή πολιτικές και δραστηριότητες που έχουν κάποιο αντίκτυπο στο περιβάλλον. Η Οδηγία INSPIRE πρέπει να εφαρμοστεί από όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και βασίζεται στην παροχή γεωγραφικών πληροφοριών του κάθε ευρωπαϊκού κράτους, όπως κάθε ένα τις έχει δημιουργήσει. Με τον Ν.3882/2010 η Οδηγία ενσωματώθηκε στην εθνική νομοθεσία. Οι εφαρμογές της Οδηγίας είναι πολλές καθώς μπορούν να δημιουργηθούν ψηφιακά δεδομένα χαρτών από τα κράτη μέλη τα οποία πρέπει να καταστήσουν τις υπηρεσίες χαρτών και άλλων χωρικών δεδομένων διαλειτουργικές για διάφορες χρήσεις. Αυτό αναμένεται να διευκολύνει την κατάρτιση χαρτών των στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς που διατρέχουν κίνδυνο . Οι φάσεις της INSPIRE, είναι τρείς: Προπαρασκευαστικές εργασίες (2004 - 2007). Μεταβατική Φάση (2007 - 2009) . Φάση Εφαρμογής (2009 - 2013).

Συμπερασματικά, παρά την ύπαρξη των συγκεκριμένων μέσων– μια μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό της Επιτροπής Πολιτισμού και Παιδείας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2007 κατέληξε στη διαπίστωση ότι «το ζήτημα της προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικούς κινδύνους δεν έχει ληφθεί κατάλληλα υπόψη ούτε στη νομοθεσία της ΕΕ ούτε στους εθνικούς νόμους, κανονισμούς ή άλλα έγγραφα, παρά μόνον σε λίγες χώρες». Αυτό συμβαίνει επειδή τα περισσότερα μέτρα έκτακτης ανάγκης στοχεύουν – εύλογα– στη σωτηρία ανθρώπων. Για αυτούς του λόγους ακολούθησε η ερευνητική μελέτη[110]«Protecting the Cultural Heritage from Natural Disasters», που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου το 2007 που εξήγαγε πολλά και σημαντικά αποτελέσματα για τις χώρες της Ευρώπης:

[110]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?file=16882 20(τελευταία επίσκεψη 19/2/2109)

Εικόνα[111] 25: το εγχειρίδιο « Protecting the Cultural Heritage from Natural Disasters»

Ένα από αυτά τα συμπεράσματα αποτελεί το γεγονός ότι σε πολύ σημαντικές καταστροφές, η απόκριση συντονίζεται συχνά από τις υπηρεσίες της αστυνομίας και της πυροσβεστικής, οι οποίες διαθέτουν ελάχιστη εμπειρογνωμοσύνη όσον αφορά την **προστασία πολιτιστικών στοιχείων.** Ακόμα, εξήγαγε το συμπέρασμα ότι τα ανθρώπινα σφάλματα στις πλημμύρες της Κεντρικής Ευρώπης το 2002 είχαν ως αποτέλεσμα μεγαλύτερη απώλεια πολιτιστικής κληρονομιάς από την απολύτως αναπόφευκτη.

Η μελέτη διαπίστωσε επίσης ότι δεν υπάρχουν αρκετές γνώσεις σχετικά με τις συγκεκριμένες συνέπειες της κλιματικής αλλαγής όσον αφορά την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς· αντίθετα, σε άλλους τομείς, υπάρχει πλήθος ερευνητικών σχεδίων.

Οι συντάκτες της μελέτης του 2007 συνέστησαν την ενίσχυση, ως οικονομικά αποδοτικού τρόπου, την παροχή έγκαιρων προειδοποιήσεων, την πρόβλεψη καταστροφών και τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Ειδικότερα, υπογράμμισαν την αναγκαιότητα παροχής καλά καταρτισμένου προσωπικού για τη διάσωση στοιχείων πολιτιστικής κληρονομιάς, ένας τομέας στον οποίο φαίνεται ότι η συνεργασία σε επίπεδο ΕΕ θα ήταν πολλά υποσχόμενη. Τέλος, διαπιστώθηκε ότι μόνον τα μεγάλα μουσεία ή οι μεγάλοι ιστορικοί χώροι απασχολούσαν ειδικούς για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης· για τους μικρότερους χώρους δεν υπήρχε ανάλογη πρόβλεψη. Οι συντάκτες της μελέτης υποστήριξαν, ακόμη, την ανάγκη για κατάρτιση κανόνων στην ΕΕ, οι οποίοι θα απαιτούν από όλα τα δημόσια ιδρύματα που είναι υπεύθυνα για εξαιρετικά πολύτιμα κτίρια και συλλογές (μουσεία, αρχεία, μνημεία κ.λπ.) να

[111]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/369029/IPOL-CULT_ET(2007)369029_EN.pdf(τελευταία επίσκεψη 19/2/2109)

γνωστοποιούν τα σχέδια ετοιμότητά τους για συμβάντα καταστροφών στις οικονομικές καταστάσεις που δημοσιεύουν.

12.3.Χρηματοδότηση[112] στη Έρευνα και την καινοτομία μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων

Η ΕΕ στηρίζει επί μακρόν την πολιτιστική κληρονομιά, στο πλαίσιο των ερευνητικών προγραμμάτων-πλαισίων της.

Σύμφωνα με την ανεξάρτητη ομάδα αξιολόγησης της Παγκόσμιας Τράπεζας (IEG), ο αναφερθείς αριθμός φυσικών καταστροφών παγκοσμίως αυξήθηκε ταχέως τις τελευταίες δεκαετίες, από λιγότερες από 100 το 1975 σε περισσότερες από 400 το 2005 (IEG Παγκόσμια Τράπεζα ,2007). Η IEG δηλώνει με προσοχή ότι ο «βαθμός στον οποίο η κλιματική αλλαγή, η οποία συμβάλλει στην αύξηση των φυσικών καταστροφών, συνέβαλε στην επίσπευση των συνεπειών των καταστροφών δεν έχει ακόμη κατανοηθεί επαρκώς». Όμως, η συνολική τάση της αύξησης των φυσικών καταστροφών είναι αρκούντως σαφής.

Από το 1984, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υλοποιεί μια σειρά πολυετών προγραμμάτων πλαισίου: FP1 (1984-1988), FP2 (1987-1991) , FP3 (1990-1994), FP4 (1994-1998), FP5 (1998-2002), FP6 (2002-2006) ,FP7(ΕΣΠΑ) (2007-2013) ,FP8 "Horizon 2020" (2014-2020).

Τα προγράμματα-πλαίσιο είναι κύρια χρηματοδοτικά εργαλεία μέσω των οποίων η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστηρίζει την έρευνα και την ανάπτυξη δραστηριοτήτων που καλύπτουν σχεδόν όλα τα επιστημονικά πεδία[113]. Στην προσπάθεια της, μάλιστα, να συμμετάσχει αποτελεσματικά στη διαχείριση καταστροφών που απειλούν την πολιτιστική κληρονομιά , παρέχει οικονομική στήριξη σε αριθμό ερευνητικών προγραμμάτων. Αυτό, ξεκίνησε με κάποια ερευνητικά έργα στα πλαίσια του FP5 αλλά, συστηματοποιήθηκε από το FP6 και έπειτα, αφού είχαν προηγηθεί συναντήσεις διεθνών οργανισμών , υπογραφές συμβάσεων , όπως είδαμε και παραπάνω για τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και εν γένει των φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών τόσο στις κοινωνίες όσο και στην Π.Κ.

Έχοντας υπογράψει διεθνείς συμβάσεις και έχοντας παρευρεθεί σε αυτές τις διεθνείς συναντήσεις, η ΕΕ μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, προσπάθησε να υιοθετήσει τους στόχους των διεθνών συμβάσεων (Κιότο, Hyogo, Sendai, κλπ), στις προσκλήσεις της προς το

[112]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52014DC047 7 (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

[113] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.cordis.eu(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

ερευνητικό και επιστημονικό κοινό, για εκπόνηση σχετικών με το θέμα, έργων που χρηματοδοτεί .

Τα ερευνητικά προγράμματα αφορούσαν σε ενεργοποίηση μηχανισμών για την αποφυγή ή το μετριασμό των επιπτώσεων φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών, μεθόδους προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς από διάφορους απειλητικούς παράγοντες, εργαλεία για χαρτογράφηση, παρακολούθηση και πρόβλεψη καταστροφών, μελέτες για τις επιπτώσεις τους , προτάσεις για πιθανά προληπτικά μέτρα και μεθόδους ανάκαμψης.

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας μόνο ενδεικτικά μπορούμε να αναφερθούμε σε κάποια από αυτά τα ερευνητικά έργα.:

<u>Έργα 5ου FP(1998-2002)</u> :

Στο πλαίσιο[114] FP5 (1999-2002), η δράση «Η πόλη του μέλλοντος και η πολιτιστική κληρονομιά», αποσκοπούσε , μεταξύ άλλων, στην «προστασία, διατήρηση και ενίσχυση της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς». 29 ερευνητικά προγράμματα, καθώς και δύο κοινές πρωτοβουλίες και δύο δίκτυα, βασίστηκαν σε αυτό το θέμα, μεταξύ 1999 και 2002. Μια σειρά από προτεραιότητες είχαν τεθεί: εκτίμηση των ζημιών για την πολιτιστική κληρονομιά· καινοτόμες στρατηγικές διατήρησης , καλύτερη ενσωμάτωση της πολιτιστικής κληρονομιάς στην το αστικό τοπίο. Τα έργα που υλοποιήθηκαν εστίασαν προς την κατεύθυνση αυτών των προτεραιοτήτων προκειμένου να εκπονηθούν σχέδια για την πρόληψη της επιδείνωσης της κατάστασης διατήρησης των πολιτιστικών αγαθών, πχ λόγω μικροβιακών παραγόντων, σε ασφαλείς μεθόδους για την αξιολόγηση της ζημιάς που προκαλείται στην κινητή και ακίνητη πολιτιστική κληρονομιά , σε μέτρα προληπτικής συντήρησης για εκθέματα που στεγάζονται σε μουσεία και εκκλησίες, καθώς και σε προτάσεις για την βελτίωση της των συνθηκών αποθήκευσης.

Ένα από αυτά τα προγράμματα , ήταν **το ARCCHIP project workshops,** στο οποίο μελετήθηκε η ευπάθεια της πολιτιστικής κληρονομιάς σε φυσικές καταστροφές και παρόμοιες απειλές, ενώ αποκάλυψε παραδείγματα ορθών και κακών πρακτικών. Ένα από τα συμπεράσματα που προέκυψαν αφορούσε στην σοβαρές επιπτώσεις της αλλαγής του κλίματος στην πολιτιστική κληρονομιά καθώς και στην αύξηση της συχνότητα εμφάνισης ορισμένων επιβλαβών φαινομένων όπως ανεμοθύελλες, πλημμύρες και κατολισθήσεις.

[114] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
https://www.si.edu/mci/downloads/CHRESP%202008/Cultural%20Heritage_Volume1_20081105_web.pdf(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

Το **IRMA-SPONGE Umbrella Program**[115]**(2002),** ενσωμάτωσε 13 ερευνητικά προγράμματα. Συνεργάστηκαν πάνω από 30 οργανισμοί από 6 χώρες .Αναπτύχθηκαν μεθοδολογίες και εργαλεία για την αξιολόγηση των επιπτώσεων μιας πιθανής πλημμύρας στο υπό μελέτη πολιτιστικό απόθεμα, προτάθηκαν μέτρα μείωσης του κινδύνου πλημμύρας και σενάρια χρήσης γης καθώς και τρόποι αντιμετώπισης της κλιματικής αλλαγής.

Έργα 6ου FP(2002-2006):

Πάνω από εκατό έργα ερευνητικά προγράμματα έχουν ολοκληρωθεί στα πλαίσια του 6ου ΚΠΣ που έλαβε χώρα την **χρονική περίοδο 2002-2006** . Καλύπτουν προβλήματα από πλημμύρες, κατολισθήσεις, σεισμούς, τσουνάμι, δασικές πυρκαγιές, χιονοστιβάδες, ηφαίστεια και καταστάσεις πολλαπλών κινδύνων. Ένα από τα προγράμματα που εκπονήθηκε στα πλαίσια του FP6 ήταν το

CULT-STRAT[116] 2004-2007 : Έχοντας διαπιστωθεί από την επιστημονική κοινότητα ότι η **ατμοσφαιρική ρύπανση** είναι μόνο μία από τις απειλές για τα μνημεία, το συγκεκριμένο ερευνητικό έργο είχε ως στόχο να απαντηθούν ερωτήματα σχετικά με την έκταση των ζημιών σε κτίρια και γλυπτά από την ατμοσφαιρική ρύπανση , το κόστος που απαιτείται για διαδικασίες συντήρησης, τις προληπτικές ενέργειες που πρέπει να εφαρμόζονται και την ενσωμάτωση γνώσεων που παρήχθησαν από προηγούμενες έρευνες και πληροφορίες σε ένα εγχειρίδιο αναφοράς. Έτσι, αξιολογήθηκαν υπάρχουσες συστάσεις για τη μείωση των ρύπων σε περιοχές πολιτιστικού ενδιαφέροντος και υιοθετήθηκαν διαδικασίες που στόχο είχαν την επίτευξη των τιμών-στόχων των ρύπων για ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων τους στα πολιτιστικά αγαθά των περιοχών που μελετήθηκαν. Επιπλέον, αναπτύχθηκαν οι μεθοδολογίες για την εκτίμηση κινδύνου σε διάφορες γεωγραφικές κλίμακες.

Για την Κλιματική αλλαγή

Noah's Ark[117]**, 2004-2009:** Η κλιματική αλλαγή, όπως συζητήθηκε και παραπάνω, αποτελεί ύψιστης σημασίας θέμα στη διεθνή ατζέντα. Το πρόγραμμα NOAH'S ARK μελέτησε για πρώτη φορά, τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στην ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά . Ακόμα, χαρτογράφησε τις περιοχές όπου μνημεία, κτήρια και πολιτιστικοί τόποι διατρέχουν το μεγαλύτερο κίνδυνο μελλοντικής καταστροφής, παραδείγματος χάριν, λόγω των αλλαγών των

[115]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση :www.irmasponge.org (τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
[116]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση :https://cordis.europa.eu/project/rcn/73914/reporting/en (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
[117]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://noahsark.isac.cnr.it/overview.php(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

βροχοπτώσεων ή των ακραίων κλιματολογικών συμβάντων. Στόχος του ερευνητικού αυτού έργου ήταν η εξαγωγή συμπερασμάτων για τους τρόπους προστασίας αυτών και η παροχή οδηγιών για πρόληψη , μετριασμό των επιπτώσεων αλλά και αποκατάσταση ζημιών σε περιπτώσεις που το γεγονός δεν αποφευχθεί. Η έκβαση αυτής της έρευνας αποτελεί ένα σύνολο οδηγιών μετριασμού και προσαρμογής, που αφορά σε μνημεία και πολιτιστικά αγαθά γενικώς , ανάλογα με το είδος και το υλικό κατασκευής τους .

"What our project reveals is how much work there is to be done on the impact of climate change on cultural heritage" insisted Sabbioni. She hopes NOAH'S ARK is building the foundations for future research. "Cultural heritage is part of our identity in Europe, and must be preserved in the future. There has been a huge amount of research on the deterioration of buildings and materials in the present and in the past, but there will be serious new challenges in the future. We have a duty to arm conservators with the information they need to face them." on sustainable development, climate change and cultural heritage, is titled 'The Atlas of Climate Change Impact on European Cultural Heritage Scientific Analysis and Management Strategies».

Είναι ενδιαφέρον να παρατεθούν όσα πραγματοποιήθηκαν, στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος[118]:

Προσδιορισμός μετεωρολογικών παραμέτρων κρίσιμων για το δομημένο πολιτιστικό περιβάλλον·

Πρόβλεψη και περιγραφή, βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας, των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής στα ευρωπαϊκά μνημεία τα επόμενα εκατό χρόνια.

Ανάπτυξη στρατηγικών μετριασμού και προσαρμογής για ιστορικά κτίρια και τοποθεσίες, μνημεία, υλικά που είναι πιθανό να επηρεάζονται από τις αλλαγές στο κλίμα και τις καταστροφές που σχετίζονται με αυτές.

Παροχή βοήθειας από ηλεκτρονικές πηγές πληροφόρησης και εργαλεία σε διαχειριστές πολιτιστικού αποθέματος ώστε να γίνει αξιολόγηση των απειλών, προσομοιώνοντας σε μελλοντικά σενάρια και μοντελοποιώντας τις επιπτώσεις των διαφόρων στρατηγικών.

Προετοιμασία προτάσεων προς τους φορείς χάραξης πολιτικής και νομοθέτες μέσω των δραστηριοτήτων της Συμβουλευτικής Επιτροπής που συστάθηκε ως μέρος του έργου.

Μοντελοποίηση μελλοντικών επιπέδων ατμοσφαιρικής ρύπανσης και επιπτώσεων σε κτίρια και μνημεία.

[118]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:https://cordis.europa.eu/result/rcn/47770_en.html(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).

Ορισμένοι ρύποι, όπως το διοξείδιο του θείου, παρατηρήθηκε να μειώνονται λόγω αποτελεσματικών στρατηγικών. Ωστόσο, σωματίδια με υψηλή περιεκτικότητα σε οργανικά και θρεπτικά συστατικά αυξήθηκαν. Σε συνδυασμό με αλλαγές στη θερμοκρασία και τις βροχοπτώσεις, εξήχθη το συμπέρασμα ότι αυτό θα μπορούσε να αλλάξει τον τρόπο που βιολογικοί παράγοντες φθοράς (λειχήνες, βακτήρια μύκητες) θα επιδράσουν στην επιφάνεια των κτιρίων και μνημείων .Το έργο ασχολήθηκε ακόμα με το πώς διαφορετικά υλικά επηρεάζονται από διαφορετικούς παράγοντες, με τη χρήση σεναρίων .Το Ξύλο, για παράδειγμα επηρεάζεται ιδιαίτερα από απότομες μεταβολές της σχετικής υγρασίας και θερμοκρασίας. Τα μέταλλα όπως σίδηρος, ο χάλυβας και ο χαλκός είναι ευάλωτα στη διάβρωση. Οι εκτιμήσεις των βλαβών μεταφράστηκαν σε χάρτες επικινδυνότητας με το είδος του κινδύνου που είναι πιο διαδεδομένο σε κάθε περιοχή.

Μελετήθηκαν: σχετική υγρασία, αριθμός των ημερών με υψηλή ταχύτητα ανέμου, προβλέψεις των βαρέων περιστατικών βροχοπτώσεων και θύελλες για τρεις χρονικές περιόδους: 1961-1990, 2010-2039, 2070-2099 . Οργανωθήκαν βάσεις δεδομένων. Η Επίδραση της ταχύτητας ανέμου σε κτίρια, μέσω δημιουργίας μαθηματικών μοντέλων (πώς οι άνεμοι δημιουργούν διαφορές πίεσης σε κτήρια με διαφορετικά σχήματα), ώστε να εκτιμηθεί το είδος των κτιρίων που είναι ευάλωτα σε φθορές. Τα αποτελέσματα της έρευνας οδήγησαν σε μέτρα μετριασμού και προσαρμογής, στοχευμένα ανά είδος μνημείου και οικοδομικού υλικού.

<u>Για πλημμύρες</u>:

Το CHEF(2007-), επικεντρώθηκε σε πλημμύρες που έχουν επιπτώσεις στην πολιτιστική κληρονομιά[119]. Η έρευνα βασίστηκε σε προηγούμενες μελέτες και ερευνητικά έργα σχετικά με τις συνέπειες των πλημμυρών στην πολιτιστική κληρονομιά. Το έργο CHEF ασχολήθηκε με την σταθερότητα κατασκευών, και τις επιδράσεις της υγρασίας σε αυτές, τις αλλαγές των συνθηκών του υπεδάφους, την αποκατάσταση κινητών αντικειμένων που επλήγησαν από πλημμύρα κλπ. Εκτός από τη συλλογή τεχνικών πληροφοριών σχετικά με κατασκευές και φθορές από πλημμύρες, πραγματοποιήθηκαν συνεντεύξεις με ενδιαφερόμενους και υπεύθυνους χάραξης πολιτικής σε Π.Ι . Αναπτύχτηκε πολύπλοκο σύστημα προστασίας που καλύπτει την όλη διαδικασία: **εκτίμηση κινδύνου, εκτίμηση ζημιών, προληπτικά μέτρα (μακροπρόθεσμα και βραχυπρόθεσμα) και τέλος, ενασχόληση με τις συνέπειες μετά την**

[119]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/281393316_Information_support_systems_for_cultural_heritage_protection_against_flooding/fulltext/57a9c38408aece739f2fee89/281393316_Information_support_systems_for_cultural_heritage_protection_against_flooding.pdf?origin=publication_detail(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).

καταστροφή. Καθώς η περιοχή που καλύπτεται είναι ευρεία και οι διαδικασίες αυτές είναι αρκετά πολύπλοκες, απαιτήθηκαν κάποια εξελιγμένα σύγχρονα εργαλεία για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Η έρευνα επικεντρώθηκε σε ένα πολυμετρικό σύστημα για να επιτευχθεί η μέγιστη αποτελεσματικότητα: GIS, οντολογικοί χάρτες , λογισμικό ανοιχτού κώδικα κ.α. Η γεωγραφική τοποθέτηση των αντικειμένων πολιτιστικής κληρονομιάς σε σχέση με τις ζώνες πλημμυρών αποτέλεσε την αφετηρία της αξιολόγησης των κινδύνων. Όλα τα δεδομένα που υπήρχαν ήδη, συνδυάστηκαν**.** Δημιουργήθηκε μια εφαρμογή web όπου οι χρήστες μπορούν εύκολα να εντοπίσουν το κτίριο σύμφωνα με την διεύθυνση και να δουν τη σχέση του με ζώνες πλημμυρών. Η αρχική βάση δεδομένων διατηρείται ανοιχτή για περαιτέρω σύνδεση με άλλα δεδομένα.

Το έργο **"Management of Natural and Technological Risks" under the JRC Enlargement action** ασχολήθηκε με έρευνες για πρακτικές χαρτογράφησης κινδύνων και πολιτικής αντιμετώπισης τους σε πολλές χώρες της Κεντρικής Ευρώπης. Με τη βοήθεια ενός ερωτηματολογίου, η έρευνα επικεντρώθηκε σε διάφορους κινδύνους, συμπεριλαμβανομένων των κατολισθήσεων. Αποδείχθηκε ότι οι ερωτηθέντες είχαν μικρότερο ενδιαφέρον για την έκθεση της πολιτιστικής κληρονομιάς σε κίνδυνο κατολισθήσεων από ό, τι αντικείμενα ιδιωτικής περιουσίας ή υποδομών.

Το FLOODsite[120]**,** κάλυψε τις φυσικές, περιβαλλοντικές, οικολογικές και κοινωνικοοικονομικές πτυχές των πλημμυρών από τους ποταμούς και τη θάλασσα. Η διαχείριση του κινδύνου πλημμυρών κατέληξε μέσω του έργου σε μια διαδικασία που περιλαμβάνει πρόληψη των πλημμυρών , μέτρα μετριασμού και ετοιμότητας. Στο έργο αυτό, εξετάστηκε ακόμη η περίπτωση όπου οι πλημμύρες αποτελούν διασυνοριακές υποθέσεις. Η έρευνα επικεντρώθηκε σε πιλοτικές εφαρμογές σε ποταμούς, εκβολές και παράκτιες περιοχές στο Βέλγιο, την Τσεχία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ουγγαρία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, την Ισπανία, και το Ηνωμένο Βασίλειο.

<u>Για πυρκαγιές</u>

Το COST Action[121] **C17** (2002-2006) «"Fire Loss to Historic Buildings" αφορά σε έρευνα σχετικά με τις επιπτώσεις των πυρκαγιών στην πολιτιστική κληρονομιά και στο μετριασμό των επιπτώσεων (Built Heritage: Fire Loss to Historic Buildings). Σε αυτό το ερευνητικό πρόγραμμα μελετήθηκαν η ευπάθεια ιστορικών κτιρίων σε φωτιά , η εκτίμηση κινδύνου οι μεθοδολογίες

[120]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.floodsite.net/html/executive_summary_el.htm(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
[121]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.fireriskheritage.net/wp-content/uploads/CDbooklet.pdf(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).

πρόληψης από πυρκαγιά και εξάπλωση πυρκαγιάς , η ανίχνευση και καταστολή ,η κατάρτιση και εκπαίδευση του προσωπικού και τέλος η ασφάλεια προσωπικού και επισκεπτών.

Για σεισμούς :

Το Έργο PROHITECH[122](Protection of cultural heritage against earthquakes, 2004-2008 είχε ως θέμα έρευνας την αντισεισμική προστασία ιστορικών κτηρίων και μνημειακά συνόλων , με αναστρέψιμες μικτές τεχνολογίες στις υφιστάμενες κατασκευές. Στα αποτελέσματα δόθηκαν χρήσιμες κατευθυντήριες γραμμές και εργαλεία αξιολόγησης σεισμικού κινδύνου.

FP7 (ΕΣΠΑ) (2007-2013).

Το FP7 αφιερώνει πολλές ερευνητικές περιοχές σε φυσικούς κινδύνους συμπεριλαμβανομένου αυτού της αλλαγής του κλίματος. Τα ερευνητικά έργα επικεντρώθηκαν σε μοντέλα για την πρόληψη καταστροφών κτηρίων πολιτιστικής κληρονομιάς και μνημείων. Στόχος ήταν η ενίσχυση της ικανότητας των φορέων της Πολιτικής Προστασίας να κατανοήσουν θέματα που αφορούν στην πρόληψη, τον μετριασμό των καταστροφικών επιπτώσεων στην πολιτιστική κληρονομιά και κατανόηση της στρατηγικής για τη μείωση των κινδύνων καταστροφών (για πρόληψη και ανθεκτικότητα), σύμφωνα με τις αρχές της Sendai Framework , καθώς και η αύξηση της συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών για λόγους προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Για πυρκαγιές

Το FIRESENSE[123] **2009-2013:** *Fire Detection and Management through a Multi-Sensor Network for the Protection of Cultural Heritage Areas from the Risk of Fire and Extreme Weather Conditions"(2009- 2013*), αποτέλεσε ερευνητικό πρόγραμμα της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο FP7, για το περιβάλλον (συμπεριλαμβανομένης της κλιματικής αλλαγής). Μία από τις κύριες αιτίες της καταστροφής της αρχαιολογικής και πολιτιστικής κληρονομιάς, ειδικά στην περιοχή της Μεσογείου, είναι οι πυρκαγιές. Αυτοί οι τόποι συνήθως περιβάλλονται από παλιά και αξιόλογη βλάστηση ή βρίσκονται κοντά σε δασικές περιοχές. Η αύξηση των εποχιακών θερμοκρασιακών τιμών προκάλεσε έκρηξη του αριθμού των αυτο-αναφλεγμένων πυρκαγιών σε δασικές περιοχές, οι οποίες μεγάλωσαν από ανέμους που τροφοδοτούνταν από ξηρή

[122]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://cordis.europa.eu/result/rcn/51903_en.html (τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
[123] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://cordis.europa.eu/result/rcn/143051_en.html (τελευταία επίσκεψη 22/2/2019).

βλάστηση . Ακραία καιρικά φαινόμενα, όπως καταιγίδες ή πλημμύρες επίσης ενέχουν μεγάλους κινδύνους για αυτές τις περιοχές.

Μέσω του Firesense αναπτύχθηκαν:

Αυτόματο σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης με ενσωμάτωση πολλαπλών αισθητήρων για παρακολούθηση περιοχών αρχαιολογικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος για κίνδυνο πυρκαγιάς και ακραίων καιρικών συνθηκών. Το σύστημα ενσωματώνει διάφορους αισθητήρες, συμπεριλαμβανομένων καμερών , υπέρυθρων καμερών σε διαφορετικές κυματικές δέσμες, αισθητήρες υπερύθρων, ένα δίκτυο ασύρματων αισθητήρων(αισθητήρες θερμοκρασίας και υγρασίας), και τοπικούς μετεωρολογικούς σταθμούς στις περιοχές μελέτης.

Τα σήματα και οι μετρήσεις που συλλέγονται από αυτούς τους αισθητήρες μεταδίδονται στο κέντρο ελέγχου, το οποίο είναι ικανό να παράγει αυτόματα προειδοποιητικά σήματα για την ανίχνευση καπνού/φλόγας, ακόμα και αν η άνοδος της θερμοκρασίας είναι απότομη. Επιπλέον στοιχεία δίνονται , από τις επίσημες μετεωρολογικές υπηρεσίες, καθώς και από τους τοπικούς μετεωρολογικούς σταθμούς, που μπορούν να οδηγήσουν σε προειδοποιήσεις για περίπτωση ακραίων καιρικών συνθηκών. Η διασύνδεση του κέντρου ελέγχου επιτρέπει την παρακολούθηση του χώρου μέσα από τις κάμερες, χάρτες της περιοχής με πολλαπλά στρώματα, παροχή βίντεο και στατιστικών στοιχείων.

Επιπλέον, το σύστημα μπορεί να υπολογίσει τη διάδοση της φωτιάς βασιζόμενο σε μοντέλα,τοπικές καιρικές συνθήκες και μορφολογίας του εδάφους. Η διάδοση φωτιάς εκτιμώμενη είναι ορατή σε μια διασύνδεση 3D με βάση το Google Earth. Αυτές οι πληροφορίες είναι εξαιρετικά πολύτιμες για την αποτελεσματική διαχείριση φωτιάς από πυροσβεστικές δυνάμεις.

Εξετάστηκαν πέντε περιοχές της Μεσογείου μεταξύ αυτών και στην Ελλάδα, στο ιερό των Καβείρων στην Θήβα. Πολυάριθμες δοκιμές με ελεγχόμενη φωτιά οργανώθηκαν σε διάφορες τοποθεσίες, για να αξιολογούν οι λειτουργίες και η απόδοση του συστήματος.

Μένει να διερευνηθεί, πόσο, τα ερευνητικά αποτελέσματα του προγράμματος αυτού, στο οποίο συμμετείχε και η Ελλάδα, έχουν υιοθετηθεί από πολιτιστικούς χώρους στη χώρα μας.

Ένα πολύτιμο και προσιτό (αν και δεν είναι δωρεάν) προϊόν, είναι αυτό του άτλαντα της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεων της στην ευρωπαϊκή πολιτιστική κληρονομιά που προέκυψε από το πρόγραμμα[124]**Climate for Culture(2009–2014)** και χρηματοδοτήθηκε από την ΕΕ. Το εν λόγω πρόγραμμα ασχολήθηκε με προσομοιώσεις πιθανών επιπτώσεων της

[124]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.climateforculture.eu/index.php?inhalt=furtherresources.projectresults (τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

κλιματικής αλλαγής σε τοποθεσίες πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη. Το λογισμικό που δημιουργήθηκε παρέχει διάφορα εργαλεία χρήσης όπως αυτό της αξιολόγησης της ευπάθειας ενός μνημείου και την εξαγωγή συμπερασμάτων σχετικά με μέτρα προσαρμοστικότητας που πρέπει να ληφθούν.

Στο πλαίσιο του έβδομου προγράμματος-πλαισίου για την έρευνα και την τεχνολογική ανάπτυξη, επενδύθηκαν 100 εκατ. ευρώ περίπου σε έργα που αφορούν βασικές πτυχές της **προστασίας, της διατήρησης και της ενίσχυσης της πολιτιστικής κληρονομιάς**, καλύπτοντας επίσης πολιτιστικές ανταλλαγές, μουσεία, ταυτότητες και γλωσσική πολυμορφία, πολιτιστικά τοπία και ειδικές ερευνητικές υποδομές

FP8, HORIZON 2014-2020

Το χρηματοδοτικό πρόγραμμα **«Δημιουργική Ευρώπη»** θα διεκπεραιωθεί από το 2014 έως το 2020

Ο μηχανισμός αυτός περιλαμβάνει εκτιμήσεις κινδύνων και σχεδιασμό, βελτίωση της συλλογής δεδομένων και γνώσεων, ανταλλαγή ορθών πρακτικών, ανάπτυξη ελάχιστων προδιαγραφών για την πρόληψη καταστροφών και ανάπτυξη της ανθεκτικότητας στις καταστροφές μέσα από την ενσωμάτωση της διαχείρισης του κινδύνου καταστροφών σε άλλους τομείς πολιτικής, όπως η προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή, η συνοχή, η ανάπτυξη, η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, η στρατηγική εσωτερικής ασφάλειας και οι πρωτοβουλίες στους τομείς της έρευνας, της υγείας, της πυρηνικής ασφάλειας και της ασφάλισης (Ε.Ε., 2014).

Ο «Ορίζοντας 2020»[125] είναι το νέο πρόγραμμα-πλαίσιο της ΕΕ για την έρευνα και την καινοτομία, με σχεδόν 80 δισ. ευρώ διαθέσιμα από το 2014 έως το 2020. Θα ενισχύσει περαιτέρω τη θέση της ΕΕ στον τομέα της διατήρησης, της αποκατάστασης και της αξιοποίησης της πολιτιστικής κληρονομιάς, με την υποστήριξη της συνεργασίας μεταξύ ερευνητών . Οι ευκαιρίες έρευνας και καινοτομίας που σχετίζονται με την πολιτιστική κληρονομιά θα είναι διαθέσιμες και στους τρεις πυλώνες του προγράμματος: επιστημονική αριστεία, βιομηχανική υπεροχή και κοινωνικές προκλήσεις. Η ΕΕ θα στηρίξει την εφαρμογή της επιστήμης αιχμής στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ανάπτυξη πιο συμμετοχικών ερμηνειών του παρελθόντος καθώς και νέες μεθόδους διάδοσης και ανταλλαγής γνώσεων. Ο ευρωπαϊκός χάρτης πορείας για τις ερευνητικές υποδομές δίνει

[125] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_EL_KI0213413ELN.pdf (τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

προτεραιότητα στη δημιουργία νέας ευρωπαϊκής ψηφιακής υποδομής έρευνας για τις τέχνες και τις ανθρωπιστικές επιστήμες.

Οι δραστηριότητες έρευνας και καινοτομίας θα εξετάσουν, μεταξύ άλλων, στρατηγικές, μεθοδολογίες και εργαλεία που απαιτούνται για την ενεργοποίηση μιας δυναμικής και βιώσιμης πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ευρώπη για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής και των φυσικών κινδύνων και καταστροφών. Θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στις συγκλίνουσες τεχνολογίες και στην πολυεπιστημονική έρευνα και καινοτομία των μεθοδολογιών, των προϊόντων και των υπηρεσιών στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς . Θα αναφερθούμε σε δυο ακόμα προγράμματα που εκτελούνται ήδη από το 2017.

Το « **Archaeology, Coast and Climate Change, ALERT 2017**)[126] το όποιο επικεντρώνεται στην κλιματική αλλαγή και στις απειλές κατά της πολιτιστικής κληρονομιάς στην Βρετάνη, στην Κάτω Νορμανδία, στο Pasde Loire στη Γαλλία, και στη Γαλικία της Ισπανίας. Το έργο αυτό δημιούργησε μια μεθοδολογία για αξιολογήσεις κινδύνων σε παράκτιες περιοχές με πολιτιστική κληρονομιά, προσφέροντας ένα ισχυρό παράδειγμα δεδομένων συλλογής και επεξεργασίας εκτιμήσεων τρωτότητας.

Το STORM[127] – "Safeguarding Cultural Heritage through Technical and Organizational Resources Management" το οποίο χρηματοδοτείται από το ευρωπαϊκό πρόγραμμα HORIZON 2020 και είναι ένα από τα δύο έργα που προκρίθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση μετά από την υποβολή 42 συνολικά προτάσεων. Το δεύτερο έργο που προκρίθηκε είναι το HERACLES («Heritage Resilience Against CLimate Events on Site» – «Ανθεκτικότητα της Πολιτιστικής Κληρονομιάς ενάντια στα κλιματικά γεγονότα στον συγκεκριμένο χώρο») .

Το STORM προτείνει μία σειρά καινοτόμων προγνωστικών μοντέλων και βελτιωμένων, μη επεμβατικών και μη καταστρεπτικών εποπτικών και διαγνωστικών μεθόδων, με στόχο την αποτελεσματική πρόβλεψη περιβαλλοντικών αλλαγών και την αποκάλυψη των κινδύνων και των συνθηκών που μπορούν να προκαλέσουν καταστροφές σε μνημεία της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Επιπλέον, το STORM προσδιορίζει πώς επηρεάζονται οι ευπαθείς κατασκευές, τα κτίρια και τα υλικά από διαφορετικά ακραία καιρικά φαινόμενα και ταυτίζει τις απειλές που σχετίζονται με τις κλιματικές συνθήκες που χαρακτηρίζουν τα φαινόμενα αυτά. Παράλληλα, προσφέρει

[126]Διαθέσιμες πληροφορίες στην ηλ.διεύθυνση: https://www.cambridge.org/core/journals/american-antiquity/article/international-approaches-to-climate-change-and-cultural-heritage/0F0B8408889E4A12817FB922397C6ED8/core-reader(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

[127]Διαθέσιμες πληροφορίες στην ηλ.διεύθυνση: http://www.storm-project.eu/gr/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%BF/(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

βελτιωμένες, αποτελεσματικές στρατηγικές, τεχνολογίες και συστήματα προσαρμογής και μετριασμού των καταστροφών. Στο STORM συμμετέχει και η Ελλάδα.

13.Ελλάδα-Πολιτιστική κληρονομιά και Προστασία

Το ενδιαφέρον των Ελλήνων για την πολιτιστική τους κληρονομιά και η ανησυχία τους για την τύχη των στοιχείων αυτής, εμφανίζεται συνεχής και αδιάκοπη και προ της συστάσεως του νεότερου Ελληνικού Κράτους (Παπαπετρόπουλος,2006, 38).

Στα 1807 ο Αδαμάντιος Κοραής, οργισμένος από τη σύληση των χειρογράφων της Πάτμου και άλλων νησιών του Αιγαίου από τον Άγγλο περιηγητή Clarke, σε υπόμνημά του προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο υπογράμμιζε ότι «μήτε χαρίζομεν, μήτε πωλούμεν πλέον τα προγονικά κτήματα» και εισηγείτο την ίδρυση (Παπαπετρόπουλος, 2006, 38) Ελληνικού Μουσείου. Λίγα χρόνια αργότερα, το Σεπτέμβριο του 1813, θα ιδρυθεί στην τουρκοκρατούμενη Αθήνα η «Φιλόμουσος Εταιρεία». Μία από τις κύριες αρμοδιότητές της ήταν «η επιμέλεια των εν Αθήναις και απανταχού της Ελλάδος αρχαιοτήτων».

Κατά την Επανάσταση, έντονο και συγκινητικό, μάλιστα, ενδιαφέρον για τη διαφύλαξη των αρχαιοτήτων εκφράζεται από αρκετούς αγωνιστές, με συχνότερα αναφερόμενο παράδειγμα την πρωτοβουλία που τοποθετείται στα 1822 και αποδίδεται στο μετέπειτα Έφορο Αρχαιοτήτων Κυριάκο Πιττάκη να δοθούν βόλια στους Τούρκους πολιορκημένους της Ακρόπολης για να παύσουν να καταστρέφουν τα μνημεία, χρησιμοποιώντας τους περιμολυβδωμένους συνδέσμους τους.

Το 1825, Γρηγόριος Δικαίος (Παπαφλέσσας) ως Υπουργός Εσωτερικών και Αστυνομίας της Προσωρινής Διοίκησης της Ελλάδος εξέδωσε διάταγμα για τα «Χρέη και τα Δικαιώματα του Εφόρου της Παιδείας» και κάλεσε τις τοπικές αρχές και τους δασκάλους να συγκεντρώσουν και να εναποθηκεύσουν τις αρχαιότητες στα σχολεία, με την εξής χαρακτηριστική αιτιολογία: «…διά ν’ αποκτήση, με τον καιρόν, παν σχολείον το Μουσείον του, πράγμα αναγκαιότατο δια την ιστορίαν, δια την ανακάλυψη των αρχαίων ονομασιών των πόλεων και των τόπων, δια την γνώρισιν της δεξιότητος των προγόνων μας, και διά την υπόληψιν την οποίαν δικαίως έχουσιν εις τα τοιαύτα σοφά της Ευρώπης έθνη, οι οποίοι μας μέμφονται, διότι τα χαρίζομεν ή τα πωλούμεν αντί μικρού τιμήματος εις τους θαμίζοντας εις την Ελλάδα περιηγητάς των». (Βουδούρη, 2003, 11).

Λίγους μήνες αργότερα, ο Γενικός Γραμματέας της Προσωρινής Διοίκησης Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, σε επίσημη διαμαρτυρία του για την αρπαγή αρχαιοτήτων από Ολλανδούς

στη Μήλο, αναφέρει τα εξής: «Εάν οι αρχαιότητες αι ευρισκόμεναι εις την κλασσικήν της Ελλάδος γην τιμώνται παραπολύ εις όλα τα έθνη, το έθνος το οποίον χύνει καθ' εκάστην ποταμούς αιμάτων, δια ν' αποκτήση αυτά πάλιν διά των όπλων… έχει αναμφιβόλως επ' αυτάς ιερώτατα και αναμφισβήτητα δικαιώματα».

Την ίδια περίοδο, έλαβε χώρα και το περιστατικό που διηγείται ο αγωνιστής της επαναστάσεως Μακρυγιάννης, το οποίο αποτυπώνεται γλαφυρά στα απομνημονεύματά του και καταδεικνύει το ενδιαφέρον των αγωνιστών του 1821 για την πολιτιστική κληρονομιά. «*Είχα δύο αγάλματα περίφημα. Μία γυναίκα και ένα βασιλόπουλο, ατόφια-φαίνονταν οι φλέβες τόση εντέλεια είχαν. Όταν χάλασαν τον Πόρον, ταχαν πάρη κάτι στρατιώτες και εις το Άργος θα τα πουλούσαν κάτι Ευρωπαίων, χίλια τάλαρα γύρευαν. Αντέσα κι εγώ εκεί πέρναγα, πήρα τους στρατιώτες, τους μίλησα. Αυτά και δέκα χιλιάδες τάλαρα να σας δώσουν, να μην το καταδεχτείτε να βγουν από την πατρίδα μας. Δι΄αυτά πολεμήσαμε. Βγάζω και τους δίνω τριακόσια πενήντα τάλαρα και όταν φιλιωθούμε με τον κυβερνήτη (ότι τρωγόμαστε) τα δίνω και σας δίνω ότι ζητήσετε, δια να μείνουν εις την πατρίδα απάνου και τάχα κρυμμένα. Τότε με την αναφορά μου τα πρόσφερα του Βασιλέως να χρησιμέψουν δια την πατρίδαν».*

Από τις πρώτες δεκαετίες της σύστασης του Ελληνικού Κράτους η πολιτιστική κληρονομία της Αρχαίας Ελλάδας υπήρξε ο συνεκτικός ιστός πάνω στον οποίο στηρίχθηκε η νέα ελληνική ταυτότητα (Δρόσου, 1996, 116) .

13.1.Η πρώτη νομοθετική προστασία

Η συστηματική ρύθμιση των θεμάτων της αρχαιολογικής υπηρεσίας, των αρχαιοτήτων και των μουσείων γίνεται για πρώτη φορά με το νόμο της αντιβασιλείας 10/22.5.1834 «περί των επιστημονικών ανακαλύψεων και τεχνολογικών συλλογών, περί ανακαλύψεως και διατηρήσεως των αρχαιοτήτων και της χρήσεως αυτών»[128].

Με το νόμο αυτό οργανώθηκε Αρχαιολογική Υπηρεσία και ρυθμίστηκαν θέματα σχετικά με τις αρχαιότητες και ζητήματα επ' αυτών ιδιοκτησίας Κράτους και ιδιωτών. Ως «αρχαιότητες» κατά τους ορισμούς του παραπάνω νομοθετήματος, νοούνταν τα έργα γλυπτικής και αρχιτεκτονικής των προγόνων του Ελληνικού λαού, αλλά και οι «όγκοι λελαξευμένων μαρμάρων ή πετρών

[128]ΦΕΚ Α΄22/22.5.1834. Επισημαίνεται ότι το εν λόγω νομοθέτημα έχει τον τύπο διατάγματος, τύπο τον οποίο περιβάλλονταν αναγκαστικά οι νόμοι σε καθεστώς απόλυτης μοναρχία

οποίου δήποτε σχήματος, ομοίως και ζωγραφίαι, ψηφιδωτά, αγγεία, όπλα, κοσμήματα και άλλα μετάλλινα ή πήλινα σκεύη, δακτυλιόλιθοι, νομίσματα και επιγραφαί παντός είδους»[129] .

Στην έννοια των «αρχαιοτήτων» εμπίπτουν κατά ρητή πρόβλεψη και τα έργα τέχνης που προέρχονται «από την αρχαιότατη εποχή του χριστιανισμού ή τον καλούμενο μεσαίωνα.»[130]

Το άρθρο 61 του νομοθετήματος του 1834 όριζε, εν είδει διακήρυξης, ότι «όλαι, αι εντός της Ελλάδος αρχαιότητες, ως έργα των προγόνων του Ελληνικού λαού, θεωρούνται ως κτήμα εθνικόν όλων των Ελλήνων εν γένει». Με τη διάταξη αυτή αναγνωρίστηκε νομικά η σχέση του νεοελληνικού εθνικού κράτους με την αρχαία Ελλάδα, σχέση από την οποία άντλησε στοιχεία της ταυτότητάς του και απόκτησε πέρα από την ιδεολογική και πολιτική της σημασία και κανονιστικό περιεχόμενο. Στο αμέσως επόμενο άρθρο κατοχυρώνεται ρητά η πλήρης και απόλυτη ιδιοκτησία του κράτους στις αρχαιότητες, που βρίσκονται «επί εθνικής γης ή υπ' αυτήν, ή εις τον πυθμένα της θαλάσσης, εις ποταμούς και δημοσίους ρύακας, εις λίμνας ή βάλτους» (αρ. 62), ως εθνικής νοουμένης της γης που ανήκει στο Δημόσιο.

Ωστόσο, ο νόμος αναγνώριζε δικαίωμα κυριότητας ιδιωτών σε αρχαιότητες, υπό όρους και προϋποθέσεις. Ειδικότερα, αναγνωριζόταν ιδιωτική ιδιοκτησία σε αρχαία που βρίσκονταν τότε σε ιδιωτικές συλλογές ή στην κτήση ιδιωτών, στα δε αρχαία που ανακαλύπτονταν (είτε με νόμιμη ανασκαφή, είτε κατά τύχη) σε ιδιωτικά κτήματα, αναγνωριζόταν το δικαίωμα κυριότητας κατά το ήμισυ στους ιδιοκτήτες των κτημάτων και κατά το άλλο ήμισυ στο κράτος (άρ. 63-64).

Περαιτέρω, το νομοθέτημα του 1834 εισήγαγε ένα σύστημα μέτρων προστασίας των αρχαιοτήτων. Ειδικότερα, προέβλεπε υποχρέωση δήλωσης της εύρεσης (άρ. 65-68), γνωστοποίησης της πώλησης (άρ.69-70), δικαίωμα του κράτους κατά την αγορά αρχαίων ευρεθέντων σε ιδιωτικά κτήματα (αρ.80), απαγόρευση της χωρίς άδεια ανασκαφής (αρ. 100 επ) και εξαγωγής (άρ. 76-77), καθώς και ποινικές κυρώσεις για την παράβαση των ανωτέρω διατάξεων και για την καταστροφή, βλάβη ή κλοπή αρχαιοτήτων (άρ. 84 επ).(Βουδούρη,2003, 22) .

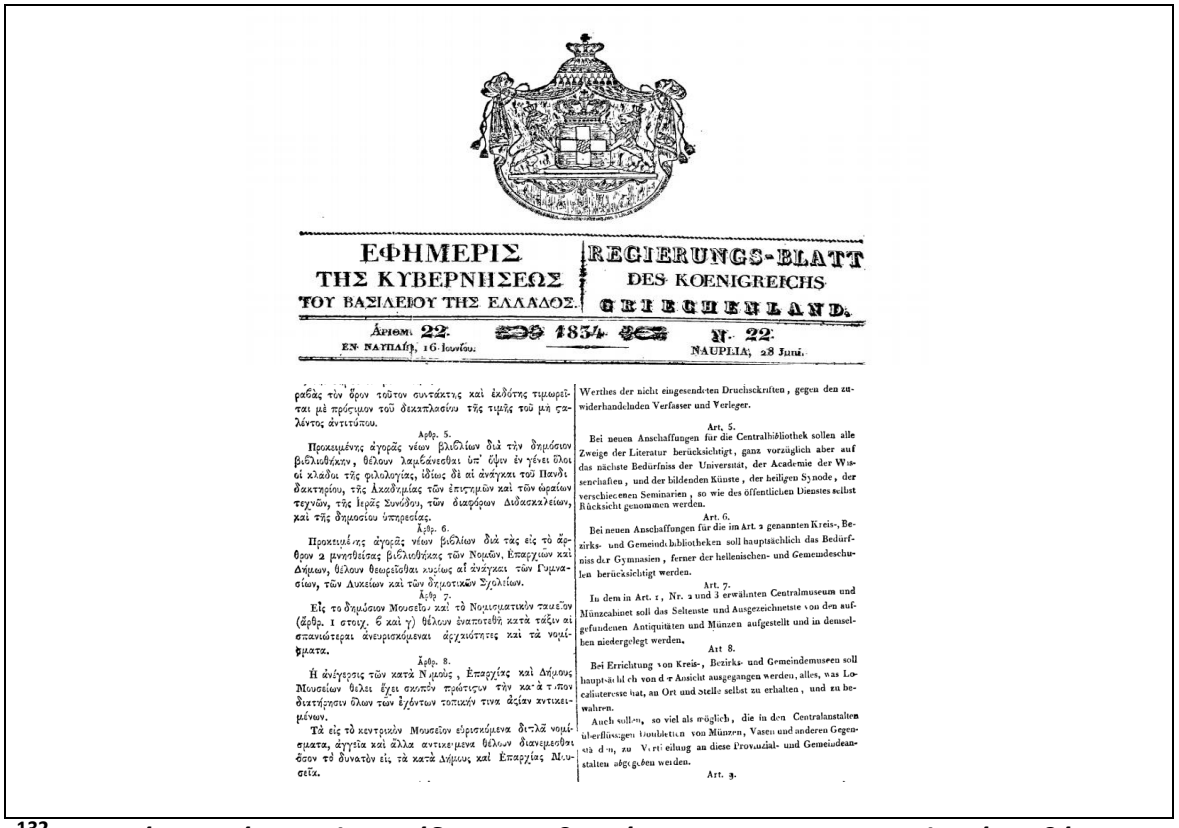
Οι διατάξεις του νομοθετήματος του 1834[131] υπήρξαν πρωτοπόρες για την εποχή τους και έθεσαν τις βάσεις της ελληνικής νομοθεσίας περί προστασίας των αρχαιοτήτων. Η εφαρμογή τους, ωστόσο, δεν στάθηκε ικανή να αποτρέψει τη λαθρανασκαφή, την καταστροφή, την

[129] Άρθρο 110 ν. 10/22 Μαΐου 1834

[130] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmata(βλ. άρ. 111 του ν. . 10/22 Μαΐου 1834 σύμφωνα με το οποίο «Και τα αντικείμενα της τέχνης ακόμη, τα προερχόμενα από την αρχαιοτάτην εποχήν του χριστιανισμού, ή τον καλούμενον μεσαίωνα, δεν εξαιρούνται από τους κανονισμούς του παρόντος νόμου» (τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

[131] Το νομοθέτημα είναι διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmata(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

βλάβη και τη λαθραία πώληση και εξαγωγή αρχαιοτήτων στο εξωτερικό, φαινόμενα, που αντίθετα, μάλιστα εντάθηκαν ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και τα οποία καταδεικνύουν «μια αναντιστοιχία ανάμεσα στην πολιτική βούληση για εκσυγχρονισμό και στις θεσμικές εκφάνσεις της, από τη μια, και στην πολιτική, κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα της χώρας).(Βουδούρη, 24).

ΕΦΗΜΕΡΙΣ
ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

REGIERUNGS-BLATT
DES KOENIGREICHS
GRIECHENLAND.

Αριθμ. 22. 1834 Ν. 22.
ΕΝ ΝΑΥΠΛΙΗ, 16 Ιουνίου. NAUPLIA, 28 Juni.

ραβὰς τὸν ὅρον τοῦτον συντάκτης καὶ ἐκδότης τιμωρεῖται μὲ πρόσιμον τοῦ δεκαπλασίου τῆς τιμῆς τοῦ μὴ σταλέντος ἀντιτύπου.

Ἀρθρ. 5.

Προκειμένης ἀγορᾶς νέων βιβλίων διὰ τὴν δημόσιον βιβλιοθήκην, θέλουν λαμβάνεσθαι ὑπ' ὄψιν ἐν γένει ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς φιλολογίας, ἰδίως δὲ αἱ ἀνάγκαι τοῦ Πανδιδακτηρίου, τῆς Ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ὡραίων τεχνῶν, τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, τῶν διαφόρων Διδασκαλείων, καὶ τῆς δημοσίου ὑπηρεσίας.

Ἀρθρ. 6.

Προκειμένης ἀγορᾶς νέων βιβλίων διὰ τὰς εἰς τὸ ἄρθρον 2 μνηθείσας βιβλιοθήκας τῶν Νομῶν, Ἐπαρχιῶν καὶ Δήμων, θέλουν θεωρεῖσθαι κυρίως αἱ ἀνάγκαι τῶν Γυμνασίων, τῶν Λυκείων καὶ τῶν ὁλιστικῶν Σχολείων.

Ἀρθρ. 7.

Εἰς τὸ δημόσιον Μουσεῖον καὶ τὸ Νομισματικὸν ταμεῖον (ἄρθρ. 1 στοιχ. Β καὶ γ) θέλουν ἀναποτεθῆ κατὰ τάξιν αἱ σπανιώτεραι ἀνευρισκόμεναι ἀρχαιότητες καὶ τὰ νομίσματα.

Ἀρθρ. 8.

Ἡ ἀνέγερσις τῶν κατὰ Νομοὺς, Ἐπαρχίας καὶ Δήμους Μουσείων θέλει ἔχει σκοπὸν πρώτιστον τὴν κατὰ τόπον διατήρησιν ὅλων τῶν ἐγόντων τοπικήν τινα ἀξίαν ἀντικειμένων.

Τὰ εἰς τὸ κεντρικὸν Μουσεῖον εὑρισκόμενα διπλᾶ νομίσματα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα ἀντικείμενα θέλουν διανεμηθῆ ὅσον τὸ δυνατὸν εἰς τὰ κατὰ Δήμους καὶ Ἐπαρχίας Μουσεῖα.

Werthes der nicht eingesendeten Druckschriften, gegen den zuwiderhandelnden Verfasser und Verleger.

Art. 5.

Bei neuen Anschaffungen für die Centralbibliothek sollen alle Zweige der Literatur berücksichtigt, ganz vorzüglich aber auf das nächste Bedürfniss der Universität, der Academie der Wissenschaften, und der bildenden Künste, der heiligen Synode, der verschiedenen Seminarien, so wie des öffentlichen Dienstes selbst Rücksicht genommen werden.

Art. 6.

Bei neuen Anschaffungen für die im Art. 2 genannten Kreis-, Bezirks- und Gemeindebibliotheken soll hauptsächlich das Bedürfniss der Gymnasien, ferner der hellenischen- und Gemeindeschulen berücksichtigt werden.

Art. 7.

In dem in Art. 1, Nr. 2 und 3 erwähnten Centralmuseum und Münzcabinet soll das Seltenste und Ausgezeichnetste von den aufgefundenen Antiquitäten und Münzen aufgestellt und in denselben niedergelegt werden.

Art 8.

Bei Errichtung von Kreis-, Bezirks- und Gemeindemuseen soll hauptsächlich der Ansicht ausgegangen werden, alles, was Localinteresse hat, an Ort und stelle selbst zu erhalten, und zu bewahren.

Auch sollen, so viel als möglich, die in den Centralanstalten überflüssigen Doubletten von Münzen, Vasen und anderen Gegenständen, zu Vervollständigung an diese Provinzial- und Gemeindeanstalten abgegeben werden.

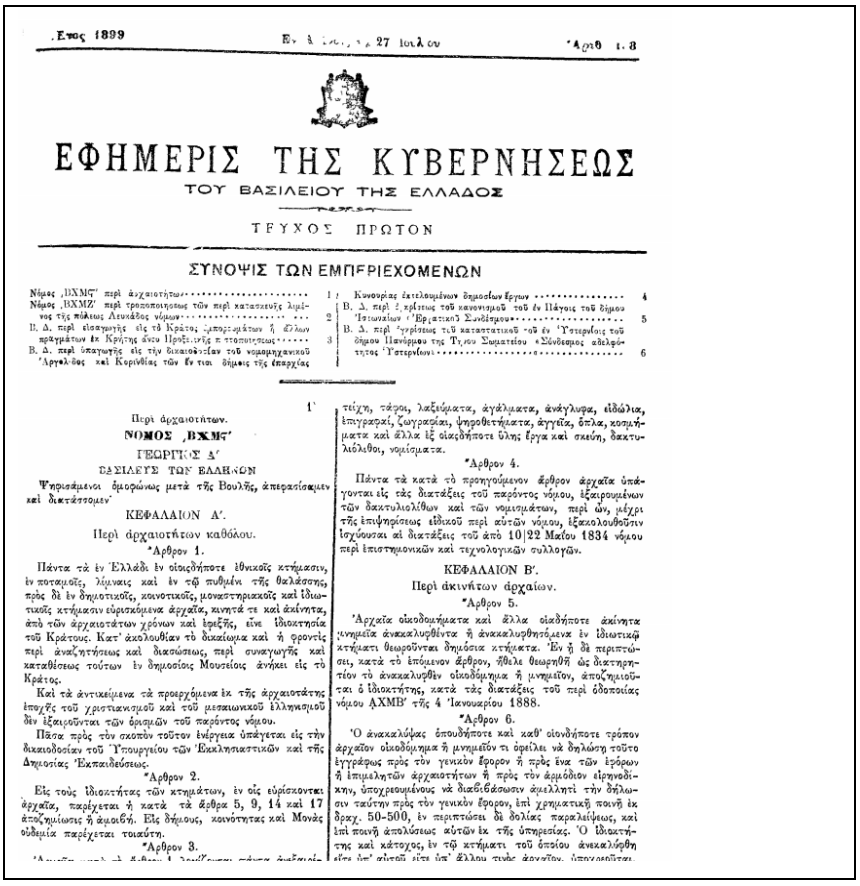
Art. 9.

Εικόνα[132] 26: Τμήμα από την εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1834 που αφορά σε θέματα προστασίας των αρχαιοτήτων

Με σειρά υπουργικών εγκυκλίων επιχειρήθηκε η επαγρύπνηση των οργάνων διοίκησης, των καθηγητών και των δασκάλων για την παρεμπόδιση των λαθρανασκαφών και της αρχαιοκαπηλίας και για την αποτελεσματική τήρηση της νομοθεσίας, αλλά και η ευαισθητοποίηση των πολιτών αναφορικά με το σεβασμό και την προστασία των αρχαίων μνημείων. Οι διατάξεις του 1834 περί αρχαιοτήτων ίσχυσαν μέχρι το 1899 οπότε και αντικαταστάθηκαν με τις αυστηρότερες διατάξεις του νόμου[133] ΒΧΜΣΤ΄ , με τις οποίες επιχειρήθηκε η πάταξη της αρχαιοκαπηλίας.

[132]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

[133]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

Έτος 1899 — Αριθ. 158

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΥΝΟΨΙΣ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Νόμος ,ΒΧΜΣ' περὶ ἀρχαιοτήτων 1
Νόμος ,ΒΧΜΣ' περὶ τροποποιήσεως τῶν περὶ καταπαύσεως λιμένος τῆς πόλεως Λευκάδος νόμων 2
Β. Δ. περὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὸ Κράτος ἐμπορευμάτων ἢ ἄλλων πραγμάτων ἐκ Κρήτης ἄνευ Προξενικῆς πιστοποιήσεως 3
Β. Δ. περὶ ὑπαγωγῆς εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ νομαρχιακοῦ Ἀρχηλάδας καὶ Κορινθίας τῶν ἔν τισι δήμοις τῆς ἐπαρχίας
Κυνηγίας ἐκτελουμένων δημοσίων ἔργων 4
Β. Δ. περὶ ἐγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ τοῦ ἐν Πάτραις τοῦ δήμου Ἑλληνικὸν Ἐμπορικὸν Συνέδριον 5
Β. Δ. περὶ ἐγκρίσεως τοῦ καταστατικοῦ τοῦ ἐν Ὑστερνίοις τοῦ δήμου Πανόρμου τῆς Τήνου Σωματείου «Σύνδεσμος ἀδελφότητος Ὑστερνιωτῶν» 6

Περὶ ἀρχαιοτήτων.

ΝΟΜΟΣ ,ΒΧΜΣ'

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α΄

ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Ψηφισάμενοι ὁμοφώνως μετὰ τῆς Βουλῆς, ἀπεφασίσαμεν καὶ διατάσσομεν·

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Περὶ ἀρχαιοτήτων καθόλου.

Ἄρθρον 1.

Πάντα τὰ ἐν Ἑλλάδι ἐν οἱασδήποτε ἐθνικοῖς κτήμασιν, ἐν ποταμοῖς, λίμναις καὶ ἐν τῷ πυθμένι τῆς θαλάσσης, πρὸς δὲ ἐν δημοτικοῖς, κοινοτικοῖς, μοναστηριακοῖς καὶ ἰδιωτικοῖς κτήμασιν εὑρισκόμενα ἀρχαῖα, κινητὰ τε καὶ ἀκίνητα, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων καὶ ἐφεξῆς, εἶνε ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους. Κατ' ἀκολουθίαν τὸ δικαίωμα καὶ ἡ φροντὶς περὶ ἀναζητήσεως καὶ διασώσεως, περὶ συναγωγῆς καὶ καταθέσεως τούτων ἐν δημοσίοις Μουσείοις ἀνήκει εἰς τὸ Κράτος.

Καὶ τὰ ἀντικείμενα τὰ προερχόμενα ἐκ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ μεσαιωνικοῦ ἑλληνισμοῦ δὲν ἐξαιροῦνται τῶν ὁρισμῶν τοῦ παρόντος νόμου.

Πᾶσα πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐνέργεια ὑπάγεται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

Ἄρθρον 2.

Εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας τῶν κτημάτων, ἐν οἷς εὑρίσκονται ἀρχαῖα, παρέχεται ἡ κατὰ τὰ ἄρθρα 5, 9, 14 καὶ 17 ἀποζημίωσις ἢ ἀμοιβή. Εἰς δήμους, κοινότητας καὶ Μονὰς οὐδεμία παρέχεται τοιαύτη.

Ἄρθρον 3.

τείχη, τάφοι, λαξεύματα, ἀγάλματα, ἀνάγλυφα, εἰδώλια, ἐπιγραφαί, ζωγραφίαι, ψηφοθετήματα, ἀγγεῖα, ὅπλα, κοσμήματα καὶ ἄλλα ἐξ οἱασδήποτε ὕλης ἔργα καὶ σκεύη, δακτυλιόλιθοι, νομίσματα.

Ἄρθρον 4.

Πάντα τὰ κατὰ τὰ προηγούμενον ἄρθρον ἀρχαῖα ὑπάγονται εἰς τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος νόμου, ἐξαιρουμένων τῶν δακτυλιολίθων καὶ τῶν νομισμάτων, περὶ ὧν, μέχρι τῆς ἐπιψηφίσεως εἰδικοῦ περὶ αὐτῶν νόμου, ἐξακολουθοῦσιν ἰσχύουσαι αἱ διατάξεις τοῦ ἀπὸ 10|22 Μαΐου 1834 νόμου περὶ ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνολογικῶν συλλογῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Περὶ ἀκινήτων ἀρχαίων.

Ἄρθρον 5.

Ἀρχαῖαι οἰκοδομήματα καὶ ἄλλα οἱαδήποτε ἀκίνητα μνημεῖα ἀνακαλυφθέντα ἢ ἀνακαλυφθησόμενα ἐν ἰδιωτικῷ κτήματι θεωροῦνται δημόσια κτήματα. Ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει, κατὰ τὸ ἑπόμενον ἄρθρον, ἤθελε θεωρηθῇ ὡς δικτηρητέον τὸ ἀνακαλυφθὲν οἰκοδόμημα ἢ μνημεῖον, ἀποζημιοῦται ὁ ἰδιοκτήτης, κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ περὶ ὁδοποιίας νόμου ΑΧΜΒ' τῆς 4 Ἰανουαρίου 1888.

Ἄρθρον 6.

Ὁ ἀνακαλύψας ὁπουδήποτε καὶ καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἀρχαῖον οἰκοδόμημα ἢ μνημεῖόν τι ἀφείλει νὰ δηλώσῃ τοῦτο ἐγγράφως πρὸς τὸν γενικὸν ἔφορον ἢ πρὸς ἕνα τῶν ἐφόρων ἢ ἐπιμελητῶν ἀρχαιοτήτων ἢ πρὸς τὸν ἁρμόδιον ἀρχηνοδίκην, ὑποχρεωμένους νὰ διαβιβάσωσιν ἀμελλητὶ τὴν δήλωσιν ταύτην πρὸς τὸν γενικὸν ἔφορον, ἐπὶ χρηματικῇ ποινῇ ἐκ δραχ. 50-500, ἐν περιπτώσει δὲ δολίας παραλείψεως, καὶ ἐπὶ ποινῇ ἀπολύσεως αὐτῶν ἐκ τῆς ὑπηρεσίας. Ὁ ἰδιοκτήτης καὶ κάτοχος, ἐν τῷ κτήματι τοῦ ὁποίου ἀνεκαλύφθη εἴτε ὑπ' αὐτοῦ εἴτε ὑπ' ἄλλου τινὸς ἀγνώστου, ὑποχρεοῦται

Εικόνα[134] 27:Τμήμα από την εφημερίδα της Κυβερνήσεως του 1899 που αφορά σε θέματα προστασίας των αρχαιοτήτων

Το άρθρο 1 του ν. ΒΧΜΣΤ/1899 όρισε ότι όλα τα αρχαία της Ελλάδας που βρίσκονται σε εθνικά κτήματα, σε ποταμούς ή λίμνες, στον πυθμένα της θάλασσας, σε κτήματα δημοτικά, μοναστηριακά ή και σε ιδιωτικά είναι ιδιοκτησία του Κράτους. Σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του ίδιου άρθρου στο Κράτος ανήκει το δικαίωμα και η φροντίδα «περί αναζητήσεως και διασώσεως, περί συναγωγής και καταθέσεως τούτων εν δημοσίοις Μουσείοις» Όπως γίνεται αντιληπτό, το Κράτος μετά το νόμο ΒΧΜΣΤ΄ είχε, πλέον, πλήρες, ευθύ, απεριόριστο και ουσιαστικό δικαίωμα κυριότητας σε όλα τα αρχαία που βρίσκονταν, οπουδήποτε στην Ελλάδα(Παπαχρήστου,1983, 640).

Ο νόμος αυτός εισήγαγε την διάκριση μεταξύ ακινήτων (άρθρα 5και 6) και κινητών (άρθρα 8 και 9) αρχαίων. Σύμφωνα με το άρθρο 5, αρχαία οικοδομήματα και άλλα οιαδήποτε ακίνητα

[134] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019

μνημεία που ανακαλύπτονται ή έχουν ανακαλυφθεί σε ιδιωτικά κτήματα θεωρούνται δημόσια κτήματα. Κινητά αρχαία είναι σύμφωνα με το νόμο «αγάλματα, ανάγλυφα, ειδώλια, επιγραφαί, αγγεία, σκεύη και άλλα οιαδήποτε κινητά έργα της αρχαίας τέχνης έχοντα καλλιτεχνικήν, αρχαιολογική ή ιστορικήν αξίαν και συντελούντα οπωσδήποτε εις την σπουδήν της ιστορίας της τέχνης και εις την γνώσιν του βίου των αρχαίων».Τα αντικείμενα αυτά κατατίθενται στα Μουσεία και τις αρχαιολογικές συλλογές του(Βουδούρη,2003, 24) .

Περαιτέρω, το άρθρο 7 του νόμου εισήγαγε γενική απαγόρευση **καταστροφής, βλάβης** καθώς και μεταβολής με οποιονδήποτε τρόπο «ερειπίων, λειψάνων μνημείων και οιωνδήποτε άλλων ακινήτων και αρχαίων». Σύμφωνα με την παράγραφο 2 του ίδιου άρθρου «Οι ένοχοι φθοράς ή βλάβης αρχαίων τιμωρούνται κατά τις διατάξεις των άρθρων 421-423 του Ποινικού νόμου διωκόμενοι εξ επαγγέλματος. Το άρθρο 15 απαγόρευσε ρητά την διενέργεια ανασκαφών από ιδιώτη, ιδιοκτήτη ακινήτου για ανεύρεση αρχαιοτήτων χωρίς προηγούμενη ειδοποίηση της αρμόδιας αρχής και χωρίς έγγραφη άδεια του αρμόδιου Υπουργού, η οποία θα έθετε και τους όρους για τη διενέργεια της ανασκαφής. Απαγορεύτηκε επίσης η εξαγωγή στο εξωτερικό αρχαίων που ανευρέθηκαν σε ελληνικό έδαφος χωρίς έγγραφη άδεια του αρμόδιου Υπουργού, η οποία εκδίδονταν μόνο για τα αρχαία που οι αρμόδιες αρχές δεν θεωρούσαν σημαντικά (άρθρο 22).

Οι διατάξεις του νόμου ΒΧΜΣΤ΄ αποτέλεσαν τη βάση του νόμου 5351/1932[135], ο οποίος υπήρξε η πλέον συστηματική και ολοκληρωμένη ρύθμιση, που αφορούσε στην προστασία των αρχαιοτήτων και ειδικότερα τόσο στα ζητήματα κυριότητας των πολιτιστικών αυτών αγαθών, όσο και σε άλλες μορφές προστασίας, όπως οι διοικητικές άδειες για την διενέργεια εργασιών ή μετατροπών κ.λ.π. κοντά ή στο ίδιο το πολιτιστικό αγαθό(Σκουρής,Τροβά,2003, 11.26).

Ακολουθεί ο νόμος 5351/1932 “Περί Αρχαιοτήτων” ο οποίος , δεν όριζε χρονικό σημείο προσδιοριστικό της ιδιότητας των προστατευόμενων αγαθών, αρκούμενος, μόνον να αναφέρει στο άρθρο 2 αυτού ότι προστατεύονται, κατά τις διατάξεις του, τα αντικείμενα των αρχαιοτάτων χρόνων του χριστιανισμού και του μεσαιωνικού ελληνισμού(Λιάκουρας,618). Για τα «αρχαία», προέβλεπε διάφορες μορφές προστασίας, ρύθμιζε το καθεστώς ιδιοκτησίας και εμπορίας αρχαίων και αρχαιολογικών συλλογών, καθώς και των ανασκαφών και θέσπιζε ποινικές κυρώσεις (άρθρα 49, 58,61) όσο και άλλες διαδικασίες που αφορούσαν την χορήγηση διοικητικών αδειών (Τροβά, 2003,244). Ειδικότερα, το άρθρο 50 του νόμου όριζε ότι «απαγορεύεται χωρίς άδεια του Υπουργού Παιδείας (σήμερα Υπουργού Πολιτισμού) η

[135]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

πλησίον αρχαίων έργου δυνάμενου να βλάψει αυτά αμέσως ή εμμέσως».Βασική αποστολή του ν. 5351/1932 ήταν η διευκρίνιση του ιδιοκτησιακού καθεστώτος των αρχαιοτήτων.

Το Σύνταγμα του 1975[136], το οποίο καθιέρωσε αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος στο σύνολό του, έθεσε αναγκαστικά το ζήτημα της προστασίας του «πολιτιστικού περιβάλλοντος» σε άλλη βάση. Η συνταγματική κατοχύρωση ενέταξε στο πολιτιστικό περιβάλλον πολιτιστικά αγαθά που μέχρι εκείνη την στιγμή αποκλείονταν από την κρατική μέριμνα.

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΟΜΟΟΥΣΙΟΥ ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ
Η Ε' ΑΝΑΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
Ψ Η Φ Ι Ζ Ε Ι

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
ΒΑΣΙΚΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

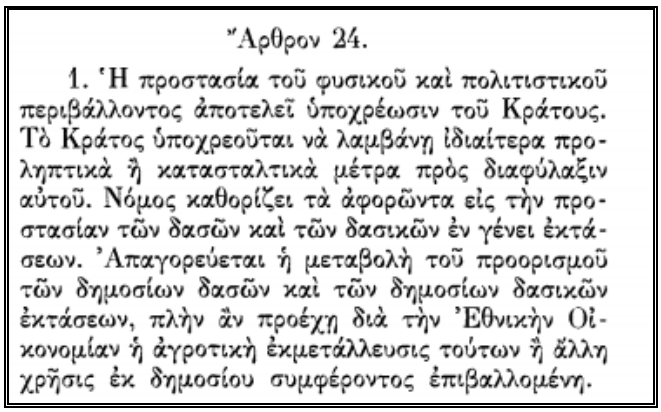
ΤΜΗΜΑ Α'
ΜΟΡΦΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑΤΟΣ

Εικόνα[137] 28: Εφημερίς της Κυβερνήσεως, 1975 , Σύνταγμα της Ελλάδος

Ο όρος «πολιτιστικό περιβάλλον» εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη με το Σύνταγμα του 1975. Σύμφωνα με την παρ. 1. του άρθρου 24 του Συντάγματος του 1975 «η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα» ενώ στην παράγραφο 6 του ίδιου άρθρου προβλέφθηκε ότι «Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Ο νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας, καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών».

[136]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

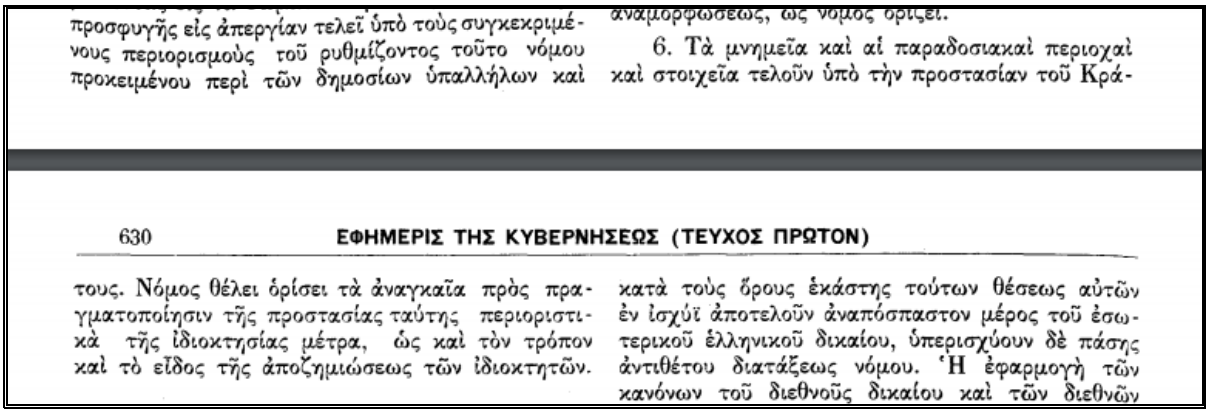
[137] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

Άρθρον 24.

1. Ἡ προστασία τοῦ φυσικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ περιβάλλοντος ἀποτελεῖ ὑποχρέωσιν τοῦ Κράτους. Τὸ Κράτος ὑποχρεοῦται νὰ λαμβάνῃ ἰδιαίτερα προληπτικὰ ἢ κατασταλτικὰ μέτρα πρὸς διαφύλαξιν αὐτοῦ. Νόμος καθορίζει τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν προστασίαν τῶν δασῶν καὶ τῶν δασικῶν ἐν γένει ἐκτάσεων. Ἀπαγορεύεται ἡ μεταβολὴ τοῦ προορισμοῦ τῶν δημοσίων δασῶν καὶ τῶν δημοσίων δασικῶν ἐκτάσεων, πλὴν ἂν προέχῃ διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν ἡ ἀγροτικὴ ἐκμετάλλευσις τούτων ἢ ἄλλη χρῆσις ἐκ δημοσίου συμφέροντος ἐπιβαλλομένη.

Εικόνα[138] 29:Το άρθρο 24 του Συντάγματος

προσφυγῆς εἰς ἀπεργίαν τελεῖ ὑπὸ τοὺς συγκεκριμένους περιορισμοὺς τοῦ ρυθμίζοντος τοῦτο νόμου προκειμένου περὶ τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ

ἀναμορφώσεως, ὡς νόμος ὁρίζει.

6. Τὰ μνημεῖα καὶ αἱ παραδοσιακαὶ περιοχαὶ καὶ στοιχεῖα τελοῦν ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Κρά-

630 ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ (ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ)

τους. Νόμος θέλει ὁρίσει τὰ ἀναγκαῖα πρὸς πραγματοποίησιν τῆς προστασίας ταύτης περιοριστικὰ τῆς ἰδιοκτησίας μέτρα, ὡς καὶ τὸν τρόπον καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀποζημιώσεως τῶν ἰδιοκτητῶν.

κατὰ τοὺς ὅρους ἑκάστης τούτων θέσεως αὐτῶν ἐν ἰσχύϊ ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἐσωτερικοῦ ἑλληνικοῦ δικαίου, ὑπερισχύουν δὲ πάσης ἀντιθέτου διατάξεως νόμου. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν κανόνων τοῦ διεθνοῦς δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν

Με την αναθεώρηση του 2001[139] προβλέφθηκε ότι η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος είναι και δικαίωμα του πολίτη. Η συνταγματικά πλέον κατοχυρωμένη υποχρέωση του Κράτους για την προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος κατηύθυνε τον ερμηνευτή και εφαρμοστή του δικαίου προς μία σύμφωνη με το Σύνταγμα ερμηνεία του τότε ισχύοντος ειδικού νομοθετικού καθεστώτος προστασίας των αρχαιοτήτων (κ.ν. 5351/1932), με αποτέλεσμα την έκδοση πολλών και σημαντικών αποφάσεων με τις οποίες επιχειρείται η διορθωτική ερμηνεία του νόμου από τα δικαστήρια αλλά και η διεύρυνση των ρυθμίσεων μέσω της σύμφωνης με το Σύνταγμα ερμηνείας[140] .

Σύμφωνα με τη βασική μείζονα πρόταση των δικαστικών αποφάσεων που ερμηνεύουν τα άρθρα 24 παρ. 1 και 6 Σ, «*με τις συνταγματικές αυτές διατάξεις καθιερώνεται ειδικώς, το πρώτον, αυξημένη προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος, δηλαδή των μνημείων και των στοιχείων που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική, τεχνολογική και εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της χώρας. Η προστασία αυτή*

[138] Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

[139]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση:http://www.et.gr/index.php/nomoi-proedrika-diatagmataΦΕΚ Α΄158/27.7.1899(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

[140]ΣτΕ 3892/1986, ΣτΕ2705/81

έχει ως περιεχόμενο, αφ' ενός μεν τη διάσωση, προστασία και διατήρηση στο διηνεκές των μνημείων και άλλων στοιχείων, που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα, συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική και γενικώς πολιτιστική κληρονομιά της χώρας και συμβάλλουν στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, αφ' ετέρου δε την επιβολή των αναγκαίων περιορισμών ή ειδικών μέτρων για την αποφυγή οποιασδήποτε βλάβης, αλλοιώσεως ή υποβαθμίσεως των μνημείων και του χώρου που τα περιβάλλει, προκειμένου να επιτραπεί η ανάδειξη των μνημείων σε ιστορική, αισθητική και λειτουργική ενότητα [141]

Από τη νομολογία αυτή του Συμβουλίου της Επικρατείας συνάγεται ότι η εκ του Συντάγματος υποχρέωση της Διοίκησης για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών, έχει δύο βασικές εκφάνσεις: την διατήρηση των πολιτιστικών αγαθών και την ανάδειξή τους. Η πρώτη αφορά την υποχρέωση τόσο του κράτους όσο και των πολιτών να πράττουν και να παραλείπουν πράξεις, που είτε επιφέρουν είτε ενδέχεται να επιφέρουν ζημία, φθορά, αλλοίωση υποβάθμιση ή καταστροφή σε πολιτιστικά αγαθά και τόπους και η δεύτερη αφορά στην υποχρέωση του κράτους και των πολιτών να μεριμνούν ώστε τα αγαθά αυτά να αναδεικνύονται ως στοιχεία που εμπλουτίζουν και αναβαθμίζουν την ποιότητα της σύγχρονης ζωής μέσω της πολλαπλής ιστορικής, αρχιτεκτονικής και αισθητικής αξίας τους, αποτελώντας τον συνδετικό κρίκο του παρελθόντος με το παρόν (Λιάκουρας, 2001, 618).

Σύμφωνα με τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας ως «πολιτιστικό περιβάλλον» νοούνται «*τα μνημεία και τα λοιπά στοιχεία που προέρχονται από την ανθρώπινη δραστηριότητα και συνθέτουν την ιστορική, καλλιτεχνική και εν γένει πολιτιστική κληρονομιά της χώρας*»[142] οι τόποι ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (άρθρο 50 ν.5351/32), τα μεταγενέστερα του 1830 οικοδομήματα ή κτίσματα που χαρακτηρίζονται ως έργα τέχνης (άρθρο 50 ν.5351/32),38 έργα ζωγραφικής, γλυπτικής, αρχιτεκτονικής, προηγμένης βιοτεχνίας ή αξιόλογης λαϊκής τέχνης μεταγενέστερα του 1830 (άρθρο 3 ν.1469/1950), ιστορικά κτίσματα νεότερα του 1830 (άρθρο 50 ν.5351/32) και ιστορικοί τόποι (άρθρο 50 και 52 ν. 5351/32)[143].

Συνοψίζοντας, το πολιτιστικό περιβάλλον, όπως εκφέρεται στο άρθρο 24 του Συντάγματος περιλαμβάνει το σύνολο των πολιτιστικών αγαθών και στοιχείων που αποτελούν μαρτυρίες της ύπαρξης και της δραστηριότητας, της παρέμβασης και της σχέσης του ανθρώπου με το χώρο. Δηλαδή, όλα τα ανθρωπογενή στοιχεία και χαρακτηριστικά που δημιουργήθηκαν από την τεχνική, επιστημονική, πνευματική και καλλιτεχνική εξέλιξη του ανθρώπου σε σχέση με το περιβάλλον. Το πολιτιστικό και το φυσικό περιβάλλον προστατεύονται από το άρθρο 24 του

[141] ΣτΕ 1097/1987 Ολ., 727/2002, 530/2003 Ολ. 1784/2003, ΣτΕ 3284/2004
[142] Ολ ΣτΕ 1097/1987
[143] ΣτΕ 2998/1998

Συντάγματος ως ενιαίο, αρμονικό σύνολο. Εκ των αγαθών και στοιχείων, που συνθέτουν το πολιτιστικό περιβάλλον, το Σύνταγμα ξεχωρίζει και επιφυλάσσει, σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 6 ειδικότερη προστασία για μνημεία, τις παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία, τα οποία συγκροτούν την πολιτιστική κληρονομιά της χώρας(Χριστοφιλόπουλος, 2005, 12).

13.2.Ο νόμος [144]3028/2002

Ο νέος νόμος επιχείρησε να δώσει προεκτάσεις στα ζητήματα προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και διεύρυνε την προστασία των πολιτιστικών αγαθών βάσει εννοιών που υιοθετούσαν οι Διεθνείς Συμβάσεις για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς , οι οποίες είχαν κυρωθεί από την Ελλάδα και το περιεχόμενο των οποίων είχε καταστεί δυνάμει του άρθρου 28 παρ. 1 του Συντάγματος αναπόσπαστο μέρος του εσωτερικού ελληνικού δικαίου.

Στην πρώτη παράγραφο της Εισηγητικής Έκθεσης του ν. 3028/2002 αναφέρεται η ανάγκη ενσωμάτωσης των διεθνών δεσμεύσεων της χώρας. Ακόμα, συνέδεσε για πρώτη φορά τους πολιτιστικούς και αρχαιολογικούς χώρους με το περιβάλλον τους, διαμορφώνοντας ειδικότερους προστατευτικούς κανόνες για τη χωρική τους προστασία την διατήρηση και ανάδειξή τους, από τις εκάστοτε πολεοδομικές επεμβάσεις .

Όσο για το είδος και την έκταση προστασίας, αυτά διαφοροποιούνται ανάλογα με το είδος του πολιτιστικού αγαθού (ακίνητο ή κινητό μνημείο, αρχαιολογικός χώρος, άυλο αγαθό) και την περίοδο στην οποία αυτό ανάγεται (αρχαίο ή νεότερο). Σε αντίθεση με το ν. 3028/2002 εισάγει την αρχή της ισότιμης αντιμετώπισης- όχι, όμως, και της ομοιόμορφης προστασίας- των αρχαίων και νεότερων, κινητών και ακίνητων μνημείων.

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς επιτυγχάνεται μέσα από ποικίλες ενέργειες οι οποίες δεν συνδέονται – μόνο με επιβολή περιορισμών και με μέριμνα διατήρησης, αλλά – εκτείνονται από την αποκάλυψη μέχρι τη συντήρηση των μνημείων και από την ευαισθητοποίηση του κοινού απέναντι στα μνημεία μέχρι τη διευκόλυνση πρόσβασης σε αυτά. Ιδιαιτέρως, θα πρέπει, μάλιστα να προβληθούν η προστασία και των άυλων πολιτιστικών αγαθών, τα οποία, επίσης αποτυπώνονται, καταγράφονται και τεκμηριώνονται με ευθύνη του Κράτους.

[144] Ο νομος είναι διαθέσιμος στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.forin.gr/laws/law/2795/gia-thn-prostastia-twn-arxaiothtwn-kai-en-genei-ths-politistikhs-klhronomias#!/?article=9663,9679,9692,9703,9709 (τελευταία επίσκεψη 24/2/2019)

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 10 παρ. 1 «απαγορεύεται κάθε ενέργεια σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του. Σύμφωνα με την παρ. 3 του ίδιου άρθρου, η οικοδομική δραστηριότητα πλησίον αρχαίου επιτρέπεται μόνο μετά από έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου.

Ως επεμβάσεις επί ακινήτου μνημείου, απολύτως απαγορευμένες από το νόμο, νοούνται αυτές, **οι οποίες είναι δυνατόν να επιφέρουν με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του**, σε κάθε δε περίπτωση για την πραγματοποίηση επεμβάσεων σε μνημείο που δεν επιφέρουν τις ανωτέρω συνέπειες και, συνεπώς, δεν εμπίπτουν στην πιο πάνω απαγόρευση, απαιτείται προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του αρχαιολογικού συμβουλίου.

Ειδικά, τα ακίνητα μνημεία προστατεύονται και από τις ρυθμίσεις της Διεθνούς Συμβάσεως της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2039/1992 (Α΄ 61 . Ωστόσο, στο νομο αυτό δεν αναφέρονται οι τρόποι με τους οποίους θα πρέπει να προστατευτεί η Π.Κ της Ελλαδας από φυσικές καταστροφές.

Την ευθύνη για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς έχει, κατά κύριο λόγο, η πολιτεία και δευτερευόντως άλλοι φορείς με ειδική θέση στο θεσμικό σύστημα της Χώρας. Ακόμα, ο νόμος 3028/2002 με σειρά ρυθμίσεων, ενθαρρύνει τη συμμετοχή των πολιτών στη διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών.

Ωστόσο, δεν αναφέρονται πουθενά , εκτός της υιοθέτησης των κατευθυντηρίων γραμμών των διεθνών συμβάσεων, τρόποι και μέθοδοι αντιμετώπισης καταστροφών που ενδέχεται να απειλήσουν την Π.Κ. της Ελλάδας.

13.3. Νομοθεσία και διεθνείς συμβάσεις που έχει υπογράψει η Ελλάδας για την πολιτιστική κληρονομιά[145] .

1. Σύμβαση για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης και του Πρωτοκόλλου της

Υπογραφή:	Χάγη (Ολλανδία), 14/05/1954
Έναρξη ισχύος:	07/08/1956
Θεματοφύλακας:	UNESCO
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 1114/1981 (ΦΕΚ 6/Α/08-01-1981)

2. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς

Υπογραφή:	Λονδίνο (Ηνωμένο Βασίλειο), 06/05/1969
Έναρξη ισχύος:	20/11/1970 ή 21-10-1981
Θεματοφύλακας:	Συμβούλιο της Ευρώπης
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 1127/1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981)

3. Διεθνής Σύμβαση σχετικά με τα μέσα για την απαγόρευση και παρεμπόδιση της παράνομης εισαγωγής, εξαγωγής και μεταβίβασης της κυριότητας των πολιτιστικών αγαθών

Υπογραφή:	Παρίσι (Γαλλία), 14/11/1970
Έναρξη ισχύος:	24/04/1972
Θεματοφύλακας:	UNESCO
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 1103/1980 (ΦΕΚ 297/Α/29-12-1980)

4. Διεθνής Σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς

Υπογραφή:	Παρίσι (Γαλλία), 23/11/1972
Έναρξη ισχύος:	17/12/1975
Θεματοφύλακας:	UNESCO
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 1126/1981 (ΦΕΚ 32/Α/10-02-1981)

5. Σύμβαση για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης

[145] http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=567&language=el-GR&SkinSrc=%5BG%5DSkins%2F_default%2FNo+Skin&ContainerSrc=%5BG%5DContainers%2F_default%2FNo+Container&dnnprintmode=true

Υπογραφή:	Γρανάδα (Ισπανία), 03/10/1985
Έναρξη ισχύος:	12/01/1987
Θεματοφύλακας:	Συμβούλιο της Ευρώπης
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 2039/1992 (ΦΕΚ 61/Α/13-04-1992)

6. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς (αναθεωρημένη)

Υπογραφή:	Βαλέττα (Μάλτα), 16/01/1992
Έναρξη ισχύος:	25/05/1995
Θεματοφύλακας:	Συμβούλιο της Ευρώπης
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 3378/2005 (ΦΕΚ 203/Α/19-08-2005)

7. Σύμβαση Unidroit για τα κλαπέντα ή παρανόμως εξαχθέντα πολιτιστικά αγαθά

Υπογραφή:	Ρώμη (Ιταλία), 24/06/1995
Έναρξη ισχύος:	01/08/1998
Θεματοφύλακας:	Ιταλία
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 3348/2005 (ΦΕΚ 144/Α/23-06-2005)

8. Πρωτόκολλο ΙΙ στη Σύμβαση της Χάγης του 1954 για την προστασία των πολιτιστικών αγαθών σε περίπτωση ένοπλης σύρραξης

Υπογραφή:	Χάγη, (Ολλανδία), 26/03/1999
Έναρξη ισχύος:	09/03/2004
Θεματοφύλακας:	UNESCO
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 3317/2005 (ΦΕΚ 45/Α/23-02-2005)

9. Σύμβαση για την προστασία της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς

Υπογραφή:	Παρίσι (Γαλλία), 03/11/2003
Έναρξη ισχύος:	20/04/2006
Θεματοφύλακας:	UNESCO
Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 3521/2006 (ΦΕΚ 275/Α/22-12-2006)

10. Σύμβαση για την προστασία και την προώθηση της πολυμορφίας των πολιτιστικών εκφράσεων

Υπογραφή:	Παρίσι (Γαλλία), 21/10/2005
Έναρξη ισχύος:	18/03/2007
Θεματοφύλακας:	UNESCO

Κύρωση από Ελλάδα	Ν. 3520/2006 (ΦΕΚ 274/Α/22-12-2006)

Η Σύμβαση- Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, η οποία συνήφθη στη Νέα Υόρκη το 1992 και η οποία εγκρίθηκε στην παγκόσμια Σύνοδο Κορυφής του Ρίο το 1992, κυρώθηκε ως νόμος του ελληνικού κράτους με τον Ν. 2.205/1994 και μέχρι σήμερα έχει επικυρωθεί από 195 χώρες[146] Το Πρωτόκολλο του Κιότο το οποίο κυρώθηκε με το Ν.3017/2002 και τέθηκε σε ισχύ στις 16 Φεβρουαρίου 2005.

[146]Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.eur-lex.europa.eu (τελευταία επίσκεψη22/2/2019)

Συμπεράσματα

Ο όρος “Πολιτιστική Κληρονομιά” περιλαμβάνει όλα τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν μαρτυρίες της ανθρώπινης υπόστασης και δραστηριότητας στο πέρασμα των χρόνων και λειτουργούν ως πηγές συλλογικής μνήμης, ταυτότητας και έμπνευσης. Κύριοι υπεύθυνοι για τη διαφύλαξη της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι τα κράτη που οφείλουν να νομοθετούν, να χρηματοδοτούν, να κινητοποιούν και να ευαισθητοποιούν αρχές και πολίτες.

Ο όρος «Προστασία των πολιτιστικών αγαθών αναφέρεται στη διαφύλαξη και το σεβασμό σε αυτά , εν καιρώ ειρήνης και στην αντιμετώπιση των κινδύνων που ενδεχομένως διατρέχουν από πολεμικές συρράξεις. Η έννοια της προστασίας, περιλαμβάνει μια σειρά διαδικασιών επιστημονικού, τεχνικού, διοικητικού και νομικού χαρακτήρα .

Η προσπάθεια για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο έχει γίνει συστηματική μέσα από την ίδρυση ανεξάρτητων και ειδικευμένων θεσμικών οργάνων (UNESCO , ICOM, ICCROM , ICOMOS κ.ά.), που δραστηριοποιούνται, μεταξύ άλλων, στον τομέα της προστασίας των κινητών και ακίνητων πολιτιστικών αγαθών. Με πρωτοβουλίες αυτών, από την περίοδο του μεσοπολέμου και έπειτα, έχουν διοργανωθεί διεθνή συνέδρια κατά τη διάρκεια των οποίων ειδικοί επιστήμονες από διάφορες χώρες ασχολήθηκαν με θέματα σχετικά με την προστασία, συντήρηση και αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς, καταλήγοντας στη σύνταξη εξαιρετικής σπουδαιότητας κειμένων : ψηφισμάτων, διακηρύξεων και χαρτών.

Άλλες πρωτοβουλίες που έχουν αναληφθεί εκ μέρους της UNESCO, αλλά και άλλων μη κυβερνητικών και διακυβερνητικών οργανισμών, στοχεύουν στην παροχή οικονομικής και τεχνικής βοήθειας για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς διαφόρων χωρών.

Η Ελλάδα είχε συμμετοχή στα περισσότερα από τα διεθνή συνέδρια που έχουν πραγματοποιηθεί, έχει επαφές και σχέσεις με τους παραπάνω οργανισμούς, καθώς έχουν ιδρυθεί και ελληνικά τμήματα αυτών στον ελλαδικό χώρο. Ωστόσο, μένει να διερευνηθεί περεταίρω, αν και με ποιον τρόπο, αυτές έχουν υιοθετηθεί στα ελληνικά νομικά κείμενα, κατά πόσον εφαρμόζονται οι αρχές που διέπουν τα ψηφίσματα, τις διακηρύξεις και τους χάρτες που έχει υπογράψει η Ελλάδα, καθώς και κατά πόσο χρησιμοποιεί την βοήθεια που παρέχεται σε διάφορα πεδία, από τους εξειδικευμένους αυτούς θεσμούς στα ζητήματα προστασία της πολιτιστικής της κληρονομιάς.

Η Ελλάδα έχει υπογράψει όλες τις συμβάσεις που υιοθετήθηκαν από την διεθνή κοινότητα ξεκινώντας από αυτήν της Σύμβασης της Χάγης του 1954 για την προστασία της πολιτιστικής

κληρονομιάς εν καιρώ πολέμου, έως και το πλαίσιο δράσης «Hyogo Framework For Action 2005» που στόχευε στην ουσιαστική μείωση των απωλειών από καταστροφές, τόσο σε ανθρώπινες ζωές, όσο και στο κοινωνικό, οικονομικό και περιβαλλοντικό επίπεδο. Τέλος η χώρα μας συμμετείχε στην διακήρυξη του Sendai, τη συνέχεια της Hyogo Framework, που εισήγαγε μια σειρά από καινοτομίες εστιάζοντας στην ανάγκη για καλύτερη κατανόηση των κινδύνων και των χαρακτηριστικών τους, στην αποτελεσματική διαχείριση τους, στη λογοδοσία των κρατών για τη διαχείριση τους, στην ετοιμότητα των κοινωνιών για αποτελεσματική απόκριση, αποκατάσταση και ανασυγκρότηση, στο «built back better». Ωστόσο, και σε αυτό τον τομέα είναι προς διερεύνηση αν οι αρχές των συμβάσεων αυτών έχουν υιοθετηθεί στο ελληνικό νομικό

δίκαιο , σε ποια έκταση και με ποιον τρόπο εφαρμόζονται, αν εφαρμόζονται, στα ελληνικά πολιτιστικά ιδρύματα. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο η ΕΕ στηρίζει δράσεις για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και προωθεί τη συνεργασία και τις διεθνικές ανταλλαγές μεταξύ πολιτιστικών ιδρυμάτων στις χώρες μέλη. Ενώ οι πολιτικές για τη διατήρηση, αποκατάσταση, προσβασιμότητα και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς είναι πρωτίστως εθνικές ή τοπικές αρμοδιότητες, τα ζητήματα που αφορούν στην πολιτιστική κληρονομιά εντάσσονται άμεσα σε πολλές πολιτικές της ΕΕ όπως είναι:

--Ο κοινοτικός μηχανισμός πολιτικής προστασίας (CCPM), που θεσπίσθηκε το 2001, στηρίζει και διευκολύνει την κινητοποίηση υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης για την απόκριση στις άμεσες ανάγκες χωρών που πλήττονται από ξαφνικές καταστροφές.

--Οι Οδηγίες, όπως για παράδειγμα αυτή που αφορά στις πλημμύρες στην Ευρώπη, προκειμένου να θεσπιστεί ένα κοινό πλαίσιο για την εκτίμηση και μείωση αυτών εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού θέτουν σε κίνδυνο την ανθρώπινη υγεία, το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και την οικονομική δραστηριότητα.

--Τα ερευνητικά χρηματοδοτούμενα προγράμματα από το 1985 έως σήμερα στα οποία η ΕΕ προσπάθησε να υιοθετήσει τους στόχους των διεθνών συμβάσεων (Κιότο, Hyogo, Sendai) και αφορούσαν σε ενεργοποίηση μηχανισμών για την αποφυγή ή το μετριασμό των επιπτώσεων φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών, τις μεθόδους προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς από διάφορους απειλητικούς παράγοντες, τα εργαλεία για χαρτογράφηση, παρακολούθηση και πρόβλεψη καταστροφών, μελέτες για τις επιπτώσεις τους , προτάσεις για πιθανά προληπτικά μέτρα και μεθόδους ανάκαμψης.

Μένει κι εδώ να διερευνηθεί ποια και σε τι έκταση είναι η συμμετοχή της Ελλάδας στο μηχανισμό CCPM, εάν και πόσο έχει συμμορφωθεί με τις οδηγίες που έχει υποβάλλει η ΕΕ

προς τα κράτη μέλη και τέλος ποιά η συμμετοχή της και με ποιον τρόπο στα χρηματοδοτούμενα προγράμματα της ΕΕ , ποια τα ερευνητικά αποτελέσματα που προέκυψαν και πως αυτά έχουν μέχρι σήμερα εφαρμοστεί από τους διαχειριστές της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, εάν έχουν εφαρμοστεί.

Τέλος, μια σειρά από γενικά ερωτήματα που προκύπτουν είναι: Έχουν πραγματοποιηθεί καταστροφές σε Π.Ι στη χώρα μας? Ποια ήταν η έκταση τους? πως αντιμετωπίστηκαν? Υπάρχουν πρωτόκολλα διαχείρισης όπως αυτά έχουν προταθεί στις συμβάσεις που οι Ελλάδα έχει υπογράψει η στις διακηρύξεις των συναντήσεων που έχουν πραγματοποιηθεί?

Ωστόσο, στα θετικά θα μπορούσαμε να παραθέσουμε :Την δημιουργία της Ελληνικής Εθνικής Πλατφόρμας Μείωσης της Επικινδυνότητας των Καταστροφών -έχει αναρτηθεί και στην επίσημη ιστοσελίδα του UNISDR και λειτουργεί ως ένα ανοιχτό δίκτυο Υπηρεσιών και λοιπών φορέων με σκοπό τη μείωση του κινδύνου των φυσικών ή και τεχνολογικών καταστροφών που συμβαίνουν με μεγάλη συχνότητα και μπορούν να έχουν σοβαρό κοινωνικό και οικονομικό αντίκτυπο στη χώρα. Συντονιστής και εθνικό σημείο επαφής της Εθνικής Πλατφόρμας είναι η Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας. Μένει να συμπεριληφθούν και ζητήματα προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς από καταστροφές. Ακόμα υποστηρίζεται ότι η Ελλάδα στην έκθεση της εθνικής προόδου για την εφαρμογή του Πλαισίου Δράσης του Hyogo κατά τη διετία 2013-2015 για τη μείωση του κινδύνου καταστροφών , θα ενσωματώνει τις γενικές αρχές της στον σχεδιασμό έκτακτης ανάγκης σε όλα τα διοικητικά επίπεδα της χώρας. Κάτι τέτοιο φυσικά μένει να διερευνηθεί περεταίρω.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Γενική Βιβλιογραφία

Artim, N.(2007) " An Introduction to Fire Detection, Alarm, and Automatic Fire Sprinklers" . Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: www.nedcc.org/resources/leaflets/3Emergency_Management/02IntroToFireDetection. (22/2/2019)

Baker, R., et al. (2010) *Cultural cleansing in Iraq: why museums were looted, libraries burned and academics murdered*. London: Pluto Press.

Berster, L. (2015) «The alleged non-existence of cultural genocide: a response to the Croatia v. Serbia Judgment» *Journal of international criminal justice,* 13 (4), 677-692.

Baltimore academic libraries Consortium (2006). Διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση *matrix.msu.edu/~disaster/balcplan.php.* (23/1/2019).

Batini, G. (1967*) 4 November 1966: The River Arno in the Museums of Florence: Galleries, Monuments, Churches, Libraries, Archives and Masterpieces Damaged by the Flood.* Florence: Bonechi

The Heritage Collections Council (2000) *Be Prepared: Guidelines for small museums for writing A*
Disaster Preparedness Plan. Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/2 (23/2 /2019)

Birov, V.A. (1998) "Prize or Plunder?: The Pillage of Works of Art and the International Law of War", *New York University Journal of International Law and Politics,* 30, pp. 201-249.

Bone, L., & Cornu, E.(1991), "Seismic Disaster Planning: Preventive Measures Make a Difference". Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: http://cool.conservation-us.org/waac/wn/wn13/wn13-3/wn13-306.html (23/2 /2019).

Bourdieu ,P.(1977) *Outline of a Theory of Practice* . Cambridge, UK: Cambridge University Press. Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: https://monoskop.org/images/7/71/Pierre_Bourdieu_Outline_of_a_Theory_of_Practice_Cambridge_Studies_in_Social_and_Cultural_Anthropology_1977.pdf (23/2 /2019).

Brian, G. & Asbworth, G.J. & Tunbridge, J.E.(2005) “The Uses and Abuses of Heritage”, *Heritage, Museums and Galleries: An Introductory Reader*, pp. 26-37.

Brodie,N. & Doole,J. & Renfrew, C.(2001)T*rade in Illicit Antiquities: The Destruction of the World's Archaeological Heritage.*Cambridge : McDonald Institute for Archaeological Research.

Brodie,N. & Morag, M.K. & Luke,C.& Tubb ,K.W.(2008) *Archaeology, Cultural Heritage and the Antiquities Trade.* Florida: University Press of Florida

Bujar, M. & Scott, G.& Darron ,C.& Davies ,R.(2003), “Base isolation technologies for seismic protection of museum artifacts ”, Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: www.iamfa.org/2003_paper1.pdf (21/1 /2019).

Carman, J.(2003) «Archaeology & Heritage. An Introduction», *Leicester University Press*.

Cassar, M.(1994) *Environmental Management. Guidelines for Museums and Galleries*. London: Routledge.
Chambers, J.H.(1976) *Cyclical Maintenance for Historic Buildings*. Washington: NPS
Cohen, S.(1973), *Property Destruction: Motives and Meanings. Vandalism.* London: Colin Ward.

Cornu, M.& Renold ,A. (2010) “New Developments in the Restitution of Cultural Property: Alternative Means of Dispute Resolution”, *International Journal of Cultural Property* ,17 , 1-31.

Corsane, G.(2005) *Heritage, Museums and Galleries: An Introductory.* London : Reader

Craig, R. & Selzer, T. and Seymour, J.(2006) “There is disaster planning and there is reality”, *Journal of the Society of Archivists,* 27(2).
Evans, J.(2006) “Flooding and disaster planning at the Royal London Archives and Museum in Disaster recovery”. Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: http://www.healtharchives.org/docs/jonathan_evans_presentation.pdf(21/2 /2019).

Evelyn , G.(1995) “Maritime Museum Emergency and Disaster Preparedness and Recovery Manual” , Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: www.hnsa.org/alldis.rtf (21/2 /2019).

Fortson, J. (2000) *Disaster Planning and Recovery: A How-To-Do-It Manual for Librarians and Archivists.* New York: Neal Schuman Publishers.

Fox, L.(1998) *Disaster Preparedness Workbook. A comprehensive guide to emrgency planning*. RI: U.S. Naval War College Library.

Kokkou, A. (2009) *the concern for antiquities in Greece and the first museum*, PhD Thesis. Athens: «Kapon» Editions (first ed. 1977, Athens: «Ermis») (in Greek)

Ogden, S.(1978) *A Study on the Impact of the Florence Flood on the Development of Library Conservation in the United States*, *1966-76.* Chicago: University of Chicago.

Pantos,P.(2000) Greece and the Greek Legislation about Antiquities. Proceedings of the Meeting: Cultural Property: Return and Illicit Trade, Athens

Scott, W.(2005) "The Florence flood of 1966: A report on the current state of preservation at the libraries and archives of Florence", *The Paper Conservator"*, 29,pp. 15-23.

Smith, K.(2004) *Environmental Hazards. Assessing risk and reducing disaster*. N.York: Routledge.

Stern, N.(2006) "The Economics of climate change: The Stern Review, Cabinet office-HM Treasury, Cambridge University Press. Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: *http://www.hmtreaury.gov.uk/independent_reviews/stern_review_economics_climate_change /sternreview_index.cfm.* (22/1/2019).

Stovel, H(1998), " Risk Preparedness and Management Manual For World Cultural Heritage". Rome: ICCROM, διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.iccrom.org/pdf/ICCROM_17_RiskPreparedness_en.pdf , pp. 72-73. (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019

Tzanidaki, J.D. (2000) "Rome, Maastricht and Amsterdam, The Common European Heritage*", Archaeological Dialogues*, 7,pp. 20-33

Walsh, B.(1997) "Salvage Operations for Water Damaged Archival Collections: A Second Glance, *"WAAC Newsletter*, 19 (2). Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση http://palimpsest. stanford.edu/waac/html (τελευταία επίσκεψη 23/1/2019).

Waters, P.(1993), "Salvage of Water Damaged Library Materials" , Διαθέσιμο στην ηλ.Διεύθυνση:http://www.archives.gov/preservation/conservation/library-materials-01.html τελευταία επίσκεψη 22/ 1/2019).

Waters, P.(1994) *Procedures for Salvage of Water-Damaged Library Materials.* Washington: Library of Congress.

Waters,P.(1973) " Procedures for Salvage . After the Water Comes" ,*P.L.A. Bulletin* ,28, pp.243-51.

Καράκωστας ,Ι.(2006) *Περιβάλλον και Δίκαιο: Δίκαιο Διαχείρισης και Προστασίας των Περιβαλλοντικών Αγαθών* . Αθήνα: Σάκκουλα.

Μανιτάκη, Α.(1995) «Η Συνταγματική Προστασία των Πολιτιστικών Αγαθών και η Ελευθερία της Λατρείας με Αφορμή τις Χρήσεις της Ροτόντας», *Νόμος και Φύση*, σελ. 43.

Ειδική

Blake,J.(2000) “On Defining the Cultural Heritage”, *International and Comparative Law Quarterly,* 49,pp. 61-85.

Blake, J. (2015) International cultural heritage law. Oxford: Oxford University Press

Boylan, P.J.(2001) “early concern with the protection of cultural property in times of war” inTubb, K.B., & Brodie, N.ed. *Illicit Antiquities: The Concept of Cultural Protection in Times of Armed Conflict*: *From the Crusades to the New Millennium*. London: Routledge .

Caporali, E.& Rinaldi, M.& Casagli , N.(2005), «The Arno River Floods*», Giornale di Geologia Applicata* ,1 , pp.177 –192. Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: https://www.aigaa.org/aiga/public/GGA.2005-01.0-18.0018.pdf τελευταία επίσκεψη (22/2 /2019).

Clarkson, C.(2003) "The Florence Flood of November 1966 & Its Aftermath", pp.1-18.(Διαθέσιμο στην: http://docplayer.net/5188288-Abstract-the-florence-flood-of-november-1966-its-aftermath-christopher-clarkson.html τελευταία επίσκεψη (23/2 /2019).

Coli, M. & Brugioni, M.& Montini ,G.(2013) «Florence and its floods: anatomy of an hazard»,*18th International Conference on soil mechanics and Geotechnical Engineering,* 2-6/9/2013.Le Palais des Congrès de Paris.Paris. France. Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: https://www.researchgate.net/publication/261133390 (τελευταία επίσκεψη (21/2/19)

Gardner,J & Hamilton, P(2017) *The Oxford Handbook of Public History*. Oxford University Pres

Greenfield, J.(1989) *The Return of Cultural Treasures*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Dosman, J.(2008) “ The Evolution of Conservation and Disaster Planning in the Face of Disaster: Responses to the Florence flood of 1966 and to the 2005 flood in New Orleans*”, Queen’s Journal of Visual & Material Culture*, 1, pp.1-4 . Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: http://shiftjournal.org/wp-content/uploads/2014/11/dosman.pdf (τελευταία επίσκεψη 21/2/19).

Horton, C.(1967) “Saving the Libraries of Florence,” *Wilson Library Bulletin*, 1,(41), pp. 1034-1043.

Merriman ,N.(1999) *Making Early Histories in Museums*. Leicester : Leicester UP.

Merryman,N.(1990) “Protection of the Cultural ‘Heritage?”, *The American Journal of Comparative Law,* 38, pp.513-522.

Merryman,N.(1986) “Two Ways of Thinking about Cultural Property”,*The American Journal of International Law,* 80, pp. 831-853

NPS (2000), “NPS Museum Handbook, Emergency planning. Part I, Charter 10”, Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: www.nps.gov/history/museum/publications/MHI/mushbkI (22/1/2019).

NPS (2000), “NPS Museum Handbook, Emergency planning. Part I, Charter 9,”, Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: www.nps.gov/history/museum/publications/MHI/mushbkI (22/1/2019).

Sersic ,M.(1996) “Protection of Cultural Property in Time of Armed Conflict”, *Netherlands Year book of International Law,* 27 ,pp. 3-38

Smithsonian Institution Office of Risk Management (1992), “ *Disaster Preparedness Procedures”,* Διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση: http://www.archives.gov/preservation/emergency-prep/disaster-prep-procedures.html (1/2019).

Stovel, H.(1998) *Risk Preparedness and Management Manual For World Cultural Heritage*. Rome:ICCROM. Διαθέσιμο στην ηλ. Διεύθυνση: www.iccrom.org/pdf/ICCROM_17_RiskPreparedness_en.pdf (23/1/2019).

Trinkley, M.(2009), “Protecting Your Institution From Wild Fires: Planning Not To Burn And Learning To Recover”. Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση: http://cool.conservation-us.org/byauth/trinkley/wildfire.html τελευταία επίσκεψη (23/1/2019).

UNESCO(2010) *Managing Disaster Risk for World Heritage*. Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: https://whc.unesco.org/document/104522 τελευταία επίσκεψη(23/1/2019).

Zolt, S. & Lionello,P.& Tomasin, N.(2006) “The disastrous storm of 4 November 1966 on Italy” *Natural Hazards Earth Systems Sciences*, 6,pp.861-879. Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-00299373 (τελευταία επίσκεψη 22/2/2019).

Perry, J και Falzon, C. (2014) ‘Climate Change Adaptation for Natural World Heritage Sites. A Practical Guide’. UNESCO. World Heritage Series No 37.

Ελληνική

Βουδούρη,Δ.(2003) *Κράτος και Μουσεία- Το Θεσμικό Πλαίσιο των Αρχαιολογικών Μουσείων* . Αθήνα- Θεσσαλονίκη : Σάκκουλα

Γενική Γραμματεία Πολιτικής Προστασίας-Διεύθυνση Σχεδιασμού & Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών, Διαθέσιμο στην ηλ. διεύθυνση: http://www.gscp.gr/ggpp_cms_files/dynamic/c56473/file/EgxeiridioSyntaxisEnarmonismenwnEidikwnSxediwn_el_GR.pdf(21/1/2019).

Γκαζή, Α.&Νούσια, Τ.(2003) *Αρχαιολογία στον Ελληνικό Χώρο, τ.Γ΄, Μουσειολογία, μέριμνα για τις Αρχαιότητες*, Πάτρα: ΕΑΠ

Δρόσου, Γ. Ζ.(1996) *Δοκίμιο Ελληνικής Συνταγματικής Θεωρίας*. Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα

Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου(2002) *Η πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Ζαχαριάδης, Π.& Καμάρας,Τ.(2008) *Ο ποταμός Άρνο και η σχέση του με την πόλη της Φλωρεντίας*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Διαθέσιμο στην ηλ.διεύθυνση http://courses.arch.ntua.gr/fsr/124217/zaxariadis_kamaras.pdf τελευταία επίσκεψη (21/1/2019).

Καρύμπαλη-Τσίπτσιου, Γ.(2004) *Τα Μνημεία και η Κατοχή τους κατά το Ν. 3028/2002 για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Κονσολά,Ν. (1995) *Η Διεθνής Προστασία Της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς* **.** Αθήνα: Παπαζήσης.

Κούρου, Α. & Πανουτσοπούλου,Μ.& Βαγγελάτου, Ο.& Μπεργιαννάκη, Ι.&Πετρόπουλος, Ν.& Παρχαρίδης, Ι.& Κουσκουνά,Β.(2006), *Σεισμοί και Άνθρωποι,* Αθήνα: Πατάκης.

Λαμπρόπουλος, Β.(2003), *Περιβάλλον Μνημείων Μουσείων και Αρχαιολογικών Χώρων,* Αθήνα.

Λάββας Γ.Π., (1991) Προστασία Μνημείων και Συνόλων. Βασικές Έννοιες, Ιδεολογία & Μεθοδολογία. Τεύχος 1. ΑΠΘ, Τμ. Αρχιτεκτονικής, Θεσ/νίκη, σελ.5-7.

Χ. Λιάκουρας ,Χ.(2001) *Σύνταγμα κατ΄ Άρθρο Ερμηνεία*, σε Φ. Σπυρόπουλου, Ξ. Κοντιάδη, Χ. Ανθόπουλου, Γ. Γεραπετρίτη. Αθήνα- Θεσσαλονίκη :Σάκκουλα.

Λυκιαρδοπούλου,Μ.(1987) «Ιστορική Εξέλιξη της Συντήρησης. Διαμόρφωση σύγχρονων τάσεων», *Αρχαιολογία* ,22 , σελ.9-18

Μανιάτης,Α. (2008)*Εισαγωγή στο Πολιτιστικό Δίκαιο* . Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα

Μπιτσάνη, Π.(2004) *Πολιτισμική διαχείριση και περιφερειακή ανάπτυξη* . Αθήνα: Διόνικος.

Μπούνια, Α.(2009) *Στα παρασκήνια του μουσείου*. Αθήνα: Πατάκης

Νάκου, Ε.(2001) *Μουσεία: Εμείς, τα πράγματα και ο πολιτισμός.* Αθήνα: Νήσος.

Ντόρα, Ν. (1995) *Η διεθνής Προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς*. Αθήνα: Παπαζήσης

Ορφανίδου , Λ.(2003*) Εισαγωγή στη Μουσειολογία.* Ρόδος: Πανεπιστήμιο του Αιγαίου

Παπαγεωργίου, Κ.(2005) *Αειφόρος Ανάπτυξη & Περιβαλλοντικός Σχεδιασμός*. Ιωάννινα: Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων .

Παπαζάχος,Β & Δρακόπουλος,Ι.(1992), *Σεισμοί και μέτρα προστασίας.* Αθήνα:Ζήτη

Παπαπετρόπουλος,Δ.(2006) ,*Νόμος για την Προστασία των Αρχαιοτήτων και εν γένει της Πολιτιστικής Κληρονομιάς- Κείμενο-Σχόλια-Ερμηνεία*. Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Παπαχρήστου, Β.Ι.(1983) «Θέματα γύρω από τη Νομοθεσία .«Περί Αρχαιοτήτων» *Νομικό Βήμα*, σελ. 640.

Παυλογεωργάτος,Γ. *(2003) Διατήρηση της Υλικής Πολιτιστικής Κληρονομιάς*. Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής

Pearce,S.(2002)*Μουσεία Αντικείμενα και Συλλογές* . Αθήνα: Βάνιας

Σαλή, Τ.(2007)*Βασικές αρχές τήρησης μουσειακών συλλογών,* Τόμ. Μουσειολογία 1. 2 τόμ. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Σαπουντζάκη,Κ. & Δανδουλάκη, Μ.(2015) *Κίνδυνοι και Καταστροφές Έννοιες και Εργαλεία Αξιολόγησης, Προστασίας, Διαχείρισης.* Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διευθυνση: https://en.calameo.com/read/00309402243615fcd9e1a

Σιούτη, Γ.(2004)*Η προστασία της φύσης στη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας.* Συμβούλιο της Επικρατείας.

Σκουρή, Π. και Τροβά, Ε.(2003) *Προστασία Αρχαιοτήτων και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς. Ο Ν. 3028/2002* Αθήνα –Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Τροβά, Ε.(2003) *Το Πολιτιστικό Περιβάλλον κατά το Σύνταγμα του 1975/86/2001* Αθήνα-Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Τροβά, Ε.(2004) *Η Εννοιολογική Κατηγοριοποίηση του ν. 3028/2002 και το Σύνταγμα μετά την Αναθεώρηση του 2001- Σύνταγμα και Πολιτιστική Πολιτική, Η Πολιτιστική Κληρονομιά και το Δίκαιο* Αθήνα- Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Φάκλαρης,Β.(1999) «Η ελιά και το λάδι στην αρχαία Ελλάδα» εφημερίδα "ΤΟ ΒΗΜΑ" .

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

www.nps.gov/history/museum/publications/MHI/mushbkI (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

http://genocidewatch.net/2015/10/15/isis-is-committing-genocide-2/(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

https://www.cbc.ca/news/world/isis-destroys-ancient-ruins-of-nimrud-video-shows-1.3029687/(τελευταία επίσκεψη12/2/2019)

https://whc.unesco.org/documents/publi_wh_papers_22_en.pdf (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)

http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=888&language=el-GR(τελευταία επίσκεψη 114/2/2019)

http://www.kathimerini.gr/978978/article/epikairothta/perivallon/h-gaia-o-8eos-kai-to-fainomeno-ntomino-toy-klimatos (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

https://adventureswithsarah.net/flood-of-florence/ (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

http://cool.conservation-us.org/jaic/articles/jaic33-02-006_2.html(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

http://cool.conservation-us.org/byauth/trinkley/wildfire.html(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents deterioration.html(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

https://www.canada.ca/en/conservation-institute/services/agents-deterioration.html8 (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/2(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)http://www.collectionsaustralia.net/sector_info_item/2,pp.93. (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

www.iccrom.org/pdf/ICCROM_17_RiskPrparedness_en.pdf (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

https://www.iccrom.org/publication/protective-shelters-archaeological-sites (τελευταία επίσκεψη 14/1/2019)
https://www.iccrom.org/section/disaster-resilient-heritage/disaster-resilient-heritage (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
https://www.iccrom.org/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://www.iccrom.org/about/overview/history (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
www.archives.gov/preservation/conferences/2008/presentations(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
www.nedcc.org/resources/leaflets/3Emergency_Management/02IntroToFireDetection.php (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019
https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED108657(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
https://www.nedcc.org/free-resources/dplan-the-online-disaster-planning-tool(τελευταία επίσκεψη, 14/1/2019)
https://www.nedcc.org/ (τελευταία επίσκεψη 14/1/2019)
http://www.heritageemergency.org/hurricanes-earthquakes-and-active-shooter-situations-arts-and- cultural-community-emergency-preparedness-and-disaster-recovery/ (τελευταία επίσκεψη 14/1/2019)
https://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/140-Matthews-bio.pdf (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
http://www.ukregistrarsgroup.org/wp-content/uploads/2014/08/Conference-Planning-for-Disaster-v2.pdf (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
http://idve.teiath.gr/portfolio/258 (τελευταία επίσκεψη 22/1/2019)
http://icorp.icomos.org /(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
http://www.florence-flood.com//(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CjoM4mUNfKs%3d&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=443(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=E6wt5row0pI%3d&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 20/2/2019)
http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=CjoM4mUNfKs%3d&tabid=567(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
http://www.law-archaeology.gr/images/arxeia/1188760121_unesco.1972.en.pdf(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)

http://www.mfa.gr/politistike -diplomatia/(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B5%CF%84%CE%AD%CF%89%CF%81%CE%B1 (τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
https://www.eea.europa.eu/el/themes/climate/intro (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
https://ec.europa.eu/clima/change_el (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
https://ec.europa.eu/clima/change_el(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
https://eur-lex.europa.eu/summary/chapter/culture.html?root_default=SUM_1_CODED=10 (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2009/405382/IPOL-JOIN_NT(2009)405382_EL.pdf ((τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52014DC0477(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52014DC0477(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2014/EL/1-2014-477-EL-F1-1.Pdf(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
http://ec.europa.eu/research/environment/index_en.cfm?pg=cultural(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32007L0060(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
http://www.europarl.europa.eu/activities/committees/studies/download.do?file=16882 20(τελευταία επίσκεψη 19/2/2109)
http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2007/369029/IPOL-CULT_ET(2007)369029_EN.pdf(τελευταία επίσκεψη 19/2/2109)
https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex:52014DC047 7 (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/sites/horizon2020/files/H2020_EL_KI0213413 ELN.pdf (τελευταία επίσκεψη3/2/2019)
www.cordis.eu(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
https://cordis.europa.eu/project/rcn/73914/reporting/en (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
https://cordis.europa.eu/result/rcn/47770_en.html(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
https://www.unisdr.org/files/8241_doc6841contenido1.pdf(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)

https://www.civilprotection.gr/οηε-διεθνής-στρατηγική-για-τη-μείωση-των-καταστροφών (τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
https://www.unisdr.org/we/coordinate/sendai-framework (τελευταία επίσκεψη 17/2/2019
https://www.unisdr.org/(τελευταία επίσκεψη 15/2/201
https://www.unisdr.org/conferences/2017/globalplatform/en/programme/working-sessions/view/597(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
https://www.unisdr.org/files/1037_hyogoframeworkforactionenglish.pdf(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
https://www.preventionweb.net/publications/view/56174(τελευταία επίσκεψη 15/2/2019)
https://whc.unesco.org/en/committee/(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
https://whc.unesco.org/uploads/activities/documents/activity-397-2.pdf(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
http://whc.unesco.org/uploads/events/documents/event-1048-1.pdf (τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
https://whc.unesco.org/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000225784(τελευταία επίσκεψη 12/2/2019)
http://portal.unesco.org/en/ev.php- (τελευταία επίσκεψη 3/2/2019)
http://unesdoc.unesco.org/images/0007/000782/078222eo.pdf(τελευταία επίσκεψη (2/2019)
https://www.icomos.org/fr/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://www.icomos.org/xian2005/kyoto-declaration.pdf(τελευταία επίσκεψη 16/2/2019)
http://www.icomos.org(τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
www.icomoshellenic.gr (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://www.icomos.org/en/get-involved/inform-us/heritage-alert/heritage-at-risk-reports-2 (τελευταία επίσκεψη 3/2/2019)
https://www.icomos.org/en/and/169-the-declaration-of-amsterdam τελευταία επίσκεψη (12/2/2019)
https://www.icomos.org/en/resources/charters-and-texts/179-articles-en-francais/ressources/charters-and-standards/170-european-charter-of-the-architectural-heritage τελευταία επίσκεψη (12/2/2019)
http://www.ipcc.ch/organization/organizations html, (τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
https://www.coe.int/el/web/about-us(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019) τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)

http://network.icom.museum/icom-greece/plirofories/ti-einai-to-icom/ (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
www.irmasponge.org (τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
http://noahsark.isac.cnr.it/overview.php(τελευταία επίσκεψη 19/2/2019)
http://ardin-rixi.gr/archives/197683 (τελευταία επίσκεψη 4/1/2019)
https://en.wikipedia.org/wiki/Cabinet_of_curiosities#/media/File:Frans_Francken_(II),_Kunst-_und_Rarit%C3%A4tenkammer_(1636).jpg (τελευταία επίσκεψη 4/1/2019)
http://www.greeklanguage.gr/digitalResources/ancient_greek/encyclopedia/hellenistic/page_030.html(τελευταία επίσκεψη 20/2/2019)
http://www.marxists.org/archive/morris (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
http://en.wikipedia.org/wiki/List of dates in the history of art conservation(τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://el.wikipedia.org/wiki (τελευταία επίσκεψη 3/2/2019
https://www.ogiek.org/indepth/protect-cult-herit.htm3/1/2019 (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://www.ssaette.gr/node/24 (τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://www.ovpm.org/ τελευταία επίσκεψη 3/1/2019)
https://www.researchgate.net/publication/281393316_Information_support_systems_for_cultural_heritage_protection_against_flooding/fulltext/57a9c38408aece739f2fee89/281393316_Information_support_systems_for_cultural_heritage_protection_against_flooding.pdf?origin=publication_detail(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
http://www.floodsite.net/html/executive_summary_el.htm(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
http://www.fireriskheritage.net/wp-content/uploads/CDbooklet.pdf(τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
https://cordis.europa.eu/result/rcn/51903_en.html (τελευταία επίσκεψη 22/2/2109).
https://cordis.europa.eu/result/rcn/143051_en.html (τελευταία επίσκεψη 22/2/2019).
https://www.climateforculture.eu/index.php?inhalt=furtherresources.projectresults (τελευταία επίσκεψη3/2/2019)
https://www.cambridge.org/core/journals/american-antiquity/article/international-approaches-to-climate-change-and-cultural-heritage/0F0B8408889E4A12817FB922397C6ED8/core-reader(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)
http://www.storm-project.eu/gr/%CF%84%CE%BF-%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%BF/(τελευταία επίσκεψη3/2/2019)

https://www.intoflorence.com/florence-flood-november-4-1966/(τελευταία επίσκεψη (2/2019)
https://cool.conservation-us.org/coolaic/sg/bpg/annual/v05/bp05-21.html(τελευταία επίσκεψη (2/2019)
http://cool.conservation-us.org/bytopic/disasters/primer/waters.html τελευταία επίσκεψη (1/2019)
https://icon.org.uk/news/florence-flood-memories-aftermath τελευταία επίσκεψη (1/2019)
http://www.nyu.edu/public.affairs/releases/detail/1230 τελευταία επίσκεψη (1/2019)

http://www.bodley.ox.ac.uk/dept/preservation/training/mould/references/spore.html τελευταία επίσκεψη (1/2019)
https://www.lib.umich.edu/blogs/beyond-reading-room/florence-flood-1966-what-we- learned
http://enacademic.com/dic.nsf/enwiki/5123833 τελευταία επίσκεψη (1/2019)
https://www.lib.umich.edu/flood-florence-1966-fifty-year-retrospective τελευταία επίσκεψη (1/2019)